

Börtönügyi Szemle

2006. 2. szám

A Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet
szakmai és tudományos folyóirata

25 éves a Börtönügyi Szemle
1981–2006

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente ★ Huszonötödik évfolyam 2. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

CSERE LÁSZLÓ

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

DR. LÖRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

YAZBEKNÉ SZABÓ KATALIN

Felelős szerkesztő:

DEÁK FERENC ISTVÁN

Nyomdai előkészítés:

Pintér Bt.

A nyomdai munkálatokat
a Duna-Mix Nyomda végzi.

Felelős vezető:

KÖVÁRI ZOLTÁN

ISSN 1417-4758

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

Telefon/fax: 332-4778

SZÁMUNK SZERZŐI

Bereczki Zsolt, a BVOP főosztály-vezető-helyettese; **Dr. Csernyánszky Lajos**, a Segítő Kezek BVD Alapítvány ügyvezető elnöke; **Dr. Davola József** PhD, a BVOP kiemelt főreferense; **Deák Ferenc István**, a BÖSZ felelős szerkesztője; **Dr. Gönczöl Katalin**, az IM miniszteri biztosa; **Dr. Király Klára**, ügyvédjelölt, Dr. Nagy Magdolna Ügyvédi Iroda; **Dr. Kiss Katalin**, az IM főosztályvezető-helyettese; **Kolesza Krisztina**, a BVOP kiemelt főreferense; **Dr. Kondorosi Ferenc**, az IM közigazgatási államtitkára; **Dr. Kovacsicsné Nagy Katalin** prof. emerita, az MTA doktora; **Lebujos Imre**, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézet körletfelügyelője; **Dr. habil. Ruzsonyi Péter**, az RTF Bv. Tanszék vezetője; **Sövény Zoltán**, az IM vezető főtanácsosa; **Sztodola Tibor**, a Bv. Oktatási Központ tanára; **André Valotton**, Vaud Kanton Börtönszolgálatának igazgatója (Svájc).

A fotókat **Apró Andrea**
és **Milkovics Pál** készítette.

Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot (különös tekintettel a jogtörténeti vonatkozásokra és az EU jogharmonizációs tematikára), a fogvatartás, a fogvatartotti népesség sajátosságait, problematikáját, a tudományos közvélemény által elfogadott tudományterületek (kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszichológia, vezetélmélet, pedagógia, műszaki tudományok, stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetéről és tartalmáról a szerző vállalja a

Közlési feltételek

felelősséget. A kéziratokat éppen ezért kérjük írják alá, tüntessék fel munkahelyüket, munkahelyüket, telefonszámukat, lakcímüket és – ha van – tudományos fokozatukat is. Ezen kívül a tanulmányokat számítógépes adathordozón is szíveskedjenek megküldeni. Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stílizálására! Olyan kéziratokat, melyeket nem rendeltünk meg, illetve a szaklektorok nem tartottak közlésre alkalmasnak, nem küldünk vissza és nem ösztönzünk meg!

A kriminálpolitika, a biztonság és az új magyar büntetés-végrehajtási törvénytervezet

című nemzetközi konferencia tartalmi összefoglalója

A Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Alapítvány „A kriminálpolitika, a biztonság és az új magyar büntetés-végrehajtási törvénytervezet” címmel megrendezett éves kollokviumának a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet színházterme adott otthont 2006. február 17. és 19. között. A nemzetközi konferencián 14 ország 27 külföldi és 32 magyar szakembere képviseltette magát.

2006. február 16-án este az Igazságügyi Minisztérium nyitófogadást adott a konferencia helyszínén. A vendégeket a minisztérium részéről **Dr. Kondorosi Ferenc** közigazgatási államtitkár köszöntötte.

A nemzetközi tanácskozás első napján **Dr. Szabó András** professzor, akadémikus, az alapítvány elnöke köszöntötte a résztvevőket. Beszédében utalt arra, hogy konferencia magyarországi aktualitását az adja, hogy a büntetés-végrehajtási kódex kodifikációja éppen most van napirenden.

Dr. Petrétai József igazságügy-miniszter ünnepélyes megnyitó beszédében kiemelte, hogy a magyar kormányzat a kriminálpolitikát a társadalompolitika szerves részének tekinti, eredményes kriminálpolitika társadalmi bűnmegelőzés nélkül ma már nem képzelhető el. A magyar büntetőpolitika átfogó reformjának részeként az Országgyűlés 2003-ban elfogadta a közösségi bűnmegelőzés nemzeti stratégiáját. Az Igazságügyi Minisztérium újjászervezte a pártfogó felügyelői szolgálatot, és létrehozta a jogi segítségnyújtás intézményrendszerét. Fontos eredménynek tekinthető, hogy 2005 végén megszületett az áldozatvédelmi törvény. Az igazságügyi tárca elkészítette az új büntetés-végrehajtási törvény tervezetét is. A törvény célja olyan büntetés-végrehajtási jog kialakítása, amely civilizált büntetés-végrehajtást, az emberi jogok egyértelmű szabályozását és a személyiségi jogok hatékony védelmét jelenti. Az új büntetés-végrehajtási törvény – figyelemmel az Európa Tanács és az Európai Unió ajánlásaira – olyan minimum standardokat fogalmaz meg, amelyek révén elkerülhető a börtönök túlszűfolttsága, és hatékonyabb védelemben részesíthetők az áldozatok jogai.

Csere László bv. vezérőrmagy, a Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet országos parancsnoka nyitóbeszédében hangsúlyozta, hogy a Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet számára nagy megtiszteltetés, hogy a Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Ala-

pítvány budapesti tanácskozásának helyet adhat. Az előadó rövid tájékoztatást tartott a magyar büntetés-végrehajtás történeti jellemzőiről és jelenkori legfontosabb feladatairól. Elmondta, hogy a rendszerváltás óta a magyar büntetés-végrehajtás a megújulás útjára lépett, s ennek egyik megnyilvánulása a nemzetközi kapcsolatok folyamatos szélesítése, a külföldi szakmai tapasztalatok hazai hasznosítása. Kiemelte, hogy büntetés-végrehajtásunkat az emberséges bánásmód jellemzi, hogy a fogvatartottak foglalkoztatása, oktatása-képzése mind szélesebb körű, hogy a magyar börtönegészségügy a legjobbak közé tartozik, s hogy a rendszerváltás óta minden fogvatartott szabadon gyakorolhatja vallását.

A konferencia első napjának délelőttjén **Dr. Györgyi Kálmán**, az Igazságügy Minisztérium miniszteri biztosa látta el a levezető elnök tisztjét.

Az első előadó **Anabela Rodrigues** professzor, a portugál bírói iskola igazgatónöve volt, aki a szabadságvesztés büntetés végrehajtásával kapcsolatos tendenciákról beszélt – kriminálpolitikai megközelítésben. Anabela Rodrigues szerint globalizált világunkban a bűnözés mértéke, s ezzel együtt a társadalom szorongása egyre növekszik. Újfajta pönológia van kialakulóban, amely büntetésközpontú, az ítéletek a szerint alakulnak, hogy kik jelentik a legkockázatosabb bűnelkövetői csoportokat. Ebből következően a kockázatelemzés rendkívüli jelentőséggel bír. A fogvatartottak száma emelkedik, viszont a rehabilitációra nem jut elég forrás. Ez utóbbi nem helyes. A rehabilitáció sokak szerint elavult fogalom, ugyanakkor sok helyütt jól működik. Az új pönológia a börtönrendszereket megerősíti, amelyekben a kontroll, tehát a biztonság az igazán fontos. Az előadó kifejtette, hogy tovább kell finomítani a fogvatartottak rehabilitációjának formáit és a bűnmegelőzést. A börtönök zsúfoltságát tovább már nem lehet növelni. A közösségi büntetések segíthetik a reszocializációt. A kisebb fajsúlyú bűncselekmények elkövetői esetében szóba jöhetnek az elektronikus megoldások. A helyreállító igazgátszolgáltatás alkalmazása még nincs eléggé kiaknázva.

Marijke van Veen, a Holland Büntetés-végrehajtási Szervezet igazgató-helyettese a szabadságvesztés büntetés és a biztonság összefüggéseiről tartott előadást. Az előadó szerint a társadalom azt várja, hogy megvédjék, nagy az igény a biztonságra, ennél fogva nagy nyomás nehezedik a büntetőjogra és a büntetés-végrehajtásra. A holland büntetés-végrehajtás biztonsági rendszere európai viszonylatban is jónak mondható, noha a fogvatartottak száma jelentősen megnőtt. (2004-ben az addigi egyszemélyes elhelyezést fel kellett adniuk.) Az igazgató-helyettes asszony ugyanakkor arról is beszámolt, hogy súlyosnak mondható rendkívüli események is voltak náluk (2003 januárjában leszúrtak egy ört). Hollandiában kérdőíves vizsgálattal mérték meg a fogvatartottak biztonságérzetét: 2004-ben a megkérdezettek 71%-a nyilatkozta, hogy biztonságban érzi magát. A holland büntetés-végrehajtás nemcsak az elítéltek izolálására, hanem a bűnelkövetők társadalomba való visszailleszkedésére is törekszik. A fogvatartottak megismerése, az egyéni nevelési terv kialakítása, illetve a visszaesés valószínűségének felmérése érdekében a RISK assessment vizsgálatot használják. A személyi állomány tagjai számára motivációs interjú tréningeket tartanak, Marijke van Venn végezetül kiemelte, hogy a harmónia és a biztonság egyaránt fontosak az ember számára, s hogy ez a börtönben sincs másképpen.

Az előadásokat követő vita során számos észrevétel, kérdés hangzott el, közülük kettőt emelünk ki. **Manfred Burgstaller** jogászprofesszor hozzászólásában az osztrák büntetés-végrehajtás helyzetét vázolta. Ausztriában növekszik a súlyos bűncselekményekért elítéltek száma, a börtönlakók 40%-a – a keleti tartományokban 55-60%-a – külföldi. Egyre kevesebb forrás jut a büntetés-végrehajtásra, így elkerülhetetlen a reszocializációs programok háttérbe szorulása. **Kerecsi Klára** jogász, kriminológus, az OKRI osztályvezetője kifejtette: nem biztos, hogy valódi a bűnözés okozta veszély, hiszen a vagyoni bűncselekmények száma csökken az Amerikai Egyesült Államokban és Európában egyaránt, s utóbbiban a veszélyérzetet elsősorban a kábítószer-élvező és a külföldi elítéltek magas száma okozza.

A konferencia első napjának délutánján a levezető elnök **Manfred Burgstaller**, a Bécsi Egyetem Büntetőjogi és Kriminológiai Intézetének professzora volt.

Dr. Gönczöl Katalin professzor, miniszteri biztos „Rendhagyó gondolatok a magyar büntetőpolitika új fejezetéről” című előadásában először három jelentős és egymással szorosan összefüggő – a társadalmi bűnmegelőzés, a pártfogó felügyelet, illetve az áldozatsegítés területén megvalósult – reformról beszélt. Ezt követően azokat a gondolatokat osztotta meg a hallgatósággal, amelyek a reform folytatása közben leginkább foglalkoztatják. Utalt arra, hogy a bűnre nem elég bölcsen, javító szándékkal reagálni, a büntetésnek alkalmasnak kell lennie az érzelmi feszültségek levezetésére is. Kifejtette, hogy a fel nem oldott konfliktusok károsítják a közösségeket, hatásukra csökken a társadalom önvédelmi képessége, ezáltal a hatékony közösségi bűnmegelőzés esélye is.

Dr. Kondorosi Ferenc, az Igazságügyi Minisztérium közigazgatási államtitkára a büntetőjogi kodifikáció és a börtönügy időszerű kérdéseiről tartott előadást. Elmondta, hogy a rendszerváltozás óta eltelt időszakot a büntetőpolitika hullámmozása jellemezte, s hogy olyan reformokra van szükség, amelyek ötvözik az egyes büntetőpolitikai modellek eredményeit. Beszámolt az új büntető kódex megalkotásával kapcsolatos munkálatairól, s ezzel kapcsolatosan vázolta az új magyar büntetőjog elvi alapjait. Az új büntetés-végrehajtási törvény tervezetéről szólva hangsúlyozta, hogy a tervezet egyszerre kívánja a társadalom biztonságához való jogát és a fogvatartottak emberi jogait érvényesíteni a már teljes körűen figyelembe vett a nemzetközi standardok alapján.

Az előadásokat követően **Biczó László** bv. ezredes, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka mutatatta be a vendégeknek az intézetet, illetve annak Venyige utcai objektumát.

A délután folyamán még két előadó következett. **Stephan Shute**, a Birminghami Egyetem jogi fakultásának professzora „A veszélyes bűnelkövetők büntetése Angliában” címmel tartotta meg előadását, amelyben a gyilkosságok, a lőfegyverrel elkövetett bűncselekmények és a szexuális bűncselekmények elkövetőivel szembeni büntetési gyakorlatról számolt be. Az angol bíróságok gyakorlata szerint a büntetőbíróknak meg kell határozniuk azt a minimum időszakot, amelyet a súlyos bűncselekmények (pl. gyilkosság) elkövetőinek a börtönben kell tölteniük. Az Egyesült Királyságban a lőfegyverrel elkövetett bűncselekmények büntetési tételei folyamatosan nőnek. A szexuális bűnelkövetők büntetése ugyancsak rendkívül szigorúnak mondható.

Bereczki Zsolt bv. ezredes, a BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztálya Programszerzési és Foglakoztatási Osztályának vezetője „A magyar büntetés-végrehajtás törvényességi felügyelete – szakmai munkájának elvei, gyakorlata” című előadásában először a magyar büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ismertette, majd bemutatta differenciálási rendszerének fő jellemzőit és a hazai börtönökben jelenleg működő speciális csoportokat. (Gyógyító-nevelő csoport, kábítószer-prevenációs körlet, fizikoterápiás kezelésben részesített elítéltek, anya-gyerek körlet, különösen veszélyes vagy veszélynek kitett fogvatartottak, illetve tényleges életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték csoportja.) Az előadó, aki kitért a fogvatartottak kockázat-alapú osztályba sorolásának problematikájára is, kiemelte, hogy az új büntetés-végrehajtási törvény tervezetének alapvető elve a progresszivitás.

A két előadó ezt követően sok kérdést kapott a nemzetközi konferencia résztvevőitől. Az egyik kérdés például a magyarországi szexuális bűnelkövetők kezelésére irányult. **Bereczki Zsolt** válaszában kifejtette, hogy a szexuális bűncselekményt elkövetők, akiknek aránya 6-8%-ra tehető a magyar börtönnépességen belül, speciális kezelést nem kapnak. Feltételes szabadságra bocsátás esetén lehetőség van arra, hogy a pártfogó felügyelet elrendelésekor magatartási szabályokat írjon elő a bv. bíró.

A szakmai programot követően a konferenciát rendező Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Alapítvány közgyűlést tartott a jelenlévő tagok részvételével. Ezen az alapítvány új elnökévé **Georges Kellenst**, a Liégi Egyetem kriminológia professzorát választották.

A konferencia második napjának délelőttjén a levezető elnök tisztét **Per-Johan Viktor Lindholm**, a Finn Legfelsőbb Bíróság bírása látta el.

Dr. Huszár László bv. dandártábornok, a BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztályának vezetője az elítéltek klasszifikációjáról és differenciálásáról az új büntetés-végrehajtási kódex tükrében beszélt. Előadása elején utalt arra, hogy a magyar büntetés-végrehajtást szakmai terminológiája sok esetben még ma sem egyértelmű – régi és új, jogi és szakmai, magyar és külföldi fogalmak keverednek. Ezt követően tisztázta a klasszifikáció, a differenciálás és az egyéniesítés fogalmát. Legutóbbi kapcsán kifejtette, hogy a fogvatartottak kezelése két tengely mentén történik (zárt → nyitott elhelyezés, minimum → maximum rezsim intenzitás), s a két tengelyt gyakran összemossuk (például: a KBK körleten lévő elítélt – helytelenül – kevés programhoz jut).

Egbert Myjer, a strasbourgi Emberi Jogi Bíróság bírása „A börtönök biztonsága és az emberi jogok” címmel tartotta meg előadását. A holland szakember – bevezetésképpen – áttekintette azokat a legfontosabb nemzetközi dokumentumokat, amelyek a fogvatartottak emberi jogaira vonatkoznak. Kiemelte, hogy ez év januárjától új Európai Börtönsszabályok vannak érvényben. Ezután rátért azoknak az ügyeknek az ismertetésére, amelyek a strasbourgi Emberi Jogi Bíróság elé kerülnek. A beadványok börtönök túlszűfoltóságától kezdve az emberi méltóság megsértésén keresztül a véleménynyilvánítási jog megsértéséig rendkívül sokfélék. Az előadó hangsúlyozta, hogy nemcsak a

kelet-európai államokkal vannak problémák, gyakran olyan fejlett országok, mint Anglia vagy Hollandia büntetés-végrehajtási gyakorlatával kapcsolatosak a panaszok.

A két előadást követő vitában több érdekes észrevétel hangzott el. **Dr. Kabódi Csaba**, az ELTE Állam és Jogtudományi Karának tanszékvezető egyetemi docense például felvette, hogy a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés végrehajtása az emberi jogok szempontjából problematikusnak tekinthető. **Egbert Myjer** válaszában kifejtette, hogy a strasbourgi Emberi Jogi Bíróság elé ezzel kapcsolatos beadvány még nem érkezett.

A nemzetközi konferencia második napjának utolsó előadója **Phillip Rapoza**, a bostoni (Massachusetts, USA) Fellebbviteli Bíróság bírása volt, aki a börtönprivatizáció és a biztonság témakörét választotta előadása témájául. Az Amerikai Egyesült Államokban 2004-ben 100 000 lakosra 702 fogvatartott jutott. Az ország 51 állama közül 37 állam börtönrendszere túlsúlyoltnak mondható. Napjainkban 700-ra tehető azon börtönök száma, amelyeket a privatizáció érint. A börtönpopuláció 6%-a van magánbörtönben elhelyezve, de ez az arány bizonyos államokban a 20%-ot is eléri. A magánbörtönök biztonságát általánosságban megfelelőnek tartják, az is igaz viszont, hogy a kevésbé súlyos bűncselekményeket elkövetők aránya magasabb, mint az állami, illetve szövetségi börtönökben. A magánbörtönökben kevesebb fogvatartotti program fut. A személyi állomány fizetése alacsonyabb, mint másutt, magasabb a fluktuáció, az örök kevésbé tapasztaltak. Összességében vegyes kép bontakozott ki a hallgatóság előtt: a rövid távú előnyökkel (költségkímélő beruházás, üzemeltetés stb.) szemben hosszabb távon hátrányok (pl. a kellő szakmai hozzáértés hiánya) jelentkezhetnek.

Az előadást rövid vita követte, majd szombat délután a konferencia külföldi résztvevői – fakultatív programként – szentendrei kiránduláson vettek részt. Este a Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Alapítvány adott hivatalos fogadást a Mátyás Pince étteremben.

A nemzetközi konferencia harmadik napján a levezető elnök **Jean Pradel**, a franciaországi Poitiers-i Egyetem jogászprofesszora volt.

Dr. Ruzsonyi Péter bv. ezredes, a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tansekének vezetője „A kriminálpedagógia lehetősége a börtönadaptáció és a társadalmi integrálódás érdekében” címmel adott elő. Dr. Ruzsonyi Péter a korrekciós rendszerek modelljét felvázolva összefoglalta az európai végrehajtási formák lényegi azonosságait (a reszocializáció mindenütt központi helyet foglal el, a büntető igazságszolgáltatási koncepciók folyamatosan változnak, a „megtorlás” igénye időnként hangsúlyossá válik, a fogvatartottak szakképzése nagy hangsúlyt kap stb.). Ezt követően a kriminálpedagógia fogalomrendszerét, feladatait tárgyalta. Külön kitért a börtönbeli konstruktív életvezetés pedagógiai rendszerére, a fogvatartottak képességeinek fejlesztését szolgáló pedagógiai tevékenységekre.

Georges Kellens professzor, az Alapítvány újonnan megválasztott elnöke a büntetőintézetekbe való bekerülés lehetséges veszélyeiről beszélt. A belga szakember hangsúlyozta a kockázatelemzés, az intézeteken belüli veszélyek, a börtönökben előforduló

viszsaélések feltérképezésének fontosságát – konkrét eseteket említve a közelmúltból. Utalt arra, hogy a büntetés-végrehajtás gyakorlata Európában korántsem tökéletes, viszont össze sem hasonlítható Afrikáéval, ahol – legtöbb helyütt – semmiféle differenciálás nincs. Az előadó a börtönök külső és belső biztonságáról alkotott nézeteit saját országá, Belgium példáján keresztül osztotta meg a hallgatósággal.

Az előadásokat élénk eszmecsere követte, majd rövid szünet után **André Vallotton**, a vaudi kanton börtönszolgálatának igazgatója (Svájc) a konferencián elhangzottakat értékelő beszámolóját adta elő. André Vallotton szerint a büntetőpolitika három – egymással szemben álló – koncepciója (humanista személet, a társadalmi félelmekre adott politikai válasz, illetve a gazdasági és menedzselési megközelítés) jellemzi napjainkat. A biztonság kérdésköréről szólva beszélt a passzív-, az aktív-, továbbá a dinamikus biztonságról. Hangsúlyozta, hogy a túl sok és a túl kevés biztonság egyformán kerülendő, s hogy nincsen ideális és egyetemes biztonsági koncepció, csak az adott rendszerhez, helyzethez alkalmazkodó módszerek működnek. Megállapította – többek között –, hogy az emberi hibákat, hiányosságokat a börtönök növekvő technikai felszereltsége sem ellensúlyozhatja, s hogy a technika is rendelkezik elkerülendő csapdákkal.

A kollokviumot záró beszédében **Georges Kellens** köszöntötte **Szabó András** professzort 78. születésnapján, megköszönte a volt elnök és a magyar büntetés-végrehajtás szervező munkáját. **Peter Tak**, a nijmegeni Radboud Egyetem (Hollandia) jogi fakultásának professzora, az alapítvány titkára jelezte, hogy a konferencia anyagát angol és francia nyelven meg fogják jelentetni.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy „A kriminálpolitika, a biztonság és az új magyar büntetés-végrehajtási törvénytervezet” című háromnapos nemzetközi konferencia egyaránt jó alkalmat nyújtott a szakemberek eszmecseréjére, és arra, hogy a neves külföldi vendégek megismerkedhessenek az új büntetés-végrehajtási kódex tervezetével, és benyomásokat szerezhessenek a magyar büntetés-végrehajtás gyakorlatáról. Ugyanakkor a hazai szakemberek is kitekintést kaphattak a nemzetközi, elsősorban az európai büntetőjog és büntetés-végrehajtás aktuális problémáira.

(A szerk.)

Gönczöl Katalin

Rendhagyó gondolatok a magyar büntetőpolitika új fejezetéről

Nagy megtiszteltetés és öröm számomra, hogy e nagy múltú és tekintélyes nemzetközi társaság rangos rendezvényén elmondhatom gondolataimat. Különös öröm, hogy a résztvevők körében régi barátokat, kollégákat üdvözölhetek.

Nem törekszem nagy ívű előadást tartani. Úgy érzem, nem vállalkozhatom arra, hogy bemutassam a magyar büntetőpolitika új tendenciáit, vagy megírjam egy új fejezetét. Az elmúlt, közel négy évben ugyanis a büntetőpolitika elvi kérdése-
iért felelős miniszteri biztосként abban a kivételesen szerencsés helyzetben voltam, hogy három jelentős és egymással szorosan összefüggő reform munkáit irányíthattam. Az alkotás közvetlen és kollektív élménye még tart.

Ezért előadásom első részében inkább csak az elért eredmények rövid számbavételére törekszem. A második részben pedig megosztanám önökkel azokat a gondolatokat, amelyek most, a reform folytatása közben leginkább foglalkoztatnak. Olyan problémákat vázlok fel, amelyekre az elméleti és a gyakorlati szakemberek közösen találhatják meg a nagypolitika számára hasznosítható jogállami megoldásokat.

A fiatal magyar demokrácia büntetőpolitikai reformjában a legfontosabb mércének a jogállami és az alkotmányos követelményeket tartottuk. 1990 óta ugyanis a büntető anyagi jogi, eljárásjogi és büntetés-végrehajtási jogi garanciák rendszere az Alkotmánybíróság gyakorlatában folyamatosan megmérettetik. A büntető jogalkotásban, a bűnüldözésben, a büntető-igazságszolgáltatásban, a büntetés-végrehajtásban és a bűnmegelőzésben ugyanolyan társadalmi realitásként kell kezelni az emberi jogokat¹.

¹ Szabó András (2000): Jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása. Aquinas Alapítvány, 28. old.

Ezek szerint az elvárások szerint készült 2003-ban a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája és a 2003-ban megvalósult pártfogó felügyeleti rendszer reformja. Erre figyeltünk a 2006. január elsejétől működő áldozatsegítő és áldozat-károenyhító szolgálat kialakításában is.

A reform mindhárom eleme úgyis felfogható, mint a nagyobb közbiztonság megteremtésére való törekvés. Mivel a biztonság önkorlátozásokkal és külső kényszerekkel elért közös érték, egymásnak feszülő érdekek között kell a kényes egyensúlyt megteremteni. A külső kényszerek legkisebb mértéke is beavatkozást jelent az individuum, a kisközösség életébe, és a szabadság korlátozásával jár. Az egyéni autonómia és a közösségi kontroll kiegyensúlyozása csak az arányosság elve alapján lehet eredményes. Azt tartottuk szem előtt, hogy a büntetéssel a tettet és nem a tettest, és különösen nem az áldozatot kell stigmatizálni. A büntetőjogi beavatkozás mértékének amúgy is határt szabnak az alkotmányban rögzített normák, valamint a büntetőjog nemzetközileg elismert és a hazai jogban kodifikált garanciái. Bűnmegelőzés címén pedig tilos kényszerítő vagy megbélyegzést eredményező intézkedést foganatosítani.

A bűnözés megfékezését társadalmilag elfogadott célként fogtuk fel. De figyelemmel kellett lennünk arra, hogy az ennek érdekében foganatosított intézkedések hatásaként, valamint a bűnözéstől való félelem miatt bizonyos csoportok társadalmi kirekesztése erősödhet. Növekedhetnek a bűnelkövető fiatalokkal, a börtönviseltekkel, a drogfüggőkkel, a hajléktalanokkal, a szegényekkel, a cigányokkal, a menekültekkel szembeni előítéletek. A büntetőpolitikai reformoknak viszont a társadalmi igazságosság elvét kell követniük. Ezért a közbiztonsághoz fűződő érdek érvényesítésében törekedni kell a társadalmi kirekesztés, az előítéletesség elkerülésére.

Ma már az áldozatsegítő politikát mi is az állami büntetőhatalom gyakorlásának alkotmányos kötelezettségei között tartjuk számon. Az új törvény kifejezésre juttatja azt, hogy az állam a méltányosság és a társadalmi szolidaritás alapján segítséget kíván nyújtani azoknak, akiket a bűncselekmények káros következményeitől nem tudott megvédeni. Szolidáris azokkal az áldozatokkal, akik fizikai, lelki és/vagy szociális helyzetükben megrendültek. Az új intézményrendszer elősegíti, hogy jogaikat a büntetőeljárás alatt és azon kívül is érvényesíteni tudják. Biztosítani kell a bűncselekmények sértettjei számára a teljes körű felvilágosítást, az érdekérvényesítésük elősegítését, a peres jogi segítséget, az elsősegély jellegű anyagi támogatást és az uniós elvárásoknak megfelelő állami károenyhítést. A szolgáltatások igénybevétele azonban nem lehet kötelező. El kell érni viszont azt, hogy az áldozatokat jogaik érvényesítése, a büntetőeljárásbeli kötelezettségek teljesítése folyamán ne érje újabb megbélyegzés, sérelem. El kell kerülni a másodlagos viktimizációt.

Az előbb említett kérdésekben – úgy érzem – szakmai közmegegyezés alapján folyt a munka. A reformfolyamatok elindultak. A társadalmi bűnmegelőzési stratégia megvalósításához most készül a kormány által szentesítendő harmadik cse-

lekvési program. A megreformált pártfogó felügyelet egyre alkalmasabb intézmény a közösségben végrehajtott büntetések körének bővítésére. Az áldozatsegítő szolgálat megfelelő felkészülés után néhány hete már fogadja az érintetteket. A demokratikus jogállam büntetőpolitikájának alapvető reformja azonban még nem fejeződött be. Fontos kérdésekben még nincs közmegegyezés.

Gondjaink közül néhányat szeretnék megosztani önökkel.

Néhány évtizeddel ezelőtt még meggyőződésből elleneztem a megtorlások alapuló büntetőpolitikát. A megtorlást a megbomlott világharmonia olyan helyreállítási kísérletének tartottam, amelyben a szemet szemért, fogat fogért elv célszerűtlen, érzelmileg túlfűtött reakciója él tovább. Hittem abban a Gandhinak tulajdonított bölcsességben, hogy a szemet szemért elv alkalmazása végül is mindenkit elvakít.

Ma már nemcsak tudom és – Szabó Andrással együtt – vallom, hogy a bűncselekmény erkölcsileg elítélendő, racionális értékválasztáson alapuló konfliktusfeloldó és szükségletkielégítő magatartás.² Tisztában vagyok azzal is, hogy az erkölcsi értékek megsértése olyan drámai módon mozgat meg érzelmeket, hogy azokat a felelősségre vonásnál nem lehet figyelmen kívül hagyni. A bűnre nem elég bölcsen, javító, segítő szándékkal és ennek megfelelő eszközökkel reagálni. A büntetésnek alkalmasnak kell lennie az érzelmi feszültségek levezetésére is, más különben a büntetőpolitika, a büntetés és a bűnmegelőzés racionális céljai nem érhetők el.

Az 1970-es évek végén deklarálták a jóléti büntetőpolitika válságát. A szakmai viták a válság okairól, tehát a büntetőpolitika alapértékeiről folytak. Abban az időben került a kezembe Bibó István 1938-ban írt tanulmánya, amelynek akkor már láttam az értékeit, de még nem értettem meg igazi üzenetét.³ Később a helyreállító igazságszolgáltatással foglalkozva jöttem rá arra, hogy a megtorlás egy olyan szankciórendszer szerves és elidegeníthetetlen része, amely egy érvényesnek tekintett, tehát valamelyest közmegegyezésen alapuló társadalmi szabályrendszeren alapul.⁴ Ezért a büntetéssel kapcsolatos elvárás még az okozott kár teljes helyreállításával sem teljesül. „A megtorlást – írta Bibó – mindenekelőtt határozott és félreismerhetetlenül emocionális jellege különbözteti meg. A megtorlás a jogi eljárások racionalizált és intézményekbe merevített formájában is felháborodásból fakadó és felháborodástól izzó jogkövetkezmény. Ezért nem vagyunk képesek elfogadni egy olyan büntetési rendszert, amely pusztán célszerű védekezésre van beállítva; közönyösnek, túlságosan megértőnek érezzük a bűn-

2 Szabó András (1980): *Bűnözés – ember – társadalom*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 103–116. old.

3 Bibó István (1938): *Etika és büntetőjog*. In: Bibó István: *Válogatott tanulmányok 1935–1944*. Magvető, Budapest, 1986. 161–182. old.

4 Garland, David (1985): *Punishment and Welfare, History of Penal Strategies*. Gower Publishing, England. Garland, David (2001): *The Culture of Control, Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford University Press, Oxford.

cselekménnyel szemben; hiányzik belőle a sértett ember, a sértett közösség felháborodásával való szolidaritás, ami minden intézményes megtorlás jellegzetes vonása.”⁵

Mint minden emberi magatartás, a bűncselekmény elkövetése is racionális és egyben érzelmileg motivált viselkedés. A szenvedély, a megaláztatás, az iszonyat, a düh, a bosszúvágy, a szorongás vagy a gyűlölet egyaránt lehet a bűncselekmény forrása és eredménye, egyszerre jellemezheti az elkövetőt és az áldozatot, valamint mindkettő közvetlen környezetét, az őket körülvevő embereket. A büntetőpolitika és a bűnmegelőzés mellőzhetetlen feladata ezeknek az érzelmeknek a „karbantartása”, a drámai feszültség levezetése, a követendő erkölcsi értékek megerősítése, a sértett és a megsértett közösség kiengesztelése.⁶ Az érzelmi hatásoktól mentes, tisztán célszerűségi szempontokra épülő büntetést például aligha követi a megbánás, a büntudat kialakulása. Az ilyen szankció nem ébresztheti fel az elkövető rossz lelkiismeretét, és nem alakulhat ki a sértettel való szolidaritás sem. A fel nem oldott konfliktusok pedig károsítják a társadalmi közösségek „közösövetét”, hatásukra sérül maga a közösség, csökken a társadalom önvédelmi képessége, így a hatékony közösségi bűnmegelőzés esélye is.

A mindig változó, de el nem tűnő megtorlásra való emberi, közösségi, társadalmi igényt még a szervesen fejlődő demokratikus társadalmak is elhanyagolták. A 20. század végén derült ki, hogy a büntetőpolitika inkább elnyomja a feszültség szülte érzelmeket, ahelyett, hogy karbantartaná. A modern államnak ugyanis a kezdetek óta meg kellett fékeznie a vérbosszút, az önbíráskodást, az anarchiát, a féktelen felháborodást. Az egyre fejlettebb jogállami garanciáik éppen ezek elensúlyozását célozták. Az állami garanciarendszer és az azt támogató szakértelem szorításában a 20. századra majdnem teljesen megsemmisült a szimbolikus elégtétel közösségi kultúrája.⁷ A 21. század fordulójára az elkövetők és az áldozatok már egy érzelmileg semlegesített, tárgyyszerű eljárás részesei lettek. Úgy tűnik azonban, hogy az ésszerűség vezérelte korrekt bánásmód nélkülözhetetlen, de nem elégséges eleme a büntetőpolitikának.⁸

5 Bibó István: i. m. 173. old.

6 Durkheim, Emile (1893): *Division of Labor in Society*. Free Press, New York, 1964.

7 Az ősi vagy a napjainkban továbbélő törzsi kultúrákban a megsértett közösséget az elkövető a hagyományoknak megfelelő ajándékkal – jószággal, ékszerrel – kiengesztelheti. Ebben az eljárásban a hangsúly nem az átnyújtott „fájdalomdíj” mértékén vagy értékén, hanem a kiengesztelésen van. A megbánás aktusát általában a megbocsátás követi. Ez a rítus tehát nemcsak a vélt igazság helyreállításáról vagy a kár megtérítéséről szól, hanem a formába öntött, koreografált szimbolikus bűnhődéstől a kiengeszteléshez, illetve kiengesztelődéshez vezető folyamatról. Olyan rítusról, amelyet a közösség magáénak érez, amelyben önvédelmről, a közösség értékeinek fennmaradásáról úgy gondoskodik, hogy sem a bűnről, sem az áldozatról nem mond le, azokat nem zárja ki soraiból. Az afrikai falusi, törzsi kultúrában uralkodó szokásokról Huxley írt. Huxley, Elspeth (1939): *Red Strangers*.

8 Lásd erről más szempontokra is tekintettel Sajó András (2003): *A büntetés költség szemléletű megközelítése* című tanulmányát. *Belügyi Szemle*, 11-12. 42-43. old.

A több mint két évtizede zajló büntetőpolitikai és bűnmegelőzési reformoknak igen nagy a tétje. Bizalmi válság alakult ki a jóléti társadalom filozófiájával és ezen belül a büntetőpolitikával szemben is. A demokratikus országokban egyre hangsúlyosabbá váltak a kontroll eszközei és erősödtek a kényszerítő elemek. A büntetőpolitika – különösen az Egyesült Államokban – már az 1980-as évek elejétől az érzelmileg túlfűtött nagypolitika rangjára emelkedett.⁹ Ezt a folyamatot ott nemcsak a börtönnépesség soha nem látott mértékű emelkedése jelezte, hanem az igen hamar kétes hírűvé vált *zéró tolerancia* alkalmazása is. Amerikában azóta a bűnözés ellen meghirdetett „háború” politikai illúzióival is le kellett számolni. A villámháború nem vezetett tartós eredményre, a permanens háborúra pedig a legkorszerűbbnek tartott civilizáció sem tudott berendezkedni. A kontrollnak mint a társadalom szervező elvének alkalmazásába vetett hit azonban tartósan bizonyult, és ma már az intézményesített kontroll behatolt az intim szférába is. A biztonsági videokamerák árgus szeme elől egyre nehezebb kitérni. A társadalom szinte teljes kapcsolatrendszerére kiterjedő kontroll a természetes kisközösségek önvédelmi képességének hiánya vagy működésük zavarai által okozott társadalmi méretű félelmen, szorongáson alapul.¹⁰

A nagypolitika játéktérébe emelt konfliktusfeloldás ellenőrzéssé egyszerűsödött, hiszen az érintettek részvétele nélkül a hatalom eszközöként valósul meg. Az ilyen megoldások növelik az emberekben a kiszolgáltatottság érzését, hiszen a nemkívánatos káros jelenség következményével szemben rajtuk kívül- és tőlük távolálló erők ígérnek védelmet. Az indulatok szorongásba fordulnak, de könnyen el is szabadulnak. A tartós biztonság az állam által szolgáltatott még több rendőrrel, még több börtönnel, kamerákkal ellenőrzött újabb és újabb terekkel nem teremthető meg.¹¹ A demokratikus államnak sincs más választása, folyamatosan karban kell tartania a társadalom kötőszövetét, az emberi közösségeket. Ha nincs más csak a kontroll, akkor az a kötőszövetet átmenetileg és fizikailag védi, de az immunrendszert nem táplálja. Éppen ellenkezőleg, gyengíti a lényegét jelentő elemeket, a kötelékeket, az összetartozást, a szolidaritást. Ugyanakkor növeli a

9 Lásd ennek bővebb kifejtését Gönczöl Katalin (2001): A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika. Kritika, 12. sz. 16-21. old. Kerezsi Klára (2001): Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjog szankciórendszerében. Büntetőjogi Kodifikáció. 14-24. old. Kerezsi Klára (2004): Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája napjaink büntetőpolitikájában. Akadémiai doktori értekezés, Budapest.

10 Ennek az új rendnek a térfelügyelő kamerás rendszer vált a szimbólumává. „A kamerás megfigyelés – állapítja meg Földes Ádám – a saját hatókörén belül lassan bontja meg a társadalom ösztönös egyensúlyi folyamatait. Míg a városi közrendnek hagyományosan a rutin, a természetes figyelem, a lakossági beavatkozás az elsődleges fenntartója, a kamerás rendszer a biztonság hamis ígérétével ezt az önszabályozó rendszert erodálja, és a rend fenntartását teljes egészében a rendőrség feladatává teszi. A spontán rend helyébe a kikényszerített rend lép. Földes Ádám (2004): Árgus szemek. Kamerás térfelügyelés Magyarországon. Fundamentum, 2. 38. old.

11 Borbíró Andrea (2004) Társadalmi bűnmegelőzés és az emberi jogi követelmények, Acta Humana, Budapest, 4. sz.

kiszolgáltatottságot, a félelmet, a szorongást, és felemészt a bizalmat. Bizalom nélkül viszont nincs demokrácia. Ezért vállalni kell az értékkonfliktusokkal teli, sokféle kultúrát hordozó közösséggel, közösségi képződményekkel való partnerség „kockázatát”.¹² A bizalom az együttműködők között élő és folyamatos érintkezésben alakul ki. A bizalom az együttműködők cselekvésekben edzett önbizalmára épül. A bizalmi állapot az együttműködők konfliktusokkal teli, de egymás számára mégis harmonikusnak minősíthető kapcsolata. Tévedünk tehát, ha abban reménykedünk, hogy az elérhető biztonságot szolgáló büntetőpolitika mérnöki, közgazdasági, matematikai módszerekkel megteremthető. Tudomásul kell vennünk, hogy a biztonságot, a rendet nem lehet szolgáltatni, az igazságot pedig nem lehet osztani. Ennek tudatában kell a reformot folytatni, és erre tekintettel kell alakítani a jogalkalmazás és a bűnmegelőzés gyakorlatát.

12 Ennek a szemléletnek még a szabadságelvönás, a börtön körülményi között is helyet kell biztosítani. Lásd ennek bővebb kifejtését Ruzsonyi Péter (2005): A kisebbséghez tartozó fogvatartottak speciális nevelési szükségletei, avagy napjaink egyik interkulturális kihívása. Börtönügyi Szemle, 4. 33-55. old.

Kondorosi Ferenc

A büntetőjogi kodifikáció és a börtönügy időszerű kérdései

A büntető jogalkotás néhány társadalmi összefüggése

A büntetőjog az a jogág, ahol a társadalom elvárásai a legközvetlenebbül érezhetők. Kit ne foglalkoztatnának az erőszakos bűnözés veszélyei? Ki ne szeretné a gyermekek és idősök bántalmazása esetén az áldozat helyzetét javítani? Ki ne kívánna hatékonyabb intézkedéseket a vagyon elleni bűnözéssel szemben? Éppen a társadalom elvárásai állítják nehéz feladat elé a Kormányzatot, amikor döntenie kell arról, milyen büntetőpolitikai reformok szükségesek ahhoz, hogy az állam eleget tudjon tenni a társadalmi igényeknek és a nemzetközi kötelezettségvállalásoknak a bűnözéssel szembeni hatékony fellépés terén. Az elmúlt tizenöt évben a hazai büntetőpolitika többféle módon is megpróbált a bűnözés kihívásaira reagálni.

A rendszerváltozás óta eltelt időszakot végigtekintve a büntetőpolitika hulláma **zása figyelhető meg.** A rendszerváltozás ideológiai-politikai körülményei által indokolt kezdeti dekriminalizációt a 90-es évek közepén felváltotta a szigorúbb büntetésekre támaszkodó büntetőpolitika, amely azonban a bűnözés visszaszorítása terén nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A hazai bűnözés az 1990-es évek utolsó harmadától kezdődően magas szinten stagnál. Magyarországon az elmúlt két évtizedben az erőszakos bűncselekmények arányának emelkedése elmaradt ugyan a vagyon elleni bűnözés növekedésétől, de a százezer lakosra jutó erőszakos bűncselekmények száma 47 százalékkal emelkedett. Az erőszakos bűncselekmények százezer lakosra számított 333-as hazai arányával Magyarország az európai középmezőnybe tartozik. Összességében elmondható, hogy a hazai bűnözés szerkezete igazodott a piaci társadalomhoz. Ennek megfelelően a szükségletkielégítő és a gazdasági kockázatot vállaló bűncselekmények dominálnak, valamint megnőtt az új típusú konfliktusfeloldó magatartások száma.

A bűnözés ilyen jellegű átalakulása válaszut elé állítja a Kormányzatot a büntetőpolitikai reformok irányának és tartalmának kialakításával kapcsolatban. Meggyőződésem, hogy **nincs egyetlen helyes választás a büntetőpolitikai irányzatok között.** Önmagában egyik büntetőpolitikai irányzat sem képes a bűnözés visszaszorítására, a társadalom elvárásainak való megfelelésre. A büntetés mindenhatóságát hirdető, a megtorlást középpontba helyező büntetőpolitika, avagy az ezt ellenző, az állam és a közösségi képződmények partnerségét hirdető helyreállító igazságszolgáltatás kizárólagossága helyett **olyan büntetőpolitikai reformokra van szükség, amelyek ötvözik az egyes büntetőpolitikai modellek eredményeit.** A bűnözéssel szembeni állami fellépésre vonatkozó számos társadalmi elvárást csak a különféle büntetőpolitikai megközelítések elemeinek együttes érvényesítésével lehet kielégíteni. A társadalom elvárja az elkövető

megbüntetését, de azt is, hogy térítse meg az a közösség számára a bűncselekménnyel okozott kárt, törekedjen az áldozat sérelmének jóvátételére. Ugyancsak igény a társadalom részéről, hogy az állam javítsa a közrendet és a közbiztonságot, vállaljon aktív szerepet a bűnelkövetővé válás esélyének csökkentésében, biztosítson ingyenes jogi tanácsadást és eljárási jogi képviselet a szociálisan rászorulóknak. Büntető igazságszolgáltatási rendszerünk jelenlegi formáinak átalakításánál ezért arra kell törekedni, hogy megteremtjük azokat a feltételeket, amelyek mellett az említett célok egyszerre valósíthatók meg.

A magyar büntetőjog átfogó reformja évek óta napirenden van. Ezt a reformot első sorban az indokolja, hogy **Magyarország politikai és gazdasági berendezkedése a rendszerváltozás óta gyökeresen átalakult**, az ország demokratikus jogállammá vált. Ennek a folyamatnak a sikerét nem utolsó sorban európai uniós tagságunk is mutatja. Az ország sorsának e döntő átalakulása automatikusan együtt járt hazánk közjogi intézményrendszerének és gazdasági jogának megváltozásával. Kiépültek hazánkban a demokratikus hatalomgyakorlás intézményei, erős hatáskörökkel működik az Alkotmánybíróság és az ombudsmanok, megvalósult a politikai pluralitáson alapuló demokrácia, érvényesül a piacgazdaság – annak minden kedvező és kedvezőtlen hatásával. A reformokat meghaladó mértékű változások kapcsán értelemszerűen felmerül a kérdés: mennyiben legitimálhatók büntető igazságszolgáltatásunk céljai és formái, és mi az, amit át kell alakítani.

Szeretném hangsúlyozni, hogy e kérdéssel nemcsak a hazai jogalkotásnak kell szembenéznie. A politikai rendszerváltás eredményeként Magyarország kivételével minden közép-kelet-európai volt szocialista ország új büntető törvénykönyvet fogadott el, hiszen a korábbi büntető törvények a megváltozott társadalmi-gazdasági körülmények között anakronisztikussá váltak. Ha csak a szomszédos országokra tekintünk, Szlovákiában, Csehországban, Lengyelországban és Szlovéniában fogadtak el új büntető törvényt. **Az a tény, hogy még nem született új magyar Büntető Törvénykönyv, nem jelenti azonban, hogy büntetőjogunk teljesen figyelmen kívül hagyná a társadalomban, a gazdaságban és a bűnözés szerkezetében bekövetkezett változásokat.**

A hatályos kódexet a rendszerváltást követően 58 törvény módosította, illetve egészítette ki, valamint 11 alkotmánybíróági határozat semmisített meg alkotmányosértőnek tekintett rendelkezéseket. Ezek a változások a törvénykönyv több mint ezer rendelkezését érintették. E nagyszámú módosítást részben a rendszerváltást kísérő ideológiai szemléletváltás, részben az európai uniós tagságra való felkészülésből fakadó jogharmonizációs kötelezettség indokolt. A módosítások következtében büntetőjogunk a jogállamiság követelményeinek megfelelően ugyan átalakult, az egymást követő nagyszámú változás azonban óhatatlanul megbontotta a Büntető Törvénykönyv belső egységét, a szankciórendszer harmóniáját és a büntetési tételek egymáshoz való viszonyát. A jogállami alapokon nyugvó új büntető kódex megalkotása ezért elodázhatatlanná vált.

A hatályos kódex felülvizsgálatára és az új kódex előkészítésére 2001. március 14-én Bizottság alakult. A Bizottságban a büntetőjog elméleti és gyakorlati művelői vettek részt: egyetemi tanárok, bírák, ügyészek, ügyvédek, a Belügyminisztérium és az Igaz-

ságügyi Minisztérium munkatársai. A Bizottság 17 ülést tartott, amelyen megvitatta a büntetőjog általános és különös részének reformját érintő főbb kérdéseket. Hazánk szerencsés a tekintetben, hogy számos kiváló büntetőjogászt tud felmutatni. Igaz ez az elmúlt évszázadokra, különösen a XIX. század végére, de igaz napjainkra is. **Büntetőjogászaink között több iskolateremtő tudós egyéniség is található. Ennek is köszönhető, hogy a kodifikációs bizottsági munkálatokhoz kapcsolódóan három tervezet is született a Büntető Törvénykönyv általános részéről, és jelenleg folyamatban van egy különös részi tervezet elkészítése.** A büntetőjog kodifikációja azonban hosszabb időt igénylő feladat, amelyet nem befolyásolhat a napi politika.

Az új magyar büntetőjog elvi alapjai

Az első büntetőjogi kodifikáció eredményeként megszületett 19. századi büntető kódexek – így az 1878-as Csemegi Kódex is – a társadalmi együttélés alapvető szabályainak megsértését rendelték büntetni. A 20. század társadalmi fejlődése az első büntetőjogi kódexek szemléletét két irányban változtatta meg. Egyrészt a technikai, gazdasági fejlődés következtében megjelent új életviszonyokat bevonta a büntetőjogi védelem körébe, úgy hogy az adott életviszonyra vonatkozó szakigazgatási szabályok megsértését – mint például adóigazgatás, hulladékkezelés, egészségügyi szabályok – büntetni rendelte. A szakigazgatási normák megsértésén alapuló bűncselekményeket az európai jogfejlődés a kodifikáció során elválasztotta a köztörvényi bűncselekményektől. Mivel ezeknek a bűncselekményeknek a törvényi tényállásában nagy szerepet játszanak az igazgatási jogszabályokban tételezett normák, ezért ezeket a bűncselekményeket nem a büntető kódex, hanem maga a szakigazgatási jogszabály tartalmazta (melléktörvény). A melléktörvények külön tartását a jogbiztonság érvényesítése indokolta. A jogbiztonság megköveteli, hogy a jogalkotó a szakigazgatási jogszabályok megsértésén alapuló bűncselekmények esetében is maradéktalanul érvényesítse a *nullum crimen* és a *nulla poena sine lege*, valamint a bűnfelelősség elveit. Mivel a szakigazgatási jogszabályok megsértésén alapuló bűncselekmények esetében a büntetőjogi felelősség feltételeit a szakigazgatási jogszabály határozza meg, a büntetőjog előbb említett alapelveit ezeknél a bűncselekményeknél úgy lehetett a legtisztábban érvényesíteni, hogy a felelősség feltételeit és a büntetőjogi szankcionálást egy norma, a melléktörvény tartalmazta. Hazánkban a Csemegi Kódex Különös része mellett számos bűncselekményt melléktörvények szabályoztak. Így melléktörvény rendelkezett például a kábítószerrel elkövetett büntettekről, a sajtóval kapcsolatos elkövetett bűncselekményekről, a csődeljárással kapcsolatos büntető rendelkezésekről, az adótörvényekkel szemben elkövetett bűncselekményekről vagy a fizetési eszközzel elkövetett visszaélésekről.

A 20. század fejlődése az új életviszonyok büntetőjogi védelme mellett a szabályozást az elkövető személyi körülményeire tekintettel is megkülönböztette. Így például a katonai bűncselekményekről egyetlen európai büntető kódexben sem találunk rendelkezést, mert a kodifikátor felismerte, hogy a katonai életviszonyok mind tárgyukban, mind személyi körülményeikben olyan eltéréseket mutatnak, amelyeket külön törvényben kell szabályozni. A nyugat-európai kódexek fiatalokúakra vonatkozó rendelkezéseket sem

tartalmaznak, mert a fiatalokra sajátos felelősségi szabályokat érvényesítenek. Ezt a szemléletet követte a magyar büntetőjog is 1961-ig, amíg a katonai bűncselekményeket, illetve a fiatalokúakra vonatkozó rendelkezéseket külön törvényben szabályozta.

Mai gondolkodásunk abból indul ki, hogy a kodifikációs technika megválasztásának a joglogikai rendszer tisztaságát kell szolgálnia. A társadalmi, gazdasági fejlődés számos, egymástól jól elkülöníthető érdekeket védő büntető törvényi rendelkezést kíván meg, amelyeket a törvény rendszerében is kifejezésre kell juttatni. A minisztérium vezetése által támogatott Konceptió szerint a jelenleg hatályos Btk-hoz hasonlóan továbbra is egységes a törvény, de az egység mellett a szabályozás alanyára vagy tárgyára tekintettel speciális rendelkezéseket külön Könyvek tartalmaznak.

A fentieket az új Büntető Törvénykönyv úgy valósítaná meg, ha az alábbi Könyvekből állna:

1. Könyv: Általános rendelkezések,
2. Könyv: Köztörvényi bűncselekmények,
3. Könyv: Szakigazgatási jogszabályokat sértő bűncselekmények,
4. Könyv: A katonákra vonatkozó rendelkezések és a katonai bűncselekmények,
5. Könyv: A fiatalokúakra vonatkozó rendelkezések.

A Könyvekre történő tagolás lehetővé teszi, hogy az egységes kódex megtartása mellett a jogtárgy védelemben, vagy az elkövetők személyében megjelenő jelentős különbségeket a Büntető Törvénykönyv kellően kifejezésre juttassa. A Konceptió belső tagolása emellett a jogbiztonság követelményének is jobban megfelel, hiszen a köztörvényi és a szakigazgatási jogszabályokat sértő bűncselekmények eltérő kodifikációs technikáját a külön Könyvekben következetesebben lehet érvényesíteni. A büntető kódex Könyvekre tagolásának rendszerét hasonló indokokból más külföldi kódexek is követik, így például a francia, a svájci és az olasz büntető törvénykönyv.

A büntetőjog kodifikálásának kereteit elsősorban az Alkotmánybíróság határozatai szabják meg. E határozatok közül is ki kell emelni azokat, amelyek a strasbourgi emberi jogi bíróság gyakorlatában kialakult szükségességi tesztet adaptálják a hazai büntető jogalkotásra. Az Alkotmánybíróság egyértelműen rámutat arra, hogy a bűncselekménnyé nyilvánítást és a büntetőjogi szankciót csak a védett érdekek sérelmével arányban szabad alkalmazni. A bűncselekménnyé nyilvánítás és a büntetőjogi szankció ugyanis erőteljesen korlátozzák az egyéni szabadságjogokat, amelyeket a nemzetközi emberi jog rezsimek messzemenően védelemben részesítenek. **Az állami büntetőpolitika érvényesítésekor ezért mindig az Alkotmánybíróság által meghatározott keretek között kell büntető jogszabályt alkotni.**

Az Alkotmánybíróság gyakorlata kihat nemcsak az anyagi büntetőjogra, hanem a büntető eljárásjogra és a büntetés-végrehajtási jogra is. E két utóbbi területen – úgy tűnik – több eredményt tud felmutatni Magyarország. **Van az országnak új büntetőeljárási törvénye és elkészült az új büntetés-végrehajtási törvény tervezete is.** A parlamentáris demokráciában a büntető törvényalkotást mindig büntetőpolitikai viták előzik meg. Természetesen a büntetőeljárási törvényt és a büntetés-végrehajtási törvény tervezetét is megelőzték viták, ezek azonban elsődlegesen szakmai viták voltak, ahol köny-

nyebben lehet büntetőpolitikai megegyezésre jutni. A büntető törvénykönyv mögött azonban olyan büntetőpolitika húzódik meg, amely szorosan kapcsolódik a társadalomban uralkodó különféle társadalmi, gazdasági, erkölcsi és nem utolsósorban politikai nézetekhez. **A büntető törvénykönyvet megelőző büntetőpolitikai egyeztetések ezekre az ellentétes filozófiai és politikai nézetekre közvetlenül is visszavezethetők.** Ezt az egyeztetési folyamatot parlamentáris demokráciában nem lehet és nem is kívánatos kiküszöbölni. Az egyeztetés azonban hosszabb időt igényel, hiszen a büntetőjogi kodifikáció vezérfonalát meghatározó hitvallás e sokféle világnézet összehangolásán alapul. A büntető törvény megalkotásánál nemcsak a hazai sokszor ellentétes világnézeteket kell összebékíteni, hanem figyelemmel kell lenni azokra a modern büntetőpolitikai és jogfilozófiai követelményekre is, amelyek az Európai Unió és a nemzetközi szervezetek rendelkezéseiben és ajánlásaiban fejeződnek ki.

Tekintettel arra, hogy a büntetőjog elsődlegesen a büntetőjogi szankciók érvényesítésével valósítja meg a büntetőpolitika célkitűzéseit, a jövő magyar büntetőjogának kialakítása szempontjából központi jelentőségű **a büntetés értelmének és mibenlétének kérdése.** A felvilágosodás kora óta Európa-szerte elfogadott, hogy a büntetés értelmét az a cél adja meg, amelynek szolgálatában áll, s ez a cél nem lehet más, mint a társadalom védelme a bűntettel szemben, vagyis további bűncselekmények megakadályozása annak a hatásnak a segítségével, amelyet a büntetés akár a büntettek, akár a társadalom többi tagjaira gyakorol. E beállításban a büntetés nem megtorlás a bűntettel szemben, hanem a társadalom védekezése. Máig érvényes *Beccarianak* az a megállapítása, hogy „a bűncselekményeket jobb megelőzni, mint büntetni.” A büntetés célja pedig nem lehet más, „mint megakadályozni, hogy a bűnös újabb károkat okozzon polgártársainak és másokat visszatartani attól, hogy hasonló károkat okozzanak.” A felvilágosodás sem tudta azonban a megtorló büntetés gondolatát teljes mértékben kiiktatni. A büntetés jogalapjának meghatározásában máig hat *Grotius* azon tétele, amely szerint súlyos bűn nem maradhat büntetlen, illetve szükséges, hogy a bűnelkövető tisztában legyen azzal, hogy a törvények megszegésével alá kell vetnie magát a büntetésnek.

Úgy gondolom, nem feladata a Kormánzatnak a büntetés értelmének filozófiai kérdését eldönteni. Ehelyett a jogalkotónak el kell fogadnia a büntetési célok pluralizmusát, és ezt a büntető igazságszolgáltatás teljes rendszerében a büntetőjogi fellépés módjához igazítottan kell érvényesítenie. A büntetőjog az egyénnel szemben három módon lép fel: a büntetéssel fenyegetés, a büntetés kiszabása és a büntetés végrehajtása formájában. Az állami büntetőhatalom gyakorlásának e háromféle megnyilvánulása egyes büntetési célkitűzések eltérő jelentőségéhez vezet. A cél szempontjából a büntetéssel fenyegetés szakaszában a büntetőrendelkezések elsősorban generálpreventív jellegűek. A büntetés kiszabása preventív elemet is tartalmaz, de mindenekelőtt a társadalom, a jogrend megőrzésében kell a büntetőjogi beavatkozás célját látni. Ezzel szemben a büntetés-végrehajtásnak a speciálprevencióra kell koncentrálnia. **A büntetés tehát többes funkciójú társadalmi intézmény: egyszerre szolgál a bűnözés kontrolljának eszközeként, valamint az állam és az egyén viszonyában cselekvési korlátul.** A büntetésben ezért a kollektív bölcsesség és a társadalom értékítélete egyaránt kifejeződik.

A büntetőjogi szankciórendszer kialakítása során nemcsak a szankciórendszer feladatira kell figyelemmel lenni, hanem az ENSZ, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának és az Európa Uniónak a büntetőpolitikai ajánlásaira is. Ezek az ajánlások az alábbi **büntetőpolitikai vezérelveket** fogalmazzák meg:

- a szabadságvesztés büntetést végső eszközként kell kezelni, amelynek alkalmazása csak akkor indokolt, ha az elkövetett bűncselekmény súlyára tekintettel nyilvánvaló, hogy semmilyen más büntetés nem lenne megfelelő,
- kerülni kell a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés alkalmazását,
- elő kell mozdítani a közösségi szankciók és intézkedések szélesebb körű alkalmazását,
- differenciálni kell a büntetési rendszert, lehetővé kell tenni, hogy az alkalmazandó szankciók típusa, súlya, szigora jobban illeszkedjen a bűncselekmény súlyához, jellegéhez és az elkövető személyi körülményeihez,
- be kell vezetni új, szabadságelvonással nem járó szankciófajtákat,
- biztosítani kell a mediációhoz és az áldozat kártalanításához való jogot.

Ezeket a nemzetközi standardokat már teljes körűen figyelembe veszi az új **büntetés-végrehajtási törvény tervezete, amely egyszerre kívánja a társadalom biztonságához való jogát és a fogva tartott személy emberi méltóságának tiszteletét szolgálni.** Az új büntetés-végrehajtási törvény tervezete végleg szakít a rendszerváltozást megelőző börtöncentrikus szemlélettel, és az európai kívánalmaknak megfelelően törekszik a büntetés-végrehajtási intézetek túlsúlyosságának felszámolására. Az intézetek telítettség foka ugyanis közvetlenül befolyásolja az elhelyezés színvonalát, a biztonság érdekében teendő kényszerű szükség-intézkedések rezsim-szigorító mellékhatását, a foglalkoztatható elítéltek arányát, a szabadidő-tevékenységek programkínálatát, a nevelés individualizáltságának fokát. Az új büntetés-végrehajtási törvény azon a büntetés-filozófiai belátáson alapul, hogy az államnak nincs korlátlan beavatkozási lehetősége az elkövető életének alakításában, ennek korlátait a tette épülő felelősségi rendszer szabja meg.

A büntetés-végrehajtási törvény tervezete, amelyet több éves előkészítő munka előzött meg, jó példa arra, hogyan lehet sikerrel kompromisszumot teremteni a hazai büntetőpolitikák és a nemzetközi törekvések között. A Kormány célja, hogy olyan büntetés-végrehajtási törvény szülessen, amely alkalmas arra, hogy a bírói ítéletekben szükségszerűen megjelenő prognosztikus megállapításokat a büntetés-kiszabással kapcsolatban – mind a társadalom érdekében, mind az elkövető emberi jogait tiszteletben tartva – megvalósítsa. A jó büntetés-végrehajtás nem egyszerűen teljesíti a bírói ítéletben rögzítetteket, hanem képes azt úgy alkalmazni, hogy a büntetés-végrehajtás végső soron ne az elkövető ártalmára szolgáljon. A jó büntetés-végrehajtás ismérve tehát az, hogy a bírói ítéletben megállapított büntetést az adott esetben és az adott bűnelkövetővel szemben a hasznosságot fokozó mértékben valósítsa meg.

Büntetés-tani javaslatok

A büntetések és intézkedések felosztása kifejezi, hogy a büntetés – szemben az intézkedéssel – felelősségi szankció, büntetést csak büntethető elkövető esetén szabhat ki a bíróság. Ezzel szemben az intézkedésnek az alapja a büntetendő cselekmény, az intézkedés alkalmazása a törvényben meghatározott feltételek esetén automatikus.

A Konceptió a főbüntetések rendszerét megváltoztatja. Megmarad a pénzbüntetés és a közérdekű munka, de a főbüntetések felsorolásában a közérdekű munkát a végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés és a végrehajtásában részben próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés előzi meg. Ennek megfelelően a Konceptió az alábbi főbüntetéseket különbözteti meg:

- a szabadságvesztés,
- a részben felfüggesztett szabadságvesztés,
- a felfüggesztett szabadságvesztés,
- a közérdekű munka,
- a pénzbüntetés,
- a próbára bocsátás.

A végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés és a végrehajtásában részben próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés önálló büntetési nemként szabályozásával a Konceptió jelzi, hogy a tényleges szabadságelvonás csak azokra a bűncselekményekre kell, hogy korlátozódjon, amelyeknek tetтарыыos üldözése ezt kényszerítően megköveteli, illetve azokkal a társadalomra fokozottan veszélyes bűnelkövetőkkel szemben kerülhessen alkalmazásra, akikkel szemben a társadalom védelme, a közösség biztonsági érdeke ezt feltétlenül megköveteli. Az emberi méltóság és a humanista büntetőjog igényének is a tényleges szabadságelvonással nem járó szankcióalkalmazás előbbsége felel meg.

A lehetséges új szabályozás koncepciója a feltételes szabadságra bocsátás szabályozását az európai országok szabályozási gyakorlatának és ezirányú tapasztalatainak megfelelően egyszerűsíti. A terveink szerint a minimálisan letöltendő büntetési tartam végrehajtási fokozattól függetlenül egységesen kétharmad rész. Ez alól továbbra is kivétel, hogy a három évet meg nem haladó szabadságvesztés esetén a büntetés fele részének letöltésével a bíróság mérlegelésétől függően lehetőség van feltételes szabadságra bocsátásra.

Megfontolandó önálló büntetési nemként bevezetni a végrehajtásában részben felfüggesztett szabadságvesztést. E büntetési nem bevezetésének célja a végrehajtandó szabadságvesztések tartamának csökkentése, valamint a bíróság számára a büntetések közötti differenciálás lehetőségének kiszélesítése. A büntetőjogi jogkövetkezmények katalógusában a részbeni felfüggesztés a közepes súlyú, illetve szigorúságú szankciók sorába illeszkedik. Ez az új büntetési nem csak az 1 évet meghaladó, de a 4 évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés esetén alkalmazható. Önálló büntetési nemként kellene szabályozni a felfüggesztett szabadságvesztést.

A tapasztalatok arra intenek, hogy célszerű lenne a közérdekű munka jelenlegi szabályozását két ponton módosítani. Egyrészt a közérdekű munkavégzés alkalmazását az elkövető hozzájárulásához, beleegyezéséhez köti. Az elkövető hozzájárulásának beépítésével a szabályozás – a hazánk által is elfogadott – nemzetközi egyezményekkel összhangba kerül. Emellett az elkövetőnek a közérdekű munka teljesítésére való képessége, alkalmassága a jövőben is az elrendelés előfeltétele. Másrészt a közérdekű munka tartamát egyértelműen és az európai szabályozásokhoz hasonlóan órákban kellene meghatározni.

A pénzbüntetés széleskörű alkalmazását kívánjuk támogatni, mivel a pénzbüntetés a szabadságvesztéssel szemben nem ragadja ki az elkövetőt a családi, társadalmi környezetéből, és így a zárt intézeti büntetés káros következményei elkerülhetők. A pénzbüntetés további közismert előnye gazdasági vetülete, hiszen az elkövető nem esik ki a munkavégzés társadalmi rendjéből.

A mellékbüntetések a főbüntetésekhez hasonlóan felelősségi szankciók, a főbüntésektől eltérően a mellékbüntetések azonban nem állnak egymással hierarchikus viszonyban, és alapvetően az egyéniesítést szolgálják. A mellékbüntetések rendszerint több funkció betöltésére is alkalmasak, így a védelmi, biztonsági jelleg mellett prevenció hatást is kifejtenek. Számos mellékbüntetés súlyos hátrányt tartalmaz, ezért adott esetben a mellékbüntetés alkalmazása az elkövetővel szemben nagyobb joghátrány, mint a főbüntetés. A mellékbüntetés alapvetően a főbüntetés hatékonyságának növeléséhez járul hozzá, de a több funkció megvalósítására való alkalmasság miatt a mellékbüntetés önálló alkalmazásának biztosítása is indokolt.

Az intézkedés olyan büntetőjogi jogkövetkezmény, amely bűncselekményhez és büntetendő cselekményhez egyaránt kapcsolódhat. Az intézkedést a bíróság tehát bűnösség hiányában is elrendelheti. Az intézkedések a büntetőjogban az egyéniesítés megvalósítására hivatottak, és – szemben a büntetésekkel – nem eredményeznek büntetett előéletet. A hatályos Btk. alapján tartalmuk szerint megkülönböztethetünk gyógyító jellegű, izoláló jellegű, vagyoni szankció jellegű és kifejezetten biztonsági intézkedéseket.

A pártfogó felügyelet az elkövetők ellenőrzését, irányítását, társadalmi integrálását szolgáló intézkedés. A pártfogó felügyelet kettős természetű: a speciálprevenciót egyrészt a bűnelkövető ellenőrzésével, felügyeletével, másrészt a pártfogolt segítségével és támogatásával szolgálja. A pártfogó felügyelet járulékos intézkedés, mindig büntetéshez kapcsolódik. A pártfogó felügyelet végrehajtása a pártfogó felügyeleti szolgálat feladata.

A büntetőjogi szankciók közül jelenleg az intézkedések alkalmazása nem vonja maga után a büntetett előélet dehonosztáló következményét. Ezt a megoldást tervezzük az intézkedések mellett bizonyos büntetésekre is kiterjeszteni, így csak olyan büntetések kerülnek végrehajtásra, amelyekhez a törvény eleve nem fűz büntetett előéletet, vagy a mentesítésre csak a büntetés végrehajtása után kerül sor.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Ha az itt elhangzott gondolatok visszaköszönnének a tanácskozásnak a során, akkor ez az előadás elérte célját. Hiszen közös érdekünk, hogy megtaláljuk az eltérő büntetőpolitikai felfogások közötti hidat, amelyre a jövő magyar büntetőjoga épülhet, és amely meg fogja határozni a magyar büntetés-végrehajtást.

Ruzsonyi Péter

A kriminálpedagógia lehetősége a börtönadaptáció és a társadalmi integrálódás érdekében

Mindenek előtt szeretném megköszönni a szervezőknek, hogy lehetőséget biztosítottak arra, hogy előadást tartsak ezen a nemzetközi tudományos kollokviumon, ilyen jeles jogtudósok körében. A felkérést követően sokáig gondolkodtam azon, hogy a kriminálpedagógia jellemzőinek szerteágazó megközelítése közül mely szegmens kiemelése lehet a legindokoltabb. Az előadás időtartamának erősen korlátozott volta ellenére három részterület bemutatására vállalkozom. Azért választom ezt a megoldást, mert a konferencia többi előadója a büntető igazságszolgáltatás egyéb területeit érinti, így a kriminálpedagógia lehetőségeinek felvázolására egyedül nekem nyílik lehetőségem. Döntésemből következik, hogy az egyes részterületek feldolgozása csak vázaltszerűen történhet meg.

Az előadás keretében nem szakma-specifikus részleteket kívánok bemutatni, hanem kísérletet teszek a kriminálpedagógia létjogosultságának bizonyítására a büntetés-végrehajtási korrekciós munkában. (Az elhangzó gondolatok részletes és átfogó kibontása megtalálható a közelmúltban megjelent publikációim között.) Először a fogvatartottak kezelésének, nevelésének és oktatásának nemzetközi összefüggéseit elemzem, majd ezt követően térek rá a kriminálpedagógia mint:

- a. tudományterület;
- b. a konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszere;
- c. rendszerszervezési alapelv tárgyalására.

A fogvatartottak kezelésének, nevelésének és oktatásának nemzetközi vizsgálata

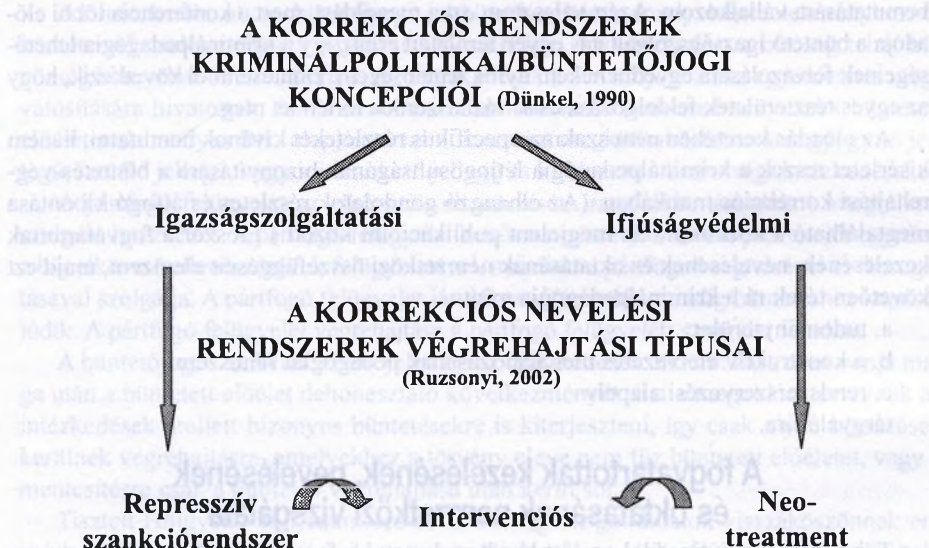
Több mint két évtizeddel ezelőtt kezdtem kutatni a fogvatartottak kezelésének, nevelésének nemzetközi gyakorlatát. A szakirodalmi tájékozódással párhuzamosan lehetőségem nyílt – 22 ország 27 államában – 49 külföldi intézet meglátogatására. Valamennyi helyszínen módom volt tájékozódni a fogvatartottak életével kapcsolatos legfontosabb szabályozókról, és tanulmányozhattam a mindennapok nevelési, kezelési és oktatási gyakorlatát.

Jelenleg egymástól jelentősen eltérő börtönnevelési elképzelések és – ennek megfelelően – sokrétű gyakorlat élnek egymás mellett a Földön. A kialakult helyzet rendkívül dinamikusán változik, a megújulás igénye generálisan jellemzi az országokat.

A különböző, és esetenként markánsan eltérő filozófiák, illetve az ebből következő gyakorlat elemzése érdekében feltétlenül indokolt egy rendszerezési elv kialakítása. Ki-

indulásként a Dünkel által kialakított és a szakirodalom által jelenleg legkorszerűbbnek minősített két fő szisztéma: az **ifjúságvédelmi**¹ és az **igazságszolgáltatási**² koncepció mentén szerveződő korrekciós nevelési rendszerek; jelesen a **neo-treatment** és a **represszív szankciórendszert** központba állító végrehajtási formák létezéséből (Ruzsonyi, 1998) indulunk ki.

Véleményünk szerint ez a felosztás kiindulási alapkategóriaként megfelelő, de nem képes árnyalt képet adni az eltérő végrehajtási módokról, ezért indokoltnak tartjuk a rendszer bővítését, illetve pontosítását. Ennek érdekében a represszív végrehajtási típus és a neo-treatment jellegű végrehajtási forma közé beillesztjük az **intervenciós jellegű szankciórendszert**, mint külön kategóriát. Ebbe a csoportba tipikusan olyan végrehajtási eljárások tartoznak, amelyeknél az intézményrendszer nem alakít ki ugyan tényleges partneri viszonyon alapuló együttműködést a fogvatartottal, de a merev elutasítás, a kiszolgáltatottság sem jellemzi (Ruzsonyi, 2002).

- 1 Az ifjúságvédelmi koncepció álláspontja szerint a bűnözés okaira nem ható megtorló állami fellépés a bűnözés újabb, súlyosabb reakcióját indukálja, és így végső soron önnön céljai ellen hat. Az irányzat a pozitív, az elkövető integrálásával járó reszocializációt tűzi céljául, amelynek folyamatát a deformálódott személyiségjegyek módosításával tartja megvalósíthatónak, mégpedig úgy, hogy az elítélt maga fedezze fel személyiségének negatívumait, és nyíljék lehetőség számára, hogy önmaga találjon rá a társadalmilag is elfogadható megoldásra.
- 2 Az igazságszolgáltatási koncepció a nevelés, kezelés túlnyomóan speciálpreventív beavatkozása ellenében a büntetőjog klasszikus elveit képviseli, és kitart az általános megelőzés, a tettartányos felelősségi rendszer, illetve a formális eljárás mellett.

A **represszív szankciórendszert alkalmazó végrehajtási típusok** legjellemzőbb példája a csizmatábori forma³. A klasszikus csizmatáborokra úgy tekinthetünk, mint a goffmani totális intézmények szélsőséges megtestesítőire, hiszen erre a végrehajtási típusra teljességgel igaz, hogy:

- a totális intézmény meghatározza és megköti a benne résztvevők helyét, körülhatárolja a teret (elég szűkösén), amelyben mozoghatnak, élhetnek;
- meghatározza a résztvevő társakat;
- pontosan meghatározza a tevékenységet, a tevékenység módját, idejét;
- körülhatárolja az időt is, amely fölött nem a totális intézetbe utalt rendelkezik, hanem az az egységes autoritás, amelynek hatalma alá be van sorolva.

A csizmatáborok további jellemzői: az intézetben belül az élet szigorú, a kiváltások pedig ritkák. De a jutalom a fiatal, nem erőszakos bűncselekményt elkövetettek számára hatalmas lehet: egy tábor a börtön helyett, 90-180 nap koncentrált erőfeszítés börtönének helyett.

Osler csoportosítását elfogadva a csizmatábor rendszerű végrehajtási forma alapvető céljai a következők:

1. **Elrettentés** (a program résztvevőinek speciális- és a bűnelkövetés szándékával rendelkező szabad állampolgárok generális visszatartása);
2. A fogvatartottak **rehabilitációja**;
3. A bűncselekmény elkövetése miatti **büntetés**;
4. A börtönök **túlzsúfoltságának és a fogvatartási költségeknek a csökkentése**.

A továbbiakban a kontinensünket jellemző végrehajtási típusokat kívánom érinteni. Mivel Európában nem tudott gyökeret verni a csizmatábori forma (jelenleg az USA-ban és egyes ázsiai országokban találkozhatunk csizmatáborokkal), ezért a kiindulásként használt dűnkeli ábra átalakítása feltétlenül indokolt.

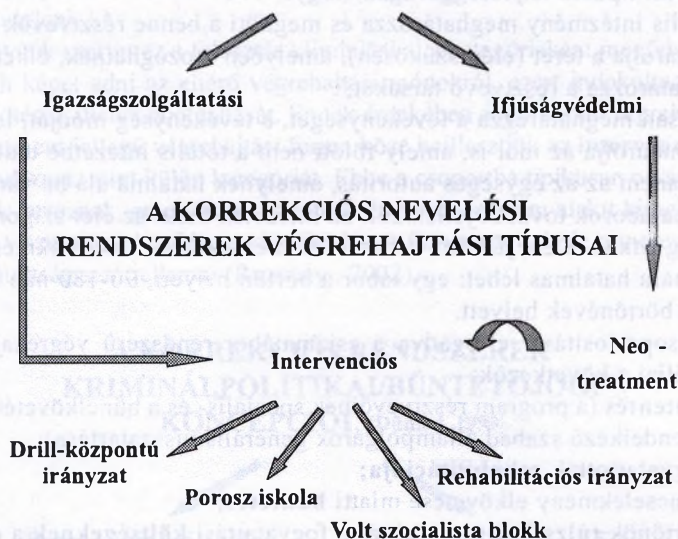
Ha szemléletessé kívánjuk tenni az európai végrehajtási típusok rendszerét, akkor a „tisztán” igazságszolgáltatási büntetőpolitikai koncepciót megvalósító végrehajtási módozatot az intervenciók kategóriába kell áthelyeznünk. Ezzel a lépéssel plasztikusan fejezhetjük ki a kizárólag represszív jelleget megvalósító típus hiátusát. Ugyanakkor szembesülnünk kell azzal, hogy a korábban viszonylag homogénnek tekintett **intervenciók végrehajtási típuson** belül karakteres jellemzőkkel rendelkező alcsoportok alakulnak ki.

A végrehajtási típusok közül ez az európai „börtönvilág” legáltalánosabb végrehajtási típusa. Generális jellemzője a szélsőségektől való tartózkodás.

A továbbiakban áttekintjük az intervenciók végrehajtási típus alcsoportjainak jellemzőit.

3 Tanulmányunkban a csizmatábori forma legmarkánsabb jegyeit emeljük ki mindössze. Ebben a témakörben részletes elemzést talál az érdeklődő Ruzsonyi (2000A, 2000B) munkáiban.

A KORREKCIÓS RENDSZEREK KRIMINÁLPOLITIKAI/BÜNTETŐJOGI KONCEPCIÓI

Drillközpontú irányzat (Anglia, Franciaország, Törökország)

Ebbe az alcsoportba tartozó országokban érhető tetten leginkább a feszes, kiszolgáltatottságot hangsúlyozó- és alkalmazó végrehajtási típus. Az intézeteik meghatározó része régen épült, befogadóképessége nagy, pavilonszerű kialakításra alig találunk példát. Az intézményeket tradicionálisan úgy alakították ki, hogy azok elszigeteljék a fogvatartottat. Kívülről nézve a börtönök elriasztó zártságát sugallnak. Már látványuk is visszatartó hatású, a falak, rácsok és pengedrót szándékosan önmérsékletet akar kiváltani az állampolgárokból, szimbolizálva egy lehetséges cselekmény lehetséges következményét.

Belülről nézve mindent áthat a hivatali hatalom, az érintetteknek nincs lehetősége megválasztani a társaságukat és a napi tevékenységüket. Minden faktor abba az irányba hat, hogy a fogvatartott egy pillanatra se felejtse el, hogy valami bűnt követett el, ha nem is a saját megítélése szerint, de a társadalom szemében feltétlenül.

Büntetés-végrehajtásuk „belterjes”, nemzetközi kapcsolatokat jelentéktelen mértékben ápolnak. A szabadságvesztés büntetés alkalmazása során a büntetési elem és az elrettentés fokozottan érvényesül.

Porosz iskola (Ausztria, Németország)

Ausztria és Németország börtöneiben egyaránt a kábítószer és a külföldi fogvatartottak magas aránya jelenti a legnagyobb problémát. Ráadásul a külföldiek részaránya lassan, de fokozatosan emelkedik, esetenként eléri az 50 %-ot is!

A fiatalok és a fiatal felnőtt fogvatartottak esetében a kialakult korrekciós rendszer a felnőttekénél lényegesen megengedőbb. Esetükben központi szerepet játszik a szakképzés és a környezettel való minél szorosabb együttműködés. A munkavégzés, illetve a tanulás mindeki számára kötelező. Lehetőség van az általános iskolai tanulmányok befejezésére és a középiskola szervezett végzésére, illetve a levelező oktatásba történő bekapcsolódásra.

Az említett példák jól szemléltetik a jogalkotó szándékát és még talán jobban a „középutas” végrehajtási mód sajátosságait. A fogvatartottakra önálló egyéniséggel rendelkező személyként tekintenek, azonban a szükségleteiknek csak egy szűkebb rétegéből (kábitószerek-felhasználók, szélsőségesen agresszív fogvatartottak) indulnak ki a kezelési program megtervezésekor, és az érintettek tudatos és tevételes együttműködését nem kívánják meg.

Volt szocialista blokk országai (Bulgária, Lengyelország, Románia stb.)

A II. világháborút követő időszak közös történelmi öröksége máig hatással van az érintett országok büntetés-végrehajtási munkájára. Az ideológiai gyökerek, az intézményrendszer tárgyi és – részben – személyi feltételei csak lassan változnak, illetve bizonyos mértékben még ma is nyomasztóan hatnak. A rendszerváltást követő időszakban ezek az országok valamennyien saját egyéni útjukat kezdték járni, egyes területeken komoly eredményeket értek el, máshol még jelentősek a lemaradások. Az egyház szerepe nagyon jelentőssé vált a volt szocialista blokk összes országának büntetés-végrehajtásában.

Rehabilitációs irányzat (Hollandia, Írország stb.)

Az intervenciós végrehajtási típus másik pólusa a rehabilitációs irányzat. Ez a filozófiai és gyakorlati irányultság a legközelebb a neo-treatment típusú kategóriához áll. A belső büntető- és fegyelmi rendszer, a jutalmazás és a büntetés egyaránt nevelési célokat szolgál. A könyvtárak, a tantermek és a tanulmányhelyek egyértelmű célja a fogvatartottak nevelése, oktatása és képzése. A lelkesek, a nevelők, szociális munkások és az egészségügyi személyzet, valamint a pszichológusok tevételes szereplői a reszocializációs rendszernek. A fogvatartottak érdeklődése és igénye határozza meg a tevételességrendszer pontos irányát. Az együttműködés az intézeti élet számtalan vonatkozásában megvalósul. Az eredményes nevelési eljárások egyik legfontosabb feltételének a részletesen kimunkált kategóriarendszert tartják.

Az intervenciós végrehajtási típus alcsoportjainak áttekintését néhány kiragadott példa segítségével végeztük el. Reményeink szerint jól érzékelhetővé váltak a tendenciák, illetve a sajátosságok. Fontosnak tartjuk ugyanakkor a leglényegesebb közös jegyek és a legmarkánsabb különbségek összegyűjtését.

Lényegi azonosságok

- Deklarált célrendszerük viszonylag homogén, első helyen a reszocializáció áll;
- elfogadják a nyitottság, a normalizáció és a felelősség elvének fontosságát,
- a büntető igazságszolgáltatási koncepciójuk kiforratlan, folyamatosan változik, a megtorlás igénye időnként hangsúlyossá válik;
- a kábitószerek intézetben belüli fogyasztását tényszerű helyzetként kezelik;
- a fogvatartottak száma folyamatosan emelkedik, a túlszűfolttság állandósult;
- a szakképzés központi helyen áll;
- a végrehajtás során hiányzik a személyiségformálás igénye;
- a programok teljesítésekor hiányzik a tényleges együttműködés kialakításának igénye.

Lényegi különbségeket találunk

- a személyi és tárgyi feltételek;
- a differenciálási elvek;
- a külvilággal tartható kapcsolat minősége és mennyisége, valamint;
- az utógondozói rendszer minősége és határfoka között.

Neo-treatment (Dánia, Finnország, Norvégia, Svédország)

A Thyssen által összegyűjtött három kulcs-tevékenység (büntetés, reszocializáció, gondozás) ebben a végrehajtási típusban valósul meg egységként.

Az érintett országok korrekciós szakemberei és döntéshozói felismerték, hogy a börtön-környezet lényeges szerepet játszik a pozitív változás kialakításában és a társadalmi érdekek elfogadtatásában, amely megkönnyíti az elítéltek szabadulás utáni vissza-, illetve beilleszkedését. Elfogadottá vált az a nézet, hogy minél eredményesebben asszimilálja a börtönkörnyezetet a közösségi környezet jellemzőit, annál könnyebb az átmenet a börtönbüntetésből a szabad társadalomba. A normalizált börtönirányítás alapja a kommunikáció, a választás és a felelősség biztosítása lett. Ezek az intézetek nyitottan, a társadalom jelentős kontrollja alatt működnek. A tágabb környezet az elítélt életének minden pillanatát láthatja, illetve ellenőrizheti. Az ilyen körülmények kialakításának az a célja, hogy a társadalom „külső” szemléletmódja lassan „belsővé” váljon, és ezzel segítsen a fogvatartottban kialakítani az önmegfigyelés és önmaga mérlegelésének képességét. Azzal, hogy a fogvatartottat kiteszik a külső ellenőrzésnek, reményeik szerint kialakítja az érintettben az önkontrollt és feltámasztja a lelkiismeretet. Bizonyára az sem véletlen, hogy a börtönök és a társadalom valós és érdemi együttműködése azokban az országokban alakult ki, amelyekben általános a gazdasági jólét és a politikai biztonság.

A neo-treatment végrehajtási típus generális jellemzői a következők:

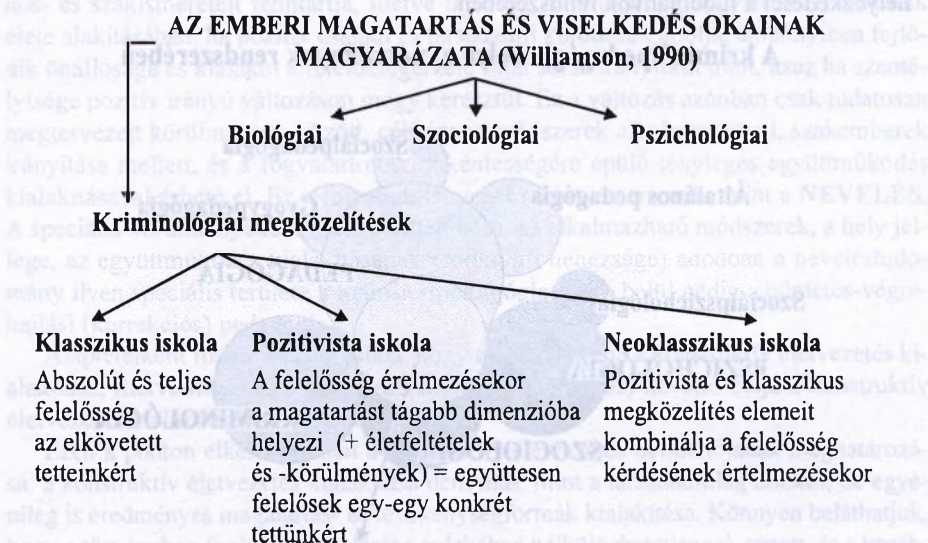
- szükségletalapú programok;
- támogató-segítő intézményrendszer és programok;
- valós partneri viszony;
- többszintű oktatás és szakképzés;
- az elítéltek proszociális magatartását elősegítő kognitív készségek fejlesztése;
- döntéshozás képességének kialakítása;
- élménypedagógia;
- sport, rekreáció;
- alkohol- és kábítószer fogyasztók speciális programja;
- szexuális jellegű bűncselekményeket elkövetettek kezelése;
- felelősségen alapuló progresszív rendszer;
- támogató társadalmi környezet.

Az előadás további részében a kriminálpedagógia jellemzőivel és lehetőségeivel kívánom megismertetni a hallgatóságot.

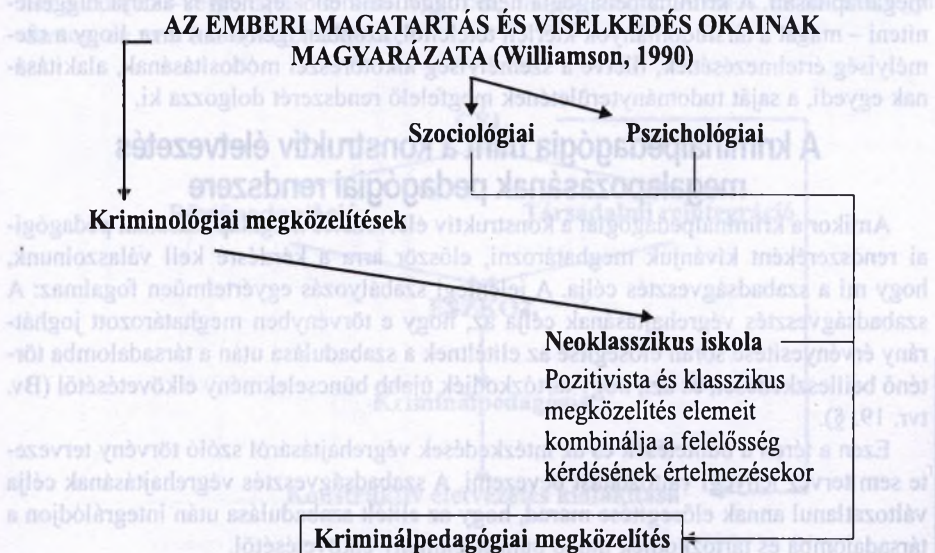
A kriminálpedagógia mint tudományterület

Az emberi magatartás és viselkedés magyarázatának alap-iskolái közül a biológiai, a szociológiai és a pszichológiai megközelítéseket kell megemlíteni. Témánk

szempontjából a kriminológiai értelmezéssel szükséges kiegészíteni a fent jelzett struktúrát:

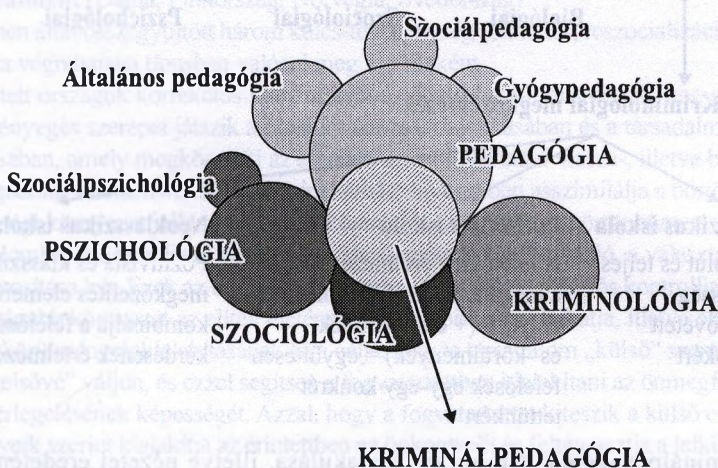

A kriminálpedagógiai értelmezés kialakulása, illetve nézetei eredetének szemléltetése érdekében a – témánk szempontjából – kevésbé meghatározó elméleti megközelítéseket töröljük az ábráról, így szemléletesebben látható a tudományterület genezise:

Az eredetértelmezést követően szükségesnek látszik a kriminálpedagógia interdiszciplináris jellegének bemutatása. A következő ábra bemutatja a kriminálpedagógia elhelyezkedését a tudományok rendszerében.

A kriminálpedagógia helye a tudományok rendszerében

A kriminálpedagógia törvényszerűségeinek, tevékenységrendszerének meghatározása során figyelembe kell venni számos más tudomány és tudományterület igazolt megállapításait. A kriminálpedagógia nem függetlenítheti – és nem is akarja függetleníteni – magát a társtudományok kiérlelt tételeitől, azonban igényt tart arra, hogy a személyiség értelmezésének, illetve a személyiség alkotórészei módosításának, alakításának egyedi, a saját tudományterületének megfelelő rendszerét dolgozza ki.

A kriminálpedagógia mint a konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszere

Amikor a kriminálpedagógiát a konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszeréként kívánjuk meghatározni, először arra a kérdésre kell válaszolnunk, hogy mi a szabadságvesztés célja. A jelenlegi szabályozás egyértelműen fogalmaz: A szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy e törvényben meghatározott joghatárny érvényesítése során elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől (Bv. tv. 19. §).

Ezen a téren a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény tervezete sem tervez lényegi változtatást bevezetni. A szabadságvesztés végrehajtásának célja változatlanul annak elősegítése marad, hogy az elítélt szabadulása után integrálódjon a társadalomba és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől.

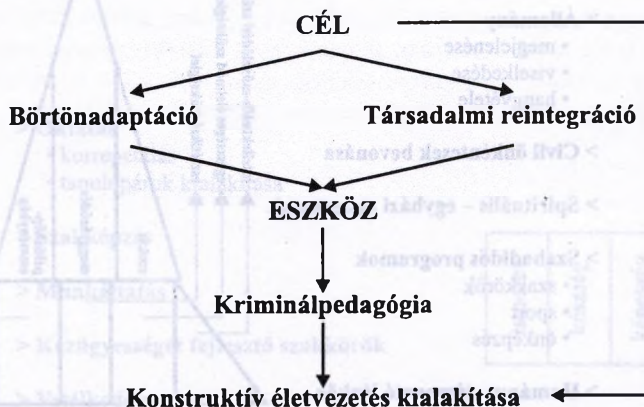
Véleményünk szerint könnyen belátható, hogy ez a cél kizárólag akkor érhető el, ha az elítélt a szabadságvesztés büntetés tartama alatt szellemi és fizikai állapotát, általános- és szakismereteit fenntartja, illetve fejleszti, ha önként és aktívan közreműködik élete alakításában, ha pozitív családi és társadalmi kötődéseit ápolja, amennyiben fejlődik önállósága és kialakul a felelősségérzete saját sorsa irányítása iránt, azaz ha személyisége pozitív irányú változáson megy keresztül. Ez a változás azonban csak tudatosan megtervezett körülmények között, célirányos módszerek alkalmazásával, szakemberek irányítása mellett, és a fogvatartottak önkéntességére épülő tényleges együttműködés kialakításával érhető el. Ez a folyamat lényegét tekintve nem más, mint a **NEVELÉS**. A speciális körülményekből (az érintettek köre, az alkalmazható módszerek, a hely jellege, az együttműködés kialakításának rendkívüli nehézsége) adódóan a neveléstudomány ilyen speciális területe a **kriminálpedagógia**, azon belül pedig a büntetés-végrehajtási (korrekciós) pedagógia.

Alaptételként fogadjuk el továbbá, hogy a nevelés célja a konstruktív életvezetés kialakítása, illetve hogy a büntetés-végrehajtási (korrekciós) nevelés célja a konstruktív életvezetés kialakításának megalapozása.

Ezen a ponton elkerülhetetlen a konstruktív életvezetés definíciójának meghatározása: a konstruktív életvezetés kialakítása nem más, mint a társadalmilag értékes, de egyénileg is eredményes magatartás- és tevékenységformák kialakítása. Könnyen beláthatjuk, hogy a törvényben foglalt célok elérése érdekében nélkülözhetetlennek tartott, és a korábban felsorolt részcélok szervesen illeszkednek ebbe a pedagógiai önmeghatározásba.

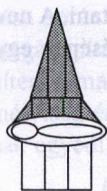
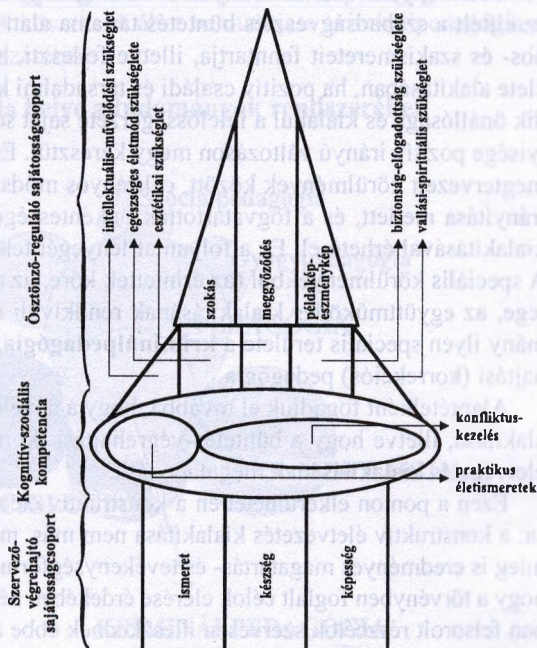
A kriminálpedagógia mint rendszerszervezési alapelv

Megállapításunkat azonban egy rendkívül fontos kitételrel kell pontosítani. A nevelés a büntetés-végrehajtásban sem lehet cél, hanem eszköz. A célok elérésének egyik fontos, de nem kizárólagos eszköze.

A megvalósítási folyamat könnyebb érthetősége kedvéért célszerű bevezetni a kriminálpedagógiai szakirodalomban ma már egyre inkább elfogadott személyiség értelmezési ábrát (A konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszere – Ruzsonyi, 2005):

A személyiség alkotórészeinek főbb csoportjai (ösztönző-reguláló sajátosságscsoport, kognitív-szociális kompetencia, szervező-végrehajtó sajátosságscsoport) vonatkozásában tekintjük át a következőkben azokat a javasolt pedagógia tevékenységeket, amelyekkel megteremthetők, illetve formálhatóak a fő alkotók által magukba foglalt összetevők.

Ösztönző-reguláló sajátosságscsoport fejlesztését szolgáló pedagógiai tevékenységek

> Következetes napi rutin

> Állomány

- megjelenése
- viselkedése
- hangvétele

> Civil önkéntesek bevonása

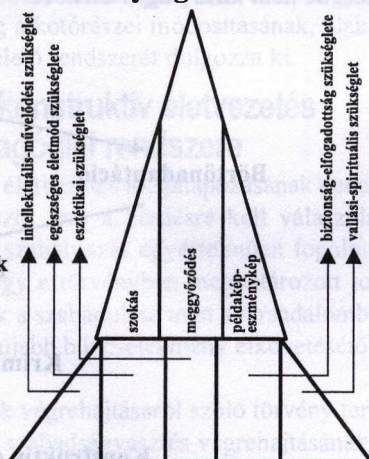
> Spirituális – egyházi programok

> Szabadidős programok

- szakkörök
- sport
- önképzés

> Humánus, támogató légkör

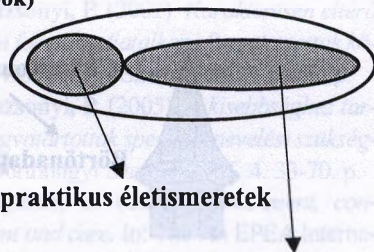
> Szükségletek alapján történő klasszifikáció (művelti eszköz)

Kognitív szociális kompetencia fejlesztését szolgáló pedagógiai tevékenységek

- > Önellátás (takarítás, főzés, dekorálás)
- > Önszervezési lehetőség biztosítása (klubok)
- > Konfliktuskezelési tréningek
- > Önismereti tréningek
- > „Hotel funkciók” visszaszorítása
- > Felelősség és önbecsülés erősítése (kihívás jellegű feladatok)
- > Valós döntési helyzetek megteremtése (pontszerzési – felhasználási lehetőség)
- > Kognitív tréningek

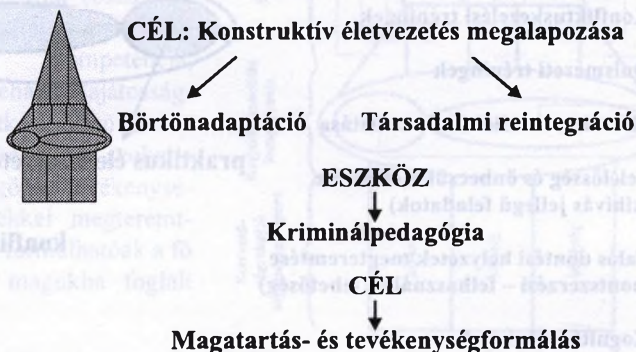
Szervező-végrehajtó sajátosságcsoporthoz fejlesztését szolgáló pedagógiai tevékenységek

- > Oktatás
 - korrepetálás
 - tanulópárok kialakítása
- > Szakképzés
- > Munkáltatás
- > Kézügyességet fejlesztő szakkörök
- > Vetélkedők
 - ügyességi versenyek
 - kreativitást igénylő versenyek

ismeret	készség	képesség
---------	---------	----------

Áttekintve a különböző tevékenységeket, egyértelműen látszik, hogy a konstruktív életvezetés kialakítása, megalapozása érdekében egyetlen olyan programot, illetve feladatot, vagy aktivitást sem iktattunk be, amely ma ne lenne megtalálható a büntetés-végrehajtás napi praxisában. A korábbi „spontán” feladat-szervezéshez viszonyítva az alapvető eltérés az, hogy a tevékenységek tudatos és célirányos csoportosítással átfogó rendszerre alakíthatóak, amely éppen a strukturális jellegéből következően kiegészíti és megsokszorozza az alkotórészek hatását. Ilyen módon ténylegesen megvalósíthatónak tartjuk a börtönadaptáció és az eredményes társadalmi reintegráció érdekében a kriminálpedagógia eszközeinek alkalmazását.

Az ilyen módon szervezett és kifejtett tevékenység tartalma: a fogvatartottak magatartásának és tevékenységének (át)alakítása továbbra is központi jelentőségű marad, hiszen csak így teremthető meg a fogvatartottak törvénytisztelő és önálló életvezetésének kialakítása.

Bízom benne, hogy a kriminálpedagógia funkciójának, jellemzőinek és lehetőségeinek vázlatos bemutatása hozzájárul ahhoz, hogy a büntető igazságszolgáltatás egyéb területein dolgozó szakemberek professzionális látótere bővüljön. Remélem, hogy sikerült felvillantanom a neveléstudományban rejlő lehetőségek némelyikét.

Felhasznált irodalom

- Dünkel, F.** (1990): *Freiheitsentzug für junge Rechtbrecher. Situation und Reform von Jugendstrafe, Jugendstrafvollzug, Jugendarrest und Untersuchungshaft in der Bundesrepublik Deutschland und im internationalen Vergleich.* Bonn, 509-583. p.
- Idézi: **Lőrincz, J.** (1993): *A fiatalok szabadágelvonással járó büntetőjogi szankcióinak végrehajtása.* Kandidátusi értekezés, Budapest
- Goffman, E.** (1974): *Asylums* /1./ Penguin, London
- Osler, M. W.** (1991): *Shock incarceration: hard realities and real possibilities.* Federal Probation, March 1991, 34-42. p.
- Ruzsonyi, P.** (1998): *A konstruktív életvezetés megalapozása fiatalok bünelkövetők körében zártintézeti viszonyok között.* Bölcsészdoktori disszertáció, ELTE Pedagógia PhD Iskola, Budapest
- Ruzsonyi, P.** (2000A): *Régi és új forma* (Érvek és ellenérvek a csizmatáborokról). Börtönügyi Szemle, 2000. 3. 1-14. p.
- Ruzsonyi, P.** (2000B): *Csizmatáborok 2.* (A pedagógiai értékkel rendelkező alkotórészek szintézise.) Börtönügyi Szemle, 2000. 4. 1-18. p.
- Ruzsonyi, P.** (2002): *Karakteresen eltérő kezelési formák a fiatalok fogvatartottak körében.* Börtönügyi Szemle, 2002. 23-52. p.
- Ruzsonyi, P.** (2005): *A kisebbséghez tartozó fogvatartottak speciális nevelési szükségletei.* Börtönügyi Szemle, 2005. 4. 33-70. p.
- Thyssen, O.** (2003): *Punishment, confinement and care.* In: The 9th EPEA International Conference on Prison Education. Conference report. Langesund, Norway, 17-25. p.
- Williamson, H. E.** (1990): *The corrections profession.* Sage Publications, London

Bereczki Zsolt

A magyar büntetés-végrehajtás törvényességi felügyelete – szakmai munkájának elvei, gyakorlata

Nemzetközi és hazai kontroll a büntetés-végrehajtási intézetekben

A fogvatartottakat illető jogok betartását, annak törvényes végrehajtását folyamatosan figyelemmel kíséri, ellenőrzi az Ügyészség, illetve az Európa Tanács kínzás és embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetések megelőzésére létrehozott Bizottsága (CPT).

Az Egyesült Nemzetek a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód elleni Egyezményét (CAT) az Európa Tanács valamennyi tagállama aláírta, Szerbia és Montenegró kivételével, amelyek országoknak szándékában áll a minél hamarabbi ratifikálás. Az egyezmény alapján létrehozott felügyeleti mechanizmus megelőző jellegű, és a titkosság elvén alapul. Ily módon a Bizottságnak joga van meglátogatni azokat a helyszíneket, amelyeket látni kíván.

A büntetés-végrehajtás törvényességének ügyészi felügyeletéről szóló 1/1990. Legfőbb Ügyészségi Utasítás általános szabályaiban szerepel, hogy a büntető ügyekben hozott jogerős határozatok végrehajtásának törvényessége felett az ügyész gyakorol felügyeletet. Emellett közreműködik a büntetés-végrehajtással kapcsolatos bírósági eljárásban is. Az ügyész ellenőrzi a büntetés-végrehajtási felügyelet során:

A büntetés-végrehajtási intézetekben és a nyomozó hatóságoknál a szabadságvesztés, az őrizet és az előzetes letartóztatás, a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés, az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet, a szabálysértési és a pénzbírságot helyettesítő elzárás, valamint a nyomozó hatóságok előállító helyiségeiben fogatosított személyes szabadságkorlátozás végrehajtását;

- a BM Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal közösségi szálláshelyein a kijelölt kötelező tartózkodás fogatosítását;
- a fő- és mellékbüntetések, valamint az intézkedések végrehajtását;
- a házi őrizet végrehajtását;
- a bűnügyi nyilvántartást;
- az utógondozás végrehajtásának törvényességét; továbbá
- az ügyész közreműködik a büntetés-végrehajtással kapcsolatos bírósági eljárásban.

A bv. ügyészek ellenőrzési tevékenységének megvalósulása a gyakorlatban

A bv. ügyészek által történő ellenőrzésekre kéthetente kerül sor az intézetek mindegyikében. Az ellenőrzési tevékenység kiterjed a fogvatartás körülményeire, a vonatkozó szabályok betartatására, az intézet valamennyi szakterületére, ahol fogvatartással kapcsolatos tevékenységet folytatnak, illetve a fogvatartottak meghallgatására, panaszai kivizsgálására.

A vizsgálati anyagok előkészítésében, a beszámolók elkészítésében az érintett osztályvezetők látnak el feladatokat, ilyen esetekben alapvetően a büntetés-végrehajtási ügyek osztályvezetője látja el a koordinálási feladatokat.

Az ügyészi meghallgatási kérelmek rögzítésre kerülnek a fogvatartotti alrendszer megfelelő menüjében, majd a kérelmeket megküldik a bv. ügyésznek, aki tájékoztatja a bv. intézetet a meghallgatások időpontjáról. Az intézet gondoskodik a fogvatartottak előállításáról, illetve biztosítja a meghallgatásra szolgáló helyiséget.

A meghallgatást követően, amennyiben a fogvatartott a fogvatartással kapcsolatban panasszal élt, a bv. ügyész tájékoztatja az intézetparancsnokot és kéri az ügy kivizsgálását. A panaszok kivizsgálását a parancsnok végzi, illetve rendeli el, majd a vizsgálat eredményéről tájékoztatja az ügyészt. A fogvatartotti panaszok kivizsgálása az előírt határidőkön belül, esetenként soron kívül történik.

Tapasztalataink szerint három jól elkülöníthető ügyészi ellenőrző tevékenység valósul meg intézeteinkben:

- a) tervezett témaellenőrzések (pl. elhelyezési körülmények)
- b) korábbi témaellenőrzések utánellenőrzése (pl. az elhelyezési körülmények utánellenőrzése)
- c) olyan célellenőrzések, amelyeket időszakonként végez el a bv. ügyész (pl. befogadással kapcsolatos iratok ellenőrzése)

A bánásmóddal kapcsolatos ügyészi vizsgálatok megállapításai

2004-ben a büntetés-végrehajtás területéről a fogvatartottak és hozzátartozóik részéről írásban összesen 455 panasz, 1458 kérelem és 235 bejelentés érkezett a főügyészségekre. A bv. törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészek – dokumentáltan – 8462 fogvatartottat hallgattak meg. Ezzel szemben a vizsgált időszakban a bánásmóddal kapcsolatban a fogvatartottak, illetőleg hozzátartozóik által szóban és írásban előterjesztett panaszok száma mindössze 233 volt. A rendelkezésre álló adatokból az is megállapítható, hogy a fogvatartotti panaszok jelentős része nem a bánásmóddal függött össze.

A bánásmóddal kapcsolatos panaszok, feljelentések alapos kivizsgálása mind a fogvatartó intézetek vezetőinek, mind a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságok részéről megtörtént. Kiemelést érdemel, hogy a 2004-ben előterjesztett panaszok és feljelentések alapján személyi szabadságában mozgást kor-

látozó eszközzel gátolt, magánelzárást töltő, biztonsági elkülönítésben lévő, különleges biztonsági körleten vagy zárkában elhelyezett fogvatartottat törvénysértő bánásmód nem ért.

Az intézetek és az ügyészek kapcsolata

Az együttműködés az intézetek és az ügyészek között folyamatos, az esetlegesen felmerülő és bv. ügyészi állásfoglalást igénylő kérdésekben szívesen állnak az intézetek rendelkezésére, melyet bizonyít a Legfőbb Ügyészség részéről készített állásfoglalások száma is.

A hatékony együttműködés záloga: a kölcsönös kommunikáció és segítőkészség, amely mindkét fél oldaláról érezhető. Példaként említhető a Legfőbb Ügyészség által kiadott Módszertani Útmutató a fogvatartottak kapcsolattartásának engedélyezésére, vagy az előzetesen letartóztatottak csomagküldésére, illetve fogadására vonatkozó állásfoglalás.

A bv. intézet és a felügyeletet ellátó bv. ügyész együttműködésének javítására, felügyeleti tevékenységének segítésére az alábbi intézkedések születtek:

- A bv. ügyész által folytatott kihallgatásokra, munkálatokra az intézet az adott időszakra külön helyiséget biztosít.
- Az ellenőrzések időszakában szakterületenként személyes segítséget biztosítanak az érintett osztályok vezetői a zökkenőmentes információhoz-jutás érdekében.
- Az ellenőrzéseket követően személyesen tájékozik az intézet parancsnoka a tapasztalatról.
- Soron kívül szolgáltat az intézet adatokat az ügyészségi jelentések elkészítéséhez, vizsgálatok lefolytatásához.
- A fogvatartottak által előterjesztett, bv. ügyészt érintő problémák megoldása érdekében a kérelmeket soron kívül továbbítják.

A szakmai munka elvei – a magyar büntetés-végrehajtás rezsimsziszteme

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának alapelvei:

- A **normalizáció** elve: amennyire lehetséges, a szabad élet körülményeihez kell közelíteni a végrehajtási intézeti életfeltételeket. Ez magába foglalja, ki-fejezi azt, hogy a bebörtönzés, a zárt intézeti elhelyezés már önmagában is büntetés és a büntetésnek egyedül a szabadság elvonásából kell állnia. A börtönviszonyokat úgy kell kialakítani, hogy ne súlyosbítsák az általa kiváltott szenvedést.
- A **nyitottság** elve: korunk elvárása, hogy a modern börtönnek szoros kapcsolatban kell állnia környezetével. A szabadságelvonással együtt járhatnak olyan, a fogvatartottak személyiségét károsan befolyásoló mellékhatások, amelyek ellensúlyozhatók a nyitottság elvének alkalmazásával. Ezért biztosít a bv. szervezet a civil társadalom és a fogvatartotti populáció között átjárha-

tóságot. Az intézeti életkörülményeknek emberhez méltóknak kell lenniük, összhangban kell, hogy álljanak az elfogadható társadalmi normákkal. A kapcsolattartási formák (csomagküldés, levelezés, telefonálás, látogató fogadása) mind-mind a kinti és benti élet közötti szakadék áthidalását szolgálják.

- A **felelősség** és az **önbecsülés** elve: az elítéltnak segítséget kell nyújtani ahhoz, hogy önmagán tudjon segíteni. A fogvatartott sikeres társadalomba történő beilleszkedésének egyik feltétele, hogy alkalmas legyen az önálló életvitelre is. A siker érdekében a büntetés-végrehajtási szakemberek széles körű foglalkoztatást, oktatást, kulturális, sport- és egyéb szabadidős tevékenységeket, lelkipásztori gondoskodást, orvosi, pszichológiai és szociális gondozói segítséget is bevetnek. Ezekkel az eszközökkel minimalizálhatók a börtön káros hatásai (az önállóság és az önbecsülés képességének elvesztése).
- A **differenciálás** elve: ahhoz, hogy a bv. alapelvek sikeresek legyenek, differenciálni kell a fogvatartottakat. El kell különíteni a férfiakat a nőktől, a felnőtteket a fiataloktól, az előzeteseket az elítéltektől, az egészségeseket a betegektől stb.
- A **törvényesség** elve: olyan általános jogi alapelv, amely a jogállamiság alapkövetelményét fejezi ki. Garanciát ad arra vonatkozóan, hogy a jogszabályok maradéktalanul érvényesülnek a büntetés-végrehajtása során.
- A **végrehajtás egyéniesítésének** elve: a büntetés-végrehajtása során figyelembe kell venni a fogvatartottak személyiségét, szocializáltsági szintjét és szükségleteit.

A magyar büntetés-végrehajtási rendszer hatályos jogi szabályozása csak alapjaiban felel meg az európai uniós igényeknek. 1979-ben adták ki a 11. törvényerejű rendeletet a büntetések és intézkedések végrehajtásáról, amelyet számos alkalmával módosítottak; a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló IM rendeletet, pedig 1996-ban alkották meg.

Jelenleg a büntetőjog szabályainak jelentős átalakítása folyik Magyarországon. E munkában már elkészült a büntetőeljárásról szóló törvény átalakítása. Jelenleg a büntető folyamat befejező lépése, a büntetések végrehajtásának szabályozása a feladatunk.

A magyar büntetés-végrehajtási intézetek rezsimrendszere kevésbé differenciált, mint a legtöbb európai uniós tagállamé. A közepes biztonsági fokozatú minősítés talán a legjellemzőbb a legtöbb magyar intézetre. A félig nyitott, nyitott rezsimok – kivéve az egy kecskeméti intézetrészt – hiányoznak a magyar büntetés-végrehajtási rendszerből. Vannak ugyan különleges biztonsági körletek, amelyek megfelelnek az európai szigorúan őrzött, magas biztonságú intézetek követelményeinek, de számuk jelenleg nem éri el a kívánatos mértéket. A jelenlegi büntetés-végrehajtási intézeteket át kell alakítani úgy, hogy biztonsági, kezelési és sok más tekintetben elkülönüljenek a szigorúan őrzött, magas biztonsági fokozatú, a közepes biztonsági fokozatú, illetve a félig nyitott és nyitott intézetek.

Az új büntetés-végrehajtási törvény megalkotásakor célként lett kitűzve, hogy az elkövetkező 30 évre meghatározza a szakmai munkavégzés, a fogvatartottak ke-

zelésének módját. Az alapszabályozás megtörténte után a végrehajtás gyakorlatának egységesítése érdekében jelentős számban kell kiadni IM rendeletet, országos parancsnoki és intézetparancsnoki intézkedéseket. Végül – mivel az ördög a részletekben bújik meg – szabályzatok, módszertani útmutatók, ajánlások kiadásával kell elősegíteni a jogszabályok keretein belüli szakszerű munkavégzést.

A magyar bv. rendszer jelenlegi klasszifikációs gyakorlata

Az elítéltek csoportba sorolását (klasszifikálását, kategorizálását) a Bv. tvr. 33. § b.) pontja lehetővé teszi – meghatározza, hogy az elítélt „köteles eltérni a más nemű és más fokozatú elítéltektől való elkülönítést, az életkori, kriminológiai, biztonsági, nevelési és egészségügyi szempontok szerinti csoportba sorolását”. A törvényerejű rendeletben azonban szó sincs arról, hogy a büntetés-végrehajtás feladata volna a kriminológiai, biztonsági és nevelési szempontú csoportosítás.

A 6/1996-os IM rendelet már kijelöl feladatokat ezen a téren, az osztályozási szempontok érvényesítésére, sőt a „felkészítő részlegek” létrehozásának előírásával ennek intézményi, eljárási feltételét is megvalósítja. Részletesen szabályozza az egyes elítéltecsoportok elhelyezését, elkülönítését (38-41. §), a biztonsági csoportba sorolást (42-44. §); illetve az egyes speciális csoportokat (átmeneti csoport 170-172. §, gyógyító-nevelő csoport 173-177. §, kábítószer-prevenációs részleg, különleges biztonsági körlet).

A fentiekben túl az egyes bv. intézetekben a helyi sajátosságoknak megfelelően további csoportokat is kialakítanak, amelyek elsősorban a munkáltatáshoz vagy munkalehetőség hiányához kapcsolódnak. Külön ki kell emelni azt, az elsősorban fiatalkorúaknál alkalmazott gyakorlatot, ahol az osztályba sorolás alapján a fokozaton belül különböző rezsimeket alakítanak ki. Ennek a rendszernek a működőképességét bizonyítja a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben folytatott gyakorlat is. Ezek a törekvések mintegy előkészítői az új klasszifikációs rendszernek, számos tapasztalatuk hasznosítható.

Összességében azonban megállapítható, hogy a jelenlegi klasszifikációs rendszerben a kriminológiai és biztonsági szempontok dominálnak, a kezelési szempontok érvényesítése esetleges. Ezt kell állítanunk még a munkáltatási szempontú csoportosításról is, mivel az is elsősorban a könnyebb kezelhetőséget – sorakozó, kivonulás, napirend stb.- szolgálja. (Természetesen annak, hogy ilyen gyakorlat alakult ki, van magyarázata, ennek kifejtésére azonban hosszabb időt igényelne.)

A jelenlegi személyi, tárgyi, elhelyezési feltételek beszűkítik a mozgásteret, de előrelépést jelenthet, ha a megszokott rutint olykor másfajta követelményrendszer felől szemléljük. Lehetőség van az osztályba sorolási módszerek javítására. A felkészítő részlegeken szinte mindennel próbálkoznak saját készítésű kérdőívek felvételével, a pszichológusok részt vesznek az elítéltek megismerési folyamatában. Problémát elsősorban az jelent, hogy nincsenek egységes standardizált módszerek, illetve az esetek nagy részében a kapott adatok regisztrációján nem jutnak túl.

A biztonsági szempontú osztályozás egyrészt túlkategorizálást eredményez (a III. biztonsági csoportba soroltak aránya mintegy 57 %), másrészt a biztonsági kockázat tekintetében információ- hiányt tükröz. Külön fel kell hívni a figyelmet a stigmatizáció veszélyére (amely köztudottan elősegíti a deviancia fokozódását) a IV. biztonsági csoportba soroltak és az egyéni utasítással rendelkezők esetében. Kis túlzással állítható, hogy a biztonsági csoportba sorolás szinte önálló életet él. Adott esetben felülírja a fokozatra vonatkozó szabályokat (természetesen erre szükség lehet), de a legnagyobb problémát az jelenti, hogy a kezelési módszerek alkalmazási körét is beszűkíti.

Indokolt tehát áttekintenünk, hogy a klasszifikációs rendszer miképpen fejleszthető tovább, és mire kívánjuk felhasználni azt.

A klasszifikáció szempontjai

a.) kriminológiai:

- bűncselekmény
- ítéleti idő
- visszaesés

b.) szociológiai:

- életkor
- nem
- anyagi, szociális háttér
- kultúra

c.) kezelési:

- értelmi képesség
- agresszió
- alkohol-
drog probléma
- szexuális
probléma
- társas viselkedés
- pszichés, mentális
zavar

d.) büntetés-végrehajtási:

- bv. fokozat
- konformitás,
alkalmazkodás
- együttműködési
készség
- részvétel foglalkoztatási
programokban
- biztonsági
kockázat

A klasszifikáció következményei

A hagyományos gyakorlatban (a nemzetközi ajánlások egy része szerint is) a leggyakoribb következmény, hogy az osztályba sorolás alapján csoportokat képeznek, azok tagjait együtt helyezik el. Tudatában kell azonban lennünk annak, hogy ezzel mindenképpen egy mesterséges, életidegen szituáció alakul ki, amely nem feltétlenül szolgálja a klasszifikáció eredeti céljait. Adott esetben a meghatározott szempontból képzett homogén csoportok, a csoportban zajló folyamatok következtében újra heterogénné válnak.

Külön fel kell hívunk a figyelmet a megbélyegzés veszélyére. Ebben az esetben az adott osztályba soroltakat csak egy vagy két szempont alapján ítélik meg, és ezzel nemhogy közelebb jutnának az egyéniesítéshez, hanem távolodnak attól. Ismert például, hogy a napi gyakorlatban a gyógyító-nevelő csoportba soroltakat „gyógyós”-nak, „gyurmás”-nak hívják, és a presztízsük is ennek megfelelő. Szerencsére nem csoportképzési szempont a szuicid veszélyeztetett vagy a „szökös” kategória. Az egyoldalú megbélyegzés mind az elítélt társak, mind a személyzet részéről az illető személy önértékelésére károsan hat.

A klasszifikáció eddigiekben felsorolt következményei világosan illusztrálják, hogy igen differenciált cselekvési és intézkedési sorozatról van szó, melynek során nem szabad szem előtt téveszteni a korlátozott lehetőségeket, illetve a veszélyeket, továbbá azt sem, hogy a szuverén személyiségek maguk is dinamikus résztvevői a folyamatnak. Ha azonban sikerül a megfelelő klasszifikációs rendszert kialakítani és működését tartalommal megtölteni, lényegesen könnyebb lesz az adekvát kezelési és biztonsági tevékenység tervezése, szervezése.

Az alkalmazható klasszifikációs rendszer kritériumai

A modern osztályba sorolási gyakorlatnak a börtönpopuláció összetételéből és a büntetés-végrehajtási célok, valamint a rendelkezésre álló eszközök számbavételéből kell kiindulnia. Az osztályba sorolást néhány egyszerű elvre kell alapítani, mivel a bv. rendszer átláthatóságát, kezelhetőségét meg kell őrizni. A kategóriák számát limitálni kell, mivel nem áll rendelkezésünkre korlátlan számú férőhely és forrás. Olyan rendszert kell kialakítani, amelyet folyamatosan értékelni kell, és amely rugalmasan korrigálható.

A férőhelyek racionális kihasználása érdekében el kell dönteni, hogy milyen klasszifikációs szempont igényli az együttes/elkülönített elhelyezést, és mely esetben elégséges alkalmi csoportos program. Alapvető feltétel, hogy a bv. rendszerben egységes és megbízható módszerek álljanak rendelkezésre mind az első osztályba sorolásra, mind a besorolás folyamatos, vagy időszakos felülvizsgálatára.

Kulcskérdés a személyzet képzettsége mind az elsődleges besorolás, mind a folyamatos értékelés tekintetében. Kiemelkedően fontos az elítéltekkel napi kapcsolatban lévő állomány felkészítése, mivel ők rendelkeznek a legfőbb hasznosítható információval, illetve nagyrészt az ő feladatuk az egyes intézkedések végrehajtása, a programokon való részvétel biztosítása.

Az elítéltek klasszifikációja nem öncélú. Lényege, hogy az osztályba sorolás megfeleljen a rendelkezésre álló biztonsági intézkedéseknek és kezelési módszereknek. Fontos, hogy a klasszifikáció szempontjai ne legyenek a célok tekintetében ellentmondásosak. Ezen a területen az elérhető legjobb kompromisszumra kell törekedni. A kompromisszum ez esetben azt jelenti, hogy a biztonsági korlátozások lehetőleg ne akadályozzák a kezelési programokhoz való hozzáférést, illetve a kezelési programok tevéké lehetővé a biztonsági szempontok érvényesítését.

André Vallotton

A szabadságvesztés büntetések végrehajtása a biztonsági elvek figyelembevételével

Értékelő beszámoló

Egy időszerű téma

Először is meg kell jegyezni, hogy a **tanácskozás** választott **tárgya** rendkívül aktuális, mely kétségtelenül a **21. század eleji büntetőbíráskodás problémájának központi kérdését** képezi.

A büntetőbíráskodás nyilvánvalóan a megmérettetés színterévé vált három, egymással szembenálló koncepció – a büntetés **humanista szemlélete**, a népesség félelmeire adott **politikai**, sőt politikusi **válasz**, és a bűnözés, illetve annak kezelésének egy egészen új, **gazdasági és menedzselési megközelítése** – között.

A mostani eszmecsere során adott különféle észrevételek mutatják, hogy az elképzelések ezen szembesítésén, melynek nyugtalanító következményei vannak, és amely zsákutcaba vezethet bennünket, sürgősen túl kellene lépniünk annak érdekében, hogy a büntetőjogi szankciók visszanyerhessék elsődleges jelentésüket.

Kezdjük a három irányzat áttekintésével!

– A **humanista szemlélet fogalma** magában foglalja a 20. század második felének teljes politikáját. Tartalmazza a büntetőintézeti bánásmód rendszerbe foglalását, az emberi jogok tiszteletben tartásának előtérbe kerülését, a börtönök nyitását a külvilág felé, a szabadságvesztés kritikai szemléletének fejlődését, illetve annak fokozatosan és óvatosan – az elzárást helyettesítő, alternatív büntetésmódokkal, továbbá a helyreállító igazságszolgáltatás megoldásaival – történő helyettesítését.

Bizonyos, hogy ez a szemléletmód kissé elavult és bizonyos tanulmányok kissé keményen bántak vele, míg mások – néha újabb keletűek – megerősítették azt. A pályafutása során tapasztalt incidensek ellenére a szemléletet azonban értékét nagyrészt megőrizte.

– A társadalmi félelmekre **élénk politikai választ** adni szándékozó szemlélet tizenegy-néhány éve került előtérbe. Az eszmecsere során mindvégig említett tünetekben nyilvánul meg, ilyenek a büntetés időtartamának növekedése, a meghatározatlan vagy végleges idejű büntetések számának növekedése, a börtönbüntetések alkalmazásának erőteljes volta, illetve az ellenőrző-, korlátozó módszerek és technikák fejlődése.

– A **gazdasági és menedzselési megközelítés** szintén világosan megjelent számos előadásban, különösen a másodikban*. A kockázatkezelés, a bench marking [teljesítményértéke-

* Marijke van Veen, a Holland Büntetés-végrehajtási Szervezet igazgatóhelyettese előadása. [A szerk.]

lél], a büntetés rendszere, az eredmények tervezése, az értékelések, továbbá az, hogy a probléma lényegének megragadása helyett a különféle eljárások szereznek elsőbbséget, illetve a technológiák elvakult alkalmazása a büntetőbíráskodás gépezetét még inkább gazdasági eszközzé teszik. A fogvatartottból is úgy akarnak más személyiséget előállítani, mint amilyen módon és eljárásokkal egy szappant vagy egy tortalapátot gyártanának.

A **büntetőintézeti bánásmód** pedig, amely egykor a folyamat középpontjában állt, ugyancsak eszközzé válik, de már nem az elítélt szolgálatában, hanem a közbiztonság javára, amennyiben kellőképpen hatékonyak ítélik, sőt a gazdaság szolgálatára gondolnak, amikor néhány eszközt meg szeretnének hagyni számára.

A börtön **személyzete**, amely egykor a biztonság és a változás motorja volt, túl drágává válik ahhoz, hogy betöltse azt a szerepet, amelyben már kevésbé hiszünk, és amely lecserélhető, rosszul fizetett, alulképzett eszközzé válik, amelyet szívesen váltanak fel a gépekkel. Jelenleg ez egyike azoknak a nagy veszélyeknek, amelyek a börtönprivatizációs tapasztalatokhoz kapcsolódnak.

A biztonság

Engedjék meg nekem, aki a büntetés-végrehajtás terén nagy gyakorlattal rendelkezik, és aki több évtizede látogatja a börtönöket, hogy visszatérjek néhány alapvető meghatározásra, amelyeket többször is említettek a tanácskozás előadói.

Először is több éve elfogadjuk már, hogy a büntetőintézeti biztonságnak két része van:

- Maga a **biztonság**, „security”, azaz a társadalom védelme és az igazságszolgáltatás gyakorlása, tehát a rend fenntartása és a szökés, illetve a visszaeső bűnözés megelőzése.
- És a **biztosítás**, „safety”, azaz a személyek épségének biztosítása a börtönben. Ez utóbbi vonatkozik a testi épségre (az egészségre, vagy az élet védelmére) csakúgy, mint a szellemi épségre (a stresszre, a pszichikai betegségekre, a pszichológiai nyomásokra vagy a környezeti ártalmakra).

Ez a jog a teljes büntetés-végrehajtási populáció számára biztosítva van. Az első résszel – biztonság – ellentétben, amely csak a külső társadalmat érinti, ez a második szempont a személyzetet és a fogvatartottakat egyaránt érinti.

A biztonság megjelenési formái

A biztonságra fordított eszközöket a terület szakértői szintén világosan osztályozzák, és a kommentároknak ezek nyomát a minimális szabályokban és a különféle európai vagy nemzetközi ajánlásokban megtaláljuk.

Tulajdonképpen az alábbi elemeket különböztetjük meg:

- A **passzív biztonság**: azaz a falak, az ajtók, a rácsok, a kényszerű közlekedés és az akadályok. A legáltalánosabban elfogadott működési szabály különösen egyszerű, melynek az a lényege, hogy egy akadálnak kellőképpen hosszú ideig ellen kell tudni állnia az emberi beavatkozásnak. Az akadály mértékének azonban a fenyegetéshez kell igazodnia. Nem ugyanolyan módon zárunk el egy nagyon veszélyes rablót és egy tyúktolvajt.
- A **aktív biztonság**: tartalmazza az ellenőrzéseket, a felügyeletet és a közbelépéseket. Ennek a három műveletnek is igazodnia kell a fogvatartottak veszélyességéhez, és a körül-

ményekkel arányosnak kell lennie. Egy veszélyes elítéltet gond nélkül kihozhatunk a zárkából. Elég, ha elegendő számban vagyunk jelen, hogy eltérítsük cselekvési szándékától. És ezzel a hatalmi megnyilvánulással elkerülhetővé válik mindennemű erőszak, illetve kényszerítő eszköz használata.

Az aktív biztonsági intézkedéseknek hatékonyságuk mellett lehetővé kell tenniük a börtön megfelelő működését anélkül, hogy azt túlságosan megzavarnák, vagy fölösleges feszültséget okoznának. **Az érdekek mérlegelése** tehát itt is nélkülözhetetlen.

– Végül egyre többet beszélünk a **dinamikus biztonságról**. Ez utóbbi a fogvatartottnak és lélektanának ismeretét jelenti, a személyközi kapcsolatok minőségét, a képzési közeget, a büntetés-végrehajtási bánásmódot és a kapcsolati összefüggést, azokat az elemeket, amelyeket itt is megemlítenek.

A büntetés-végrehajtó létesítményekben meglévő életminőség egy olyan tényező, amely továbbra is alapvető fontosságú. Itt-ott hallottuk ennek az eszmecserének a keretében arról, hogy a börtönben elkövetett erőszakos cselekmények száma nő. Tudni kell, hogy ez nem elsősorban az elítéltek veszélyességének növekedéséből fakad. A nehezen kiszámítható pszichikai betegségeken vagy a profi bűnözőkön kívül, akik tökéletesen tudják adagolni az erőszakot, a jelenlegi fogvatartottak többsége inkább elpuhulásra hajlamos, passzívva válik, és a lázongások inkább a túlszűfolttséghez kötődnek, a tevékenység hiányához, a fölösleges, sőt számos esetben túlzott biztonsághoz kapcsolódó korlátozás miatt érzett unalomhoz.

Adjanak valamennyi fogvatartottnak ugyanabban az időpontban egy olyan közös okot, amely miatt szembefordul a börtönnel, és látványos robbanásnak lehetünk majd tanúi.

A kapcsolati szempont, a másik tisztelete, az ismeret, az empátia és az átláthatóság a biztonság valódi eszközei, így a dinamikus biztonság valamennyi más forma felett áll.

A biztonság néhány alkotó eleme

Szükséges néhány kiegészítő megállapítás megtétele is az elkövetkezők szerint:

– Az első, hogy a **túl sok és a túl kevés biztonság megöli a biztonságot**.

A börtönpopulációra nehezedő túl erős biztonsági nyomás a legsúlyosabb lázadásokhoz vezethet, csakúgy, mint a fogvatartotti kérelmek sorozatos elutasítása a biztonságra hivatkozva. Egy veszélyesnek nyilvánított elítélt minden reményének elvétele megállíthatja fejlődését, sőt vissza is vetheti azt, vagy erőszakos cselekedetre készítheti.

Ugyanígy bizonyos rosszul fogadott vagy önkényes döntések kiváló ürügyül szolgálhatnak egy lázadáshoz. Valamennyi fogvatartottnak van oka a börtönnel szembeni ellenállásra. Szerencsére okaik különbözőek, azokat másképp élik meg, vagy más időpontokban. Adjanak nekik egy közös okot a szembefordulásra, legyen az bármennyire jelentéktelen is, és meglátják az eredményt!

Megfordítva pedig: a biztonság és az ellenőrzés hiánya, melyről szintén szó volt a személyzet számának csökkenése kapcsán, a börtönben a biztonság állandó hiányának adhat helyet, azaz egy olyan helyzetet teremthet, amelyben az egyéni jogok védelme és a nevelési folyamatok tökéletesen bizonytalanná válnak.

A biztonság tehát adagolás, állandó, de kiszámított, és az intézményi kerethez, illetve a populációhoz igazított kockázatvállalás kérdése.

– Egy másik megállapítás, hogy feltétlenül **meg kell különböztetni**, ugyanakkor pedig **össze is kell egyeztetni a közvetlen biztonságot és a hosszú távú biztonságot**. Ma reggel ez volt az egyik téma, amelyet a nevelési folyamat tárgykörében megbeszéltünk. A biztonság e két formája – közvetlen (azonnali) és hosszú távú – tulajdonképpen különböző, szorosan összefüggő, egymást kiegészítő de gyakran egymásnak ellentmondó is. Ámyalás és megkülönböztetés nélkül megoldani egy biztonsági problémát azzal a veszéllyel jár, hogy ez súlyosan megterheli a nevelési folyamat hosszú távú eredményét.

– Egy eredményes szabadlábra helyezés, tehát a hosszú távú biztonság garanciája gyakran a kockázatvállalás és a lehető legjobb kompromisszum megtalálása közötti egyensúlytól függ, a mindennapi élet és a hosszú távra szóló célkitűzések között.

– Egy másik megállapítás az, hogy a minden körülményre alkalmazandó általános elveken **túl nincs ideális és egyetemes biztonsági módszer**, csupán egy, az adott helyzethez, építészeti adottsághoz, „ügyféltípushoz” és rendszerhez speciálisan alkalmazkodó koncepció. Egy adott struktúrához elképzelt viszonylagos egyensúly csak az adott rendszer számára lesz megfelelő, és az alapvető elveken kívül csak ritkán lesz érvényesíthető a büntetés-végrehajtási szervezet egészére. A top-menedzserek számára oly drága eljárások gyakran ütköznek a valóság sokszínűségével, és a helyszínen a különbség a leggyakrabban az egyénnél és nem a mutatók terén jelentkezik.

– Az utolsó megállapítás az, hogy a biztonság több tudományra kiterjedő kérdés. A szociális segítőtlől ugyanúgy függ, mint a sportedzőtlől vagy a felügyelőtlől. Az olyan – az utóbbi évek nyitásai ellenére is – totális intézményben, mint amilyen a börtön, egyetlen paraméter módosítása felboríthatja az egész intézmény egyensúlyát.

Az új megközelítések fontossága

Meg kell állapítani, hogy a biztonság a börtönkörnyezetben egyre fontosabb tényezővé válik. Ennek a változásnak több ok is tulajdonítható. Ezek közül ötöt emelnék ki, melyekről itt is szó volt.

– A biztonság hiányának érzése állandóan nő egy olyan társadalomban, mely egyre inkább az **egyének társadalmává** válik, egy olyan társadalomban, amelyben a tájékozódási pontok elvesznek, ahol az érdekközösségek elhalványulnak, és ahol az egyre szabadabbá váló egyén mindinkább egyedül marad problémáival.

– Az a néhány **bünténysorozat vagy támadás, amelyet a médiák látványosan közöltek**, megérintették a közvéleményt és számos **érzelmi reakciót** váltottak ki. A hírek illetően történő érzelmi és mulandó befogadásával szemben az értelemnek nincs helye. Itt nincs már magyarázat, a véleményeket néhány percben ütköztetik anélkül, hogy összefoglalásra törekednének. Már nem megfontolunk, hanem sajnálkozunk, és indulatba jövünk. Ennek a tisztavirág életű, érzelmi alapú tájékoztatásnak az a következménye, hogy a lakosság egyre inkább elutasítja a büntény kockázatát, és azonnali megoldásokat követel.

– A **biztonságérzet hiánya egyre kevésbé függ össze a valós veszélyekkel**, de igen nehéz túllépni az érzelmeken az észérvekhez történő visszatérés érdekében. A nagyszámú, legalább annyira ésszerűtlen, mint haszontalan törvény megszavazása Európában az elmúlt években ennek világos bizonyítéka.

– Ráadásul nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy **egyes bebörtönzött bűnözők profilja megváltozott, amit itt is említettek.** A pszichiátria fejlődése az elmebetegeket egyre inkább a börtön felé irányítja. A terrorizmus és a szervezett bűnözés gondokat okoznak az e jelenségek által leginkább érintett országokban, és megfelelő – éppen szükséges és elégséges – válaszokat igényelnek.

Ha azt akarjuk, hogy a börtön ne váljék ismét olyan helyé, mely kívül esik a jogi szabályozáson, újra végig kell gondolni szerepét, szervezetét és a többi intézmény kiegészítő jellegét.

– A kutatások történeti elemzése csakúgy, mint a gyakorlaté sajnos azt mutatja, hogy a **kockázatot hosszú időn keresztül alulbecsülték és –értékelték,** valamint, hogy a veszélyes viselkedés ismeretének hitelessége még gyerekcipőben jár.

A 90-es évek elején átélt látványos visszaeső bűnözés ugyan nehezen elképzelhető manapság, az ismeretek színvonalát, bizonyos bűnügyek kezelését látva azonban megállapítható, hogy még ma sem vagyunk messze az össze-vissza beszélés ezen szakaszától.

A társadalmi fejlődés következményei

Az eszmecsere napjai során megállapíthattuk, hogy ennek a társadalmi fejlődésnek a következményei erőteljesen érzékelhetők a büntetés végrehajtás területén.

– **A büntetőpolitika szigorúbbá válik.** A legtöbb országban nő a bebörtönzések száma, a büntetések időtartama hosszabb, a büntetés-enyhítéseket cseppenként mérik, és a bebörtönzés alternatíváinak alkalmazása elhanyagolható mértékű marad. Az ebből fakadó túlszűfoaltság a létesítmények belső egyensúlyát fenyegeti, és tönkreteszi a társadalomba való visszailleszkedés érdekében tett erőfeszítéseket. A börtön ismét azzá válik, ami volt: egy tároló és elkülönítő helyé, mely létrehozza az ott uralkodó biztonság hiányát.

– **A vezető tudomány az lesz, amely megnyugtat, és nem dönt, illetve amelyet nem hallgatnak meg, amikor az érzelmeket hibáztatja.**

A szakértői vélemény uralja a bírósági tárgyalótermeket, és a kockázatelemzési statisztikák segítik a hatóságokat választásukban ahelyett, hogy megelégednének azok tisztázásával.

Mit számít a téves pozitívok száma, amikor maximális időtartamú bebörtönzéssel biztosítják a nulla kockázatot!

Ez az eltúlzott óvatosság is hozzájárul azonban a börtönök túlnépesedéséhez, amely csak növekedhet, és idővel a biztonság hiányához vezethet.

De másfelől – ezt ugyancsak megemlítettük munkáinkban – a tudománynak nehezeze esik szavát hallatnia, amint nem üvölt együtt a farkasokkal, és ellentétes eredményt mutat ki, mint amit a politika elvár.

– **Az emberi hiányosságokat pótló technika.** Az elektronikus karkötő lehetővé teszi valamennyi megmozdulás ellenőrzését. Ezek a jövőbeli “intelligens fejlesztések” talán a megelőzést is lehetővé teszik majd, illetve a nem megfelelő viselkedések automatikus visszaszorítását. Ugyan az európai szárazföldön az elektronikus ellenőrzést még szociális munkás-nevelői szolgálat támogatja, ez a „humán kísérlet” az angolszász programokból lassanként eltűnik.

Biztonsági ajtók, kamerák, érzékelők helyettesítik a túl költségesnek és kevésbé megbízhatónak tartott felügyelőt.

Taser elektromos sokkoló fegyverek, gáz, gumitöltények és elektromos övek adnak ál-biztonságot a személyzetnek, és vágják el kapcsolatukat a fogvatartottakkal.

A felügyeleti helyiség ezentúl egy, a világtól elzárt ellenőrző központban fészkel, mely még inkább félreeső helyen van, és még sejtelmesebb, mint a Bentham által elképzelt őrtorony, miközben a börtön mindig is hús-vér emberek világa marad.

Ez a fejlődés nem veszélytelen. Hatékonyásra törekvése és megszállott biztonság-keresése azzal a veszéllyel jár, hogy a szükségesnél nagyobb mértékben korlátozza a személyiségi jogokat és, hogy **összeütközésbe kerül a büntetés egyéb célkitűzéseivel.**

Javaslatok

Arányosság

A büntetés területe valójában **az érdekek állandó mérlegelése.** Biztonság, egyéni jogok és nevelés kibogozhatatlan hálózatot képeznek. A biztonsági intézkedések elsősorban korlátozó lépések. Elszigetelés, megszorítások és ellenőrzések bénítják a börtönéletet. Alkalmazásuk gátolhatja a nevelési vagy terápiás erőfeszítéseket, vagy a szükségesnél nagyobb mértékben korlátozhatja az elítélt jogait, sőt súlyosan sértheti is azokat.

Azt a következtetést kell tehát levonnunk, és ezt teszi az Európai Bíróság, – hogy az arányosság szabályának kell áthatnia és megtartania a biztonsági folyamat egészét.

Egy megszorító intézkedés csak akkor indokolt, ha az helytálló elemzésen alapul, és alkalmazkodik a helyzethez, a személyhez és a pillanathoz. Ez valamennyi egyedi helyzet rendszeres ellenőrzését teszi szükségessé, illetve a biztonsági intézkedéseknek a körülményekhez és az egyénekhez történő igazítását. Állandóan veszélyes nem létezik, csupán konkrét veszélyek adott helyzetekben.

A büntetés-végrehajtás az emberi jogok szolgálatában

Amint azt említettük, a tudomány alkalmazása veszélyeket és hiányokat rejt magában. Az biztos, hogy a veszélyesség jobb ismerete a kilencvenes években segíthetett volna néhány dráma megelőzésében, és egy beteg lélek működésének vagy a visszaesési statisztikák ismerete nélkülözhetetlen vészjelzések a korszerű kezelés számára. Annak ellenére azonban, hogy **segítséget jelent a döntéshozásban, semmi esetre sem helyettesítheti a döntéshozókat.** Egy visszaesést előrejelző skála a vizsgált személyt egy adott kockázati osztályba sorolná. Azt azonban nem mondaná meg, hogy a potenciális visszaesők közé, vagy ennek a csoportnak a nem visszaesői közé tartozik-e az illető. A valószínűség-számítás e módja tehát semmi esetre sem helyettesítheti az egyéni elemzést és a több tudományágat igénybevevő, sőt akár a tudományközi szintézist, az egyes egyénekről rendelkezésre álló és folyamatosan frissített információkat.

A bánásmód területén az eszmecsere során említett "what works" [mi az, ami működik] megközelítések nem alaptalanok, és bizonyos előrelépést jelentenek a korábbi globális vagy intuitív megközelítésekhez képest. Ám annak ellenére, hogy ezeknek a megoldásoknak az eredményei személytelen eljárásokban, sztereotip osztályozásokban és kondicionálásokban összegezhethetők, nem töltenek be majd hatékonyabb szerepet, mint Franklin vagy Auburn örlőgépei. Chantraîne már megállapította például, hogy számos kanadai fogvatartott megtanult helyesen válaszolni és színelni annak érdekében, hogy előnyöket szerezzen, ahelyett, hogy tényleges változásra törekedett volna. Goffman tehát soha nem távolodott el a korszerű büntetés-végrehajtá-

si rendszertől. Ellenben meg kell állapítani, hogy a tudomány alkalmazása elégtelen, amikor az érzelmeket és a tét nélküli politikai kijelentéseket korrigálhatná, és azt, hogy sürgősen meg kell találni a tájékoztatás és az ismeretterjesztés megfelelőbb módjait. Talán a büntetés gyakorlati ismerete és a tudományos megközelítés kitartásának köszönhetően kerülhetjük el az első előadásban** leírt új büntetőjog-tudomány szirénjeinek csábítását.

A féken tartott technika

A technika is rendelkezik elkerülendő csapdákkal. Amikor úgy gondoljuk, mint a francia hatóságok, hogy elég egy szexuális bűnözőt egy karkötő viselésére kötelezni a visszaesés megelőzésére, akkor megfélemlítünk a lakóhelyen vagy a közeli hozzátartozók körében elkövetett szexuális bűncselekmények óriási arányáról, és nem veszünk tudomást a legalapvetőbb ismeretekről. Ez csak arra jó, hogy – nagy árat fizetve – megnyugtassuk a lakosságot a következő eseményig.

Ugyanígy elektronikus ellenőrzés alá helyezni olyan személyeket, akik a technikai eszközök hiányában szabadlábban maradnának, a személy jogainak tudomásul nem vételével, illetve egy olyan társadalmi modell kitalálásával egyenlő, amely közelebb áll a Leviathánhoz, mint a mi demokratikus modelljeinkhez.

A büntetés-végrehajtás rendszerének biztonsági vagy gazdasági fejlődése tehát csupán aggodalommal tölthet el bennünket, és **sürgősen el kell távolodnunk az érzelmeink lajstromba vételétől, mint a technikai-tudományos vagy érzelmi alapú csábításoktól annak érdekében, hogy visszatérjünk egy ésszerű politikához.**

Felelős döntések

A büntetés-végrehajtásban a biztonság szakismeretet, realitást, tisztánlátást, humanitást igényel, ugyanakkor egy szemernyi utópiát is. Mindenekelőtt **azt kell tudni** minden esetben, hogy **hol nem szabad túl messzire menni.** Elmenni ugyanis a talán végzetes határig, és azt túllépni, elfogadhatatlan következményekkel járhat. A büntetés-végrehajtás felelősének tehát a kiszámított kockázat bajnokának kell lennie. De ő elsősorban **egy döntéshozó és egy felelős is egyben.** Az érzelmeknek és a nyomásoknak csak a szükséges mértékben szabad befolyásolniuk őt. **Az elemző eszközöknek pedig meg kell maradniuk döntést segítő eszköznek, nem pedig azok helyettesítésére szolgáló eszköznek.**

Az embernek vissza kell nyernie központi szerepét, és az eljárásokat és az eszközöket az embert kiegészítő helyükre kell visszaszorítani, arra a helyre, amelyet soha nem kellett volna elhagyniuk.

Ajánlások

Az elkövetkezőkben ismertetésre kerülő ajánlások a Nemzetközi Büntető és Büntetés-végrehajtási Alapítvány küldöttei körében a Budapesten 2006. február 16-19. között megtartott Eseménysorozat során fogalmazódtak meg.

** Anabela Rodrigues professzor, a portugál bírói iskola igazgatónöje előadása [A szerk.]

Tekintettel a fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó ENSZ minimum szabályaira, az európai ajánlásokra és ezen ajánlások különféle szövegmagyarázataira;

Megállapítva, hogy ez az érzet ritkán egyezik meg a tényleges kockázattal, még akkor is, ha a szükséges tisztánlátással kell szembenézni a mentális zavarokkal vagy a terrorizmussal és a szervezett bűnözéshez kapcsolódó problémák számának növekedésével;

Kijelentve, hogy a büntetés-végrehajtás szakembereinek csak a tényleges kockázattól függően szabad reagálniuk a biztonság hiányának érzetére;

Emlékeztetve arra, hogy a börtönbüntetés csak szabadságvesztést jelent;

Kijelentve, hogy a személyi szabadság biztonsági előírásokból következő jogellenes korlátozásának szigorúan az érintett javak védelmére kell korlátozódnia;

Megállapítva, hogy minden egyénnek, még a legveszélyesebbeknek is, joga van a személyi szabadság érinthetetlen magjának védelméhez és emberi méltóságának tiszteletben tartásához;

Kiemelve, hogy a biztonsági elméleteknek a legfrissebb ismeretekre kell épülniük, ugyanakkor ezek a döntéshozást segítő eszközök semmiképpen sem helyettesíthetik a hatóság értékelését és döntéseit;

Kijelentve, hogy a személyzet továbbra is a büntetés-végrehajtási tevékenység középpontjában marad;

Emlékeztetve arra, hogy minden ember képes változásra élete során, és hogy semmilyen rendszerek nem szabad megkárosítania az egyén ezen fejlődési képességét;

Törekedjenek célszerű egyensúly kialakítására a személyzet és a fogvatartottak között a büntetés-végrehajtási létesítmények biztonságos, pontos és harmonikus működése érdekében;

A fogvatartottak megfelelő rendszerben történő, diszkrimináció-mentes, ésszerű elosztása annak érdekében, hogy a biztonság és a bánásmód szintjét a lehető legpontosabban lehessen a börtönközösség összetételéhez igazítani;

Az arányosság elvének betartása, illetve a személyi szabadság és autonómia csupán olyan mértékű korlátozása, hogy a korlátozások az intézmény biztonságához vagy megfelelő működéséhez elengedhetetlenek legyenek;

Az intézet és a fogvatartottak igényeihez alkalmazkodó, több tudományra támaszkodó biztonsági koncepciók kidolgozása, amelyek a büntetés többi célkitűzését is magukban foglalják, illetve tiszteletben tartják;

Az emberre, a másik ismeretére, a kölcsönös tiszteletre, a harmonikus kapcsolatok kutatására és az egyén változásának előmozdítására alapuló dinamikus biztonsági elvek kidolgozása és elősegítése;

A közvetlen biztonság követelményeinek összeegyeztetése a hosszú távú biztonság elősegítésével;

Valamint a kiszámított kockázat elfogadása elvének megtartása valamennyi, a büntetés-végrehajtási rendszerrel és a büntetés-enyhítésekkel kapcsolatos döntéshozatal során.

Kiss Katalin – Sövény Zoltán

A személyi állomány szakmai képzésének aktuális kérdései

A XXI. század magyar büntetés-végrehajtási szervezete számára elemi érdek, hogy jól képzett, megfelelő gyakorlattal rendelkező személyi állománya legyen, mert csak így tud megfelelni a vele szemben támasztott követelményeknek, és csak így képes eleget tenni a jogszabályokban meghatározott feladatainak.

A büntetés-végrehajtás személyi állománya oktatásának szerkezeti, tartalmi korszerűsítésével kapcsolatos feladatok kimunkálása érdekében ez év januárjában az igazságügyi tárca vezetője munkabizottságot (a továbbiakban: Bizottság) hozott létre.

A Bizottság feladata volt, hogy alig egy hónap alatt koncepciót, szervezeti és intézkedési tervet, valamint jogalkotási javaslatokat fogalmazzon meg. A Bizottságnak tekintettel kellett lennie a büntetés-végrehajtás jelenlegi intézményrendszerére, tervezett reformjára, az oktatásra és a szakképzésre, továbbá a felnőttképzésre vonatkozó jogszabályi változásokra. A Bizottság tevékenységének eredményét jelentésben összegezte, a reformtörekvések pénzügyi feltételeinek hiányában javasolt megoldásokat a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka intézkedésében érvényesítette.

A továbbiakban a Bizottság megállapításait mutatjuk be.

A büntetés-végrehajtási szakmai képzés jelenlegi rendszere, szervezeti formája, a képesítési és vizsgakövetelmények meghatározása a vonatkozó jogszabályokban megfelelően szabályozott, az oktatási körülmények jelenleg ehhez igazítottak.

A szakmai képzéshez kapcsolódó oktatási tevékenység személyi, anyagi feltételeinek biztosítása, továbbá a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjának és a Rendőrtiszt Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszékének (a továbbiakban: RTF Bv. Tanszék) működtetése és a kapcsolódó egyéb költségek finanszírozása (a hallgatók utaztatása, elszállásolása) kizárólag költségvetési források felhasználásával történik.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BVOP) feladatkörébe tartozik a képzéssel kapcsolatos fejlesztési, módszertani, tervezési tevékenység, valamint az oktatás irányítása, szakfelügyelete. A vezetői döntések előkészítése és segítése érdekében a BVOP-n Oktatási Bizottság működik.

A büntetés-végrehajtási feladatok ellátásához szükséges szakmai képzés megszerzése érdekében a büntetés-végrehajtási szervek állományába tartozó hivatásos szolgálati jogviszonyban állók, köztisztviselők, közalkalmazottak, munkaviszonyban állók szakmai oktatását és a vizsgáztatás rendszerét az 1-1/53/2002. (IK Bv. Mell. 8.) OP. intézkedés (a továbbiakban: OP Intézkedés) szabályozza.

A jelenlegi képzési rendszer felépítése, előnyei és hiányosságai

1.) Bevezető képzés

A 15 napos bevezető képzés elnevezése megegyezik az Európai Tanácsnak a börtönszemélyzet képzésére vonatkozó ajánlásaiban szereplő elnevezéssel (Európai Tanács Miniszterek

Tanácsa 1966. évi 26. sz. határozata és 1997. évi 12. sz. ajánlása), másrészt pontosan és egyértelműen fejezi ki rendeltetését, a képzési rendszerben betöltött funkcióját.

Az OP Intézkedés alapján az újonnan kinevezett munkatársakat az állományilletékes parancsnok (a továbbiakban: parancsnok) a kinevezés hónapjában – a szolgálatba állítást vagy a munkába lépést megelőzően – köteles beiskoláztatni bevezető képzésre.

Az ismeretanyag korszerűsítése, a gyakorlati foglalkozások számának növelése érdekében a képzésre fordítható idő a közelmúltban a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának intézkedése nyomán négy hétre növekedett.

Eredményes vizsga hiányában a kinevezettet önálló intézkedési jogkörrel nem lehet szolgálatba/munkába állítani, sikertelen pótvizsga esetén a szolgálati/közalkalmazotti/köztisztviselői jogviszonyát/munkaviszonyát meg kell szüntetni.

A bevezető képzés célja a büntetés-végrehajtás állományába kinevezett tisztek (az RTF Bv. Tanszékén végzettség kivételével), tiszthelyettesek és felsőfokú állami iskolai végzettséghez kötött álláshelyekre kinevezett közalkalmazottak elsődleges felkészítése.

A bevezető képzéssel kapcsolatban nem szabad irreális elvárásokat megfogalmazni. A rendelkezésre álló képzési idő a szolgálatba állításhoz (a munkakör betöltéséhez), továbbá a bv. intézeteken belüli tevékenységhez elengedhetetlenül szükséges minimum ismeretek átadására és elsajátítására elegendő, a büntetés-végrehajtási szaktevékenység folyamatos végzéséhez viszont semmiképpen sem.

A bevezető képzés **pozitívumai**:

- a bevezető képzésben résztvevő objektív képet kap a bv. szervezetről, feladatairól, követelményeiről, a pálya előnyeiről, perspektíváiról;
- a szervezet is fontos információkhoz jut az új dolgozóról (pl. fegyelmezettség, tanulási hajlam, képesség stb.).

A bevezető képzés **hiányosságai**:

- a képzési idő alatt nem lehetséges sem az elméleti, sem a gyakorlati ismeretanyagot olyan mélységben feldolgozni, hogy az a szolgálat-ellátáshoz elégséges és megalapozott háttér tudást nyújtson;
- a dolgozó önálló foglalkoztatása komoly szakmai és biztonsági kockázatokat hordoz;
- a fegyveranyag-ismeret és lökiképzés kivételével nincs szakmai gyakorlati képzés, ezért az alapvető szakmai jártasságoknak a dolgozó nincs birtokában.

Indokolt, hogy kötelezővé váljon néhány intézet gyakorlata, miszerint a bevezető képzésen megfelelt munkatárs – szaktanfolyami beiskolázásáig – a számára meghatározott szolgálati feladatokat csak instruktorok felügyelete mellett végezheti, mint ahogyan az a szakképzés esetében is történt a gyakorlati ismeretek átadásánál.

2.) Alapfokú szakismereti képzés

A bevezető képzésre nem kötelezett közalkalmazottaknak és a munkaviszonyban álló dolgozóknak az OP Intézkedés alapján szakismereti képzésben kell részt venniük. Kötelezettségüknek a próbaidőn belül – végleges kinevezés esetén – a kinevezéstől számított két hónapon belül kell eleget tenniük. Felkészítésükről, vizsgáztatásukról a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja által biztosított tananyag és módszertani útmutató felhasználásával a büntetés-végrehajtási szervek parancsnokai gondoskodnak.

3.) Alapfokú szaktanfolyami képzés

A képzés célja: a tiszthelyettesi állomány felkészítése a biztonsági felügyelői, a körlet-felügyelői, valamint a munkáltatási felügyelői feladatra.

Az OP Intézkedés szerint a büntetés-végrehajtási szervekhez kinevezett tiszthelyettesek a próbaidőn belül, végleges kinevezés esetén a kinevezéstől számított egy éven belül alapfokú büntetés-végrehajtási szaktanfolyamon kezdik meg tanulmányaikat nappali (5 hónap) vagy levelező formában. Kivételesen körzetesített intézeti képzés is indítható.

Jelenleg a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában és kihelyezett tagozatként a körzetesített intézetekben folyik alapfokú képzés – az OP Intézkedés ellenére – kizárólag levelező formában.

Az ismeretanyag elméleti feldolgozása és az ismeretek elsajátításának ellenőrzése havi 1 hetes összevonasokon történik. Az összevonasok közötti időben a hallgatók egyéni felkészüléssel sajátítják el a tananyagot, és teljesítik a beosztásuk szerinti szolgálati feladatokat.

A nappali képzési forma – kár, hogy nem élünk vele – lehetőséget biztosítana gazdagabb elméleti és gyakorlati ismeret átadására, annak feldolgozására és gyakoroltatására, lehetővé tenné a szakma által hiányolt rendvédelmi közelharc oktatását, alapos elsajátítását.

Az alapfokú képzés pozitívumai:

- a tiszthelyettesek számára kötelező képzési forma;
- a hallgatók sikeres záróvizsga után további képesítési előírás nélkül, tartósan betölthetnek felügyelői szintű beosztásokat;
- a hallgatók nagy számban történő képzését biztosítja.

Az alapfokú képzés hiányosságai:

- a nappali képzés hiánya;
- a képzési idő rövid (5x1 hét);
- a levelező formában nem oktatható szakmai ismeretek (kommunikáció, pszichológia; informatika, rendvédelmi közelharc);
- nincs egységes tematikán nyugvó, szervezett szakmai gyakorlati képzés;
- a hallgató nem motivált (soron kívüli előléptetés, jutalom stb.) a jó eredmény elérésére.

4.) Középfokú szaktanfolyami képzés

E képzés célja, hogy felkészítsen a magasabb besorolású tiszthelyettesi (zászlósi) beosztásokban jelentkező szakmai és középvezetői feladatok szakszerű ellátására, az intézeti szakszolgálatok közötti együttműködés napi szervezésére és végrehajtására.

Azok a hivatásos állományú dolgozók, valamint közalkalmazottak, akiket középfokú szaktanfolyami végzettség megszerzésére köteleztek, a beosztásukba történő kinevezésüket követően induló első tanfolyamon kötelesek tanulmányaikat megkezdeni 10 hónapos nappali vagy levelező formában (OP Intézkedés). A tanfolyam csak a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában végezhető, az indított szakirányokról az igazgató javaslatára az országos parancsnok dönt. Jelenleg ez a képzés is csak levelező formában történik.

A középfokú képzés pozitívumai:

- a képzésben résztvevők motiváltak, hosszabb távú szakmai célokkal rendelkeznek;

– lehetőséget nyújt szakirányú (biztonsági, gazdálkodási, igazgatási, egészségügyi) felkészítésre;

– pszichológiai ismereteket átadására is lehetőség nyílik.

A középfokú képzés **hiányosságai**:

– a nappali képzés hiánya;

– az igazgatási szakot kivéve nincs informatikai képzés;

– egyes tantárgyak tematikája szegényes.

5.) Büntetés-végrehajtási felügyelő és főfelügyelő szakképzés

Az Országos Szakképzési Tanács 1997 végén fogadta el a büntetés-végrehajtási szakképesítések bevezetésére és Országos Képzési Jegyzékbe (OKJ) történő felvételére vonatkozó igazságügy-miniszteri előterjesztést. A két szakképesítés a szaktanfolyami rendszerű alap-, illetve középfokú képzés alternatívájaként került a képzési rendszerbe.

Az OP Intézkedés szerint a büntetés-végrehajtási szervekhez kinevezett, érettségivel rendelkező tiszthelyettesek a büntetés-végrehajtási szakmai képesítési előírásokban meghatározott követelményeket a büntetés-végrehajtási felügyelő és főfelügyelő szakképesítés keretében is teljesíthetik.

A felügyelők képzése nappali tagozaton (8 hónap), főfelügyelők képzése nappali tagozaton (2 x 8 hónap) és távoktatáson (8 hónap) lehetséges. Távoktatási formában csak az alapfokú szaktanfolyamot végzettek vehetnek részt. A szakképesítő vizsga letételére a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában kerül sor.

A szakképzés **pozitívumai**:

– hosszabb képzési idő;

– jogszabályokban meghatározott képzési rend;

– elősegíti a szakképesítések közötti átjárhatóságot;

– a pályázati lehetőségek körét – megfelelő feltételek mellett – bővíti;

– biztosítható a képzés, továbbképzés egymásra épültsége;

– független vizsgabizottság előtt tehető szakmai vizsga;

– az oktatás rendszerébe szervesen beépülő szakmai gyakorlati képzés és gyakorlati vizsga;

– államilag elismert és igazolt szakképesítés;

– tervezhetőbbé válik az egyéni életpálya;

– a szakmai tapasztalatok kedvezőek.

A szakképzés **hátrányai**:

– a hallgató hosszabb időre kiesik a szolgálatból, ami szervezési gondokat és többletköltséget (túlszolgálat, napidíj, utazási költség) jelent;

– a gyakorlati képzés személyi és pénzügyi feltételei nem biztosítottak;

– költségesebb, mint a szaktanfolyami képzés;

– a szakképzés sajátosságából fakadóan kevesebb a kiképezhetők száma;

– az alapfokú képzés alternatív lehetősége szinte kizárja a beiskolázást.

A szakképzésnek a szaktanfolyami rendszerrel szembeni már megtapasztalt és hosszabb távon is valószínűsíthető magasabb hatékonysága nem vitatható, ennek ellenére ez a képzési forma évek óta nem működik, ami azzal a veszéllyel járhat, hogy rövidesen kikerülhet az Országos Képzési Jegyzékből is.

6.) Felsőfokú szaktanfolyami képzés

A képzés célja a büntetés-végrehajtás állományába – az RTF-en végzettség kivételével – felsőfokú állami iskolai végzettséggel felvett tisztek, közalkalmazottak felkészítése, a munkakör betöltéséhez, a büntetés-végrehajtási tevékenységhez szükséges ismeretek átadása.

Az érintetteknek a kinevezésüktől számított egy éven belül kell felsőfokú büntetés-végrehajtási szakvizsgát tenniük.

Az alacsonyabb iskolai végzettségűekkel együtt megtartott bevezető képzés 3. hetében kezdődik a szakvizsgára történő felkészítés. Ezt követően konzultációs lehetőségek biztosításával történik az egyéni felkészülés. A hallgató szakvizsgát a Rendőrtiszti Főiskola szaktanári előtt tesz.

A szaktanfolyam pozitívuma:

- a rendszer lehetővé teszi, hogy relatíve rövid időn belül a tiszti beosztások ellátására megfelelő személyeket képezzenek ki;

A szaktanfolyam hátrányai:

- a szaktantárgyak oktatására rendelkezésre álló óraszám (18) nem teszi lehetővé az elvárt ismeretek átadását;
- a hallgatók viszonylag szerény büntetés-végrehajtási ismeretekkel és tudással és kezdik a büntetés-végrehajtási feladatok ellátását.

7.) Főiskolai képzés

A főiskolai oktatás célja szakma-specifikus ismeretanyag átadása annak érdekében, hogy az elsajátított ismeretek biztos alapot teremtsenek a gyakorlatban jelentkező további elvárásoknak való megfelelésre (kellő szakmai alap, rugalmasság stb.).

A képzés pozitívumai:

- az oktatott tananyag komplex, gyakorlati tudnivalókkal, korszerű rendvédelmi szemléletmóddal is felruhazza a hallgatót;
- elősegíti a pályorientációt, erős kötődést alakít ki a büntetés-végrehajtási szakmához;

A képzés hátrányai:

- a speciális szakismereteket igénylő munkakörök elvárásaihoz képest általános képzést nyújt;
- nem megfelelően integrált a képzési időbe a nyelvi oktatás.

8.) A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen is folyik főiskolai oktatás, ahol büntetés-végrehajtási nevelőket képeznek. A büntetés-végrehajtás nem köt az itt tanulmányokat folytatókkal tanulmányi szerződést.

Az intézetek véleménye a képzés jelenlegi rendszeréről

A Bizottság felmérte a büntetés-végrehajtás személyi állományának képzési rendszeréről az intézetekben kialakult véleményeket, amelyek az alábbiak szerint foglalhatók össze:

Az intézetek szerint a középfokú szaktanfolyami és a Rendőrtiszti Főiskolai képzés a leghatékonyabb képzési forma. A tapasztalatok szerint a főiskoláról kikerült állomány sokkal jobban helyt áll, beválik, mint a civil életből, hasonló végzettséggel a büntetés-végrehajtási szervezethez kerülő személyek.

Általános javaslat volt – és időközben megvalósult – a bevezető képzés meghosszabbítása, különös tekintettel az új felszerelők sorkatonai szolgálat teljesítésének hiányára.

Az intézeti javaslatok között szerepelt újabb tantárgyak oktatása az alacsonyabb szintű képzési formákban is: informatika, pszichológia, szociológia, romanológia, valamint alapfokú nyelvvoktatás.

Egyetemes problémaként jelentkezett az egységes és hatályos jegyzetek, tananyagok, illetve az étkezési lehetőség hiánya az összevonások, oktatások során.

Felmerült olyan javaslat is, hogy amennyiben az új felszerelő próbaidőn belül leszerel, akkor a képzésére fordított költség – hasonlóan a társ fegyveres szervekhez – kerüljön visszafizetésre, ehhez azonban jogszabály-módosításra lenne szükség.

Összegzés

A szakmai képzés korszerűsítésének igénye már hosszabb ideje foglalkoztatja a büntetés-végrehajtás vezetését, a téma fontosságát igazolja az a tény is, hogy évente több alkalommal is napirendre kerül a különböző szakmai fórumokon. Több koncepció került kidolgozásra, legutóbb a 2005. évben két nagyobb lélegzetű, a teljes joganyag módosítási javaslattal együtt, 2005 végén pedig az úgynevezett „14 hetes szaktanfolyami képzés tervezete”. Előremutató érdemi döntés azonban egyetlen alkalommal sem született, mert annak meghozatalát a BVOP vezetése a központi támogatás mértékétől tette függővé.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának döntése alapján a Tiszalökön és Szombathelyen PPP beruházásban épülő új büntetés-végrehajtási intézetek személyi állományából a képzésre kötelezett tiszthelyettesek – kísérleti jelleggel – már a 14 hetes új rendszerű szaktanfolyami képzésben vesznek részt, amelynek alapján döntés született a képzés végleges bevezetéséről.

Az elmúlt néhány év költségvetési helyzete egyértelművé tette, hogy az elképzelések megvalósítására nem áll rendelkezésre – és valószínűleg a későbbiekben sem lesz felhasználható – több milliós (egyes elképzelésekhez milliárdos) nagyságrendű állami támogatás a büntetés-végrehajtás költségvetési keretein belül.

Számolni kell azzal is, hogy – az államszervezet hatékony működésének érdekében – a rendvédelmi szervek felügyelete egy minisztérium alá kerül, és ez esetben a társszervek oktatásában meglévő kapacitások összevonásra kerülhetnek.

Nem vitatható, hogy a hosszabb képzési idő több lehetőséget biztosít az alaposabb ismeretátadásra, gyakoroltatásra. A képzési idők hosszát azonban objektív körülményekre (gazdasági okok, a képzésre várók nagy létszáma stb.) alapozva az intézeti igények meghatározó módon befolyásolják.

A gyakorlati készségek elsajátítására csak az intézetek nyújthatnak megfelelő terepet. Az esetenként még fellelhető instruktori rendszert kell hatékonyan és kötelező jelleggel működtetni.

A tapasztalatok arra kényszerítik a képzés alanyait, hogy az eddigieknél szorosabb összefogást tanúsítva tegyék az eddiginél eredményesebbé a büntetés-végrehajtási szervezet képzési rendszerét.

Sztodola Tibor

A bevezető képzés problémái és ezek hatása a biztonsági tevékenység ellátására

„Educatio et disciplina mores faciunt et unusquisque sapit quod didicit.”

„A nevelés és a fegyelem alapozzák meg az erkölcsöt, és ki-ki oly mértékben lesz bölcs, amennyit tanul.”

(Seneca)

Bevezetés

Aligha kell bárkinek is hangsúlyozni annak fontosságát, hogy milyen jelentőséggel bír egy társadalomban, illetve az élet minden területén a nevelés, azon belül az oktatás. Minden nemzetnek a jövője az oktatásban nyugszik, az a társadalom, amely nem kezeli kiemelten az edukációt, annak a jövője meg van pecsételve.

A büntetés-végrehajtási munka megköveteli a személyzet speciális szakmai képzését. A szakképzés egy olyan folyamat, amelynek az a célja, hogy a hallgató valamilyen meghatározott szakmai tudást megszerezzen, illetve a szakma gyakorlásához szükséges készségeket elsajátítsa, és az adott foglalkozással kapcsolatos érdeklődése is kialakuljon.

Ez a képzés egyfelől elméleti, másfelől gyakorlati jellegű. Mivel a szükséges szakismerteket polgári tanintézményekben megszerezni nem, vagy csak részben lehet, a büntetés-végrehajtási szervezetnek gondoskodnia kellett arról, hogy olyan szakképzési, szaktanfolyami és továbbképzési rendszert dolgozzon ki, amely biztosítja a szükséges képzést a különböző állománycsoportok számára.

Az ajánlás szintjén megjelenő nemzetközi dokumentumok is kiemelten kezelik a személyzet képzését, továbbképzést, valamint nagy hangsúlyt fektetnek a felvételi eljárásra is.

„A börtönigazgatóság minden tisztviselő alkalmazásakor vagy későbbi előléptetésekor gondoskodjon a körületekintő kiválasztásról. Külön hangsúlyt kell fektetni feddhetetlenségükre, emberségükre, szakmai tudásukra és az adott munkára való személyes alkalmasságukra. Az alkalmazottakat általában főállású, hivatásos börtöntisztviselőkké kell kinevezni, és köztisztviselői státuszba kell helyezni, állásuk garanciája csakis a kifogástalan magatartás, a hatékonyság, a testi és lelki egészség, valamint a megfelelő iskolázottság legyen. (Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (87) 3. számú ajánlása az Európai Börtönszabályokról 54. pontja.)

Ahhoz, hogy a személyi állományunk valóban rendelkezzen ezen kondíciókkal mindenképpen jól szervezett és hatékonyan működő oktatási és képzési rendszerre van szükség.

Rövid történeti visszatekintés

A képzésnek, továbbképzésnek a II. világháborút követően több állomása volt, de jelen dolgozatomban a régmúlttal csak a fontosabb állomások megemlékezésével kívánok foglalkozni, a részletesebb elemzést az 1996-tól eltelt időszakra vonatkozóan szándékozom elvégezni, és főként a biztonsági szakterület szemszögéből. (A történeti rész megírásakor Dr. Lipták László tanulmányára – *A személyi állomány szakmai képzése és a képzési rendszer korszerűsítésének irányai*. Börtönügyi Szemle, 2004. 3. szám – támaszkodtam.)

A büntetés-végrehajtás személyzetével szembeni követelményeket már a XIX. századtól mind jogszabályi, mind erkölcsi szinten megkövetelték, valamint a beosztásokhoz mérten különböző szintű iskolai képesítés szükségességét is előírták.

A II. világháború után – bár a személyi állomány jelentős része kicserélődött – az egységes szakmai képzés nem került a figyelem előterébe, illetve a követelményekben jelentős visszaesés volt megfigyelhető. Az első változás 1949-ben történt az Öri Újonc Iskola létrehozásával, amit az 1951-ben megalapított Büntetés-végrehajtási Központi Kiképző Iskola követett. Ez már egy önállóan működő oktatási intézmény volt, és ezen szerepét 1960-ig töltötte be.

Az 1960-as év más okból is jelentősnek volt mondható, mivel a BM Kun Béla Tiszthelyettesképző Iskolában megkezdődött a büntetés-végrehajtási állomány középfokú képzése, amit 1981-től Zászlóképző Iskolának neveztek.

1976-ban megalapításra került a Büntetés-végrehajtás Alapfokú Iskola, amit 1984-től Büntetés-végrehajtás Tiszthelyettesképző Iskolának neveztek el.

Lényegében az ezt követő időszakban újabb oktatási intézmény nem alakult, de az 1990-es évek elején újra beléptek az intézetek az alapképzésbe, ami 1996 szeptemberéig így is maradt.

Az 1996-os év mérföldkö volt a büntetés-végrehajtási szakma oktatásának történetében, ugyanis létre jött a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja – a továbbiakban: Oktatási Központ –, és szeptember 4-én megkezdte működését. Az új oktatási intézmény komoly változások bekövetkezésére adott reményt, de sajnos a jelenlegi helyzetből visszatekintve azt lehet mondani, hogy a remények korántsem valósultak meg, sőt – véleményem szerint – a legtöbb szempontból egyértelmű visszaesés figyelhető meg tíz év elteltével.

A jelenlegi képzési rendszer

Az Oktatási Központ 1996-os megalapításakor kialakított képzési rendszer – úgy vélem – sokkal többet hordozott magában a jövőre nézve, mint amennyit ténylegesen sikerült megvalósítani. Egyfelől egy olyan épület falai közé került az oktatás, amelyet valóban oktatási célra építettek, ennek következtében csak kisebb módosításokra volt szükség ahhoz, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet igényeinek is megfeleljen. Ilyen módosítás eredménye volt, az ún. tanzárka, a rendvédelmi közelharc elsajátítására szolgáló tatamiterem, vagy a biztonsági-, valamint informatikai kabinet. Azaz: a változtatások lehetővé tették azt, hogy az intézeti élet alapvető elemeit a hallgatók az elméleti képzéssel párhuzamosan a gyakorlatban is megismerhessék, illetve bizonyos mindennapi tevékenységek – zárkaellenőrzés, kényszerítő eszközök alkalmazása stb. – gyakorlati végrehajtását elsajátítsák. Másfelől az intézmény megalapításával ténylegesen egy önállóan működő oktatási központ jött létre, aminek folyo-

mányaként lényegében megszűnt az a gyakorlat, hogy az újonnan felvett személyzetet az intézetben képezték ki.

A képzési rendszer 1996 óta több ponton megváltozott, az első kétéves időszakban nappali tagozatos alapfokú és középfokú szaktanfolyami képzés folyt párhuzamosan a 15 napos bevezető képzés mellett. A nappali képzésből fakadóan a bevezető képzésen kívül minden oktatási szinten jelen volt a gyakorlati képzés is. Ezt követően az 1998/99-es tanévben megkezdte működését az első bv. felügyelő szakképzési osztály nappali tagozaton. A bevezető képzésben változás ekkor sem történt. A következő években az intézetek részéről a nappali képzés iránti igény elkezdett csökkenni, melynek következményeként 2003-ra a nappali képzés teljesen megszűnt. Az egész képzési rendszer szempontjából az egyik legnagyobb visszalépés a nappali tagozaton történő képzés megszűnése volt. Ez a helyzet mindenképpen minőségi romlást hozott az oktatásban, amely főleg abban mutatkozott meg, hogy lényegében megszűnt a gyakorlati képzés. Ez az állapot bizonyos szakterületeken – főleg a biztonsági szakterületen – ellehetetlenítette a hatékony oktatást. Mint tudjuk: „*aliter in theoria, aliter in praxi*”, vagyis „*más az elmélet, és más a gyakorlat*”, de a hatékony és eredményes feladatellátáshoz mindkettőre szükség van. A biztonsági szakterületen számos olyan feladatot kell nap mint nap végrehajtani, amelyek speciális gyakorlati kiképzettséget igényelnek. Természetesen az oktatásukat is lényegében csak gyakorlatban lehet hatékonyan művelni.

További probléma, hogy az elméleti képzés is csak előadásokon keresztül valósul meg, mivel a rendelkezésre álló óraszám nem teszi azt lehetővé, hogy szeminárium jellegű oktatást folytassunk, azaz nagyon hiányzik a megfelelő interakció a hallgató és az oktató között.

A jelenlegi oktatás három szinten folyik, az első szint a bevezető képzés, ezt követi – kötelezően – az alapfokú szaktanfolyami képzés, és végül a középfokú szaktanfolyami képzés zárja a rendszert. A továbbiakban csak a bevezető képzést veszem górcső alá.

A bevezető képzés

A bevezető képzésnek különösen nagy a jelentősége, hiszen az újonnan felvett kollégák itt találkoznak először a büntetés-végrehajtási munkával. A hallgatók 80-90%-a egy hétnél kevesebb időt töltött az intézetekben, azaz semmilyen szintű ismeretük nincs a büntetés-végrehajtás működéséről, az ott folyó különleges életéről. A felelősségünk éppen ezért nagy, egyfelől az egész büntetés-végrehajtási hivatásról, másfelől az egyes szakterületekről kell egy olyan átfogó és részletes képet adnunk, amely alkalmassá teszi az állományt arra, hogy három hét után (4 nap elmélet, egy nap gyakorlat) lényegében teljes felelősséggel, az írott normáknak megfelelően – fokozott büntetőjogi felelősséggel a vállukon – hajtsák végre az intézeti feladatokat. Harmadrészt ezen idő alatt szakmai szempontból is értékelni kell az állományt, azaz minimálisra kell csökkenteni annak a lehetőségét, hogy az intézetbe a hivatás gyakorlására alkalmatlan személyek kerüljenek. De kik is vesznek részt a bevezető képzésben?

A bevezető képzésben részt vesznek és a megszerzett ismeretekből vizsgát tesznek a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, a büntetés-végrehajtási intézetek és intézmények, továbbá a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdálkodó szervezetek állományába kinevezett tiszthelyettesek, zászlósok, tisztek, főtisztok, a büntetés-végrehajtási felsőfokú szakvizsgához kötött álláshelyeket betöltő köztisztviselők és közalkalmazottak.

A bv. intézetekben, intézményekben újonnan kinevezetteket az állományilag illetékes parancsnok a kinevezés hónapjában – a szolgálatba állítást vagy a munkába lépést megelőzően – köteles beiskoláztatni 15 munkanap időtartamú bevezető képzésre, amely az Oktatási Központ igazgatója által meghatározott napon kezdődik. Az első két hétben a hallgatói állomány mindenféle differenciálás nélkül elméleti oktatásban részesül. Tartalmát tekintve biztonsági-, jogi-, nevelési-, szolgálati-, polgári védelmi-, egészségügyi ismeretek oktatására, valamint alaki- és lökiképzésre kerül sor. A harmadik oktatási hét első munkanapján minden tárgyból írásbeli vizsgát tesznek a hallgatók. Azok, akik nem érik el az elégséges szintet, ugyanezen hét utolsó munkanapján, szóbeli vizsgán vehetnek részt.

Akinek ezen vizsgája is sikertelen, az – egyéni felkészülést követően, a következő bevezető képzési csoport vizsgáztatásakor – egy alkalommal pótvizsgát tehet, amelyről az illetékes parancsnok intézkedik. Amennyiben a pótvizsga is sikertelen, a vizsgára kötelezett jogviszonyát meg kell szüntetni.

A bevezető képzés jelentősége biztonsági szempontból

A személyi állomány a legfontosabb értéke, eleme a büntetés-végrehajtási munkának, ezen belül kiemelkedő szerepet tölt be a biztonsági rendszeren belül is. A biztonsági rendszer megfelelő működéséhez alapvetően négy feltételre van szükség, ezek a következők:

1. *személyi állomány,*
2. *jogszabályok, egyéb rendelkezések,*
3. *tárgyi feltételek,*
4. *szervezeti feltételek*

Amennyiben bármelyik feltétel hiányzik, vagy nem megfelelően működik, akkor nem beszélhetünk biztonsági rendszerről. Márpedig a problémák igen gyakoriak, különösen igaz ez a tárgyi feltételek területén, mivel szinte nap mint nap hibásodnak meg a technikai eszközeink, berendezéseink. Ezekben az esetekben a személyi állomány lesz az, amely átveszi a technika szerepét, pl. járórszolgálat alkalmazásával.

De akkor is kiemelkedő a szerepe az emberi tényezőnek, ha a rendszer rendeltetésszerűen működik, mivel a technika önmagában nem elegendő arra, hogy a különböző váratlan helyzeteket – pl. a rendkívüli eseményeket – kezelje. A gyakorlat többször igazolta azt, hogy a technika csak kiegészíti és megkönnyíti a feladat-végrehajtást, de a problémát nem tudja megoldani, pl. a fogvatartott szökését jelzi, de azt megakadályozni, vagy a szökevényt elfogni nem tudja.

Tehát a büntetés-végrehajtási feladatok, ezen belül a biztonsági tevékenység végrehajtásában meghatározó szerep hárul a személyzetre. Ezért az oktatásnak, illetve a kiképzésnek olyan professzionális szintet kell elérnie, hogy a személyi állomány tagja határozott és eredményes módon, de az alapvető emberi értékek védelmének szem előtt tartásával tudjon intézkedni.

Egy büntetés-végrehajtási felügyelő számos olyan szituációba kerülhet 2-3 hét oktatás után, amely nagyon magas szintű intézkedési készséget követel meg. Ezek közül csak néhány általános helyzetet említek:

- *olyan intézkedések megtételére jogosultak és kötelezettek, amely intézkedésekkel a legalapvetőbb emberi jogokat vonják el vagy korlátozzák (biztonsági intézkedések, kényszerítő eszközök alkalmazása;*

- ezen intézkedések érvényre juttatása céljából a legvégső esetben akár löfegyvert is használhatnak, amely eszköz a leginkább alkalmas a legfontosabb emberi érték az élet kioltására, vagy maradandó sérülések okozására;
- a felügyelőnek minden egyes cselekedetét a fokozott büntetőjogi felelősség terhével – amit a gyakorlati tapasztalataim alapján a képzési idő alatt fel sem tud fogni a tudatával – kell végrehajtania.

Ugyanakkor a jelenlegi képzés minimális munícióval látja el a felügyelői állományt ezen helyzetek megoldására, különösen igaz ez a gyakorlati képzésre.

A kérdésem a következő: mi a biztosíték arra, hogy a hallgató nem kerül a felsorolt helyzetek valamelyikébe akár a bevezető képzés eredményes befejezését követő héten? Véleményem szerint semmi, természetesen ez egy olyan terület, ahol nem szabad bevárnunk az esemény bekövetkezését, és majd csak ezt követően cselekedni. Azaz a kockára tett érték és a felelősség túl nagy ahhoz – talán a legnagyobb – hogy megelégedjünk azzal, amit jelen helyzetben nyújtunk.

A felvételi rendszer

Már az Oktatás Központ megalapításakor felmerült az a probléma, hogy a büntetés-végrehajtás nem rendelkezik egy olyan felvételi rendszerrel, amely lehetővé tenné azt, hogy olyan alapismeretekkel rendelkező személyek kerüljenek felvételre, akik alkalmasak a hivatás kihívásainak megfelelni, illetve alkalmasak a folyamatos fejlődésre is. A követelmények óriásiak, különösen megnöttek az elvárások az uniós csatlakozást követően.

Sajnos még ma sem rendelkezünk egy olyan felvételi rendszerrel, amely meghatározná azokat az alapvető kondíciókat, amelyekkel egy felvételizőnek rendelkeznie kell, valamint amely alkalmas lenne arra, hogy egyértelműben kiszűrje az alkalmatlanokat. A valósággal nap mint nap szembesülünk az oktatási tevékenység során, és minden túlzás nélkül ki merem jelenteni: a helyzet elkeserítő.

A beiskolázásra került hallgatók jelentős része olyan alapvető hiányosságokkal rendelkezik, hogy szinte már az alkalmasságuk is megkérdőjelezhető.

Úgy érzem, hogy e területen nem a szükséges mértékű a fejlődés. A lemaradásunk egyértelmű a rendvédelmi társszervekkel szemben is. A büntetés-végrehajtáshoz elsősorban a középfokú végzettséggel rendelkezők jelentkeznek, de még mindig nagy – kb. 20% – azoknak az aránya, akik nem rendelkeznek érettségi bizonyítvánnyal. Ennek a helyzetnek nagy veszélyei vannak rövid és hosszútávon is. Amennyiben a büntetés-végrehajtás nem teszi kötelezővé, pl. az érettségi bizonyítvány meglétét, illetve nem jelöli ki határozottabban a szükséges és minimális kondíciókat, akkor ezzel elismeri azt, hogy a felügyelői munkához nem szükséges a magasabb alapképzettség, és így hosszabb távon stabilizálja a jelenlegi helyzetet. Az oktatásban is egyértelműen tükröződik az, hogy azon hallgatók könnyebben sajátítják el a tananyagot, akik középfokú végzettséggel rendelkeznek.

A kommunikációs képességek

Azt hiszem teljesen felesleges ecsetelni, hogy egy olyan területen, ahol emberekkel foglalkozunk, milyen kiemelkedően fontos szerepe van a kommunikációnak. Nem kivétel ez alól a büntetés-végrehajtási tevékenység sem, sőt, ha valahol nagy szükség van erre a képességre, akkor az a börtön világa.

Ahhoz, hogy a személyi állomány és a fogvatartottak közötti interakciók sikeresek legyenek, a személyzetnek képesnek kell lennie, hogy pontosan észlelje, értelmezze a fogvatartottak viselkedését, és jól kell kommunikálnia gondolatait, érzéseit, szándékait. Lényegében a végrehajtói állomány mást sem tesz, mint a nap minden órájában a fogvatartottakkal, előjáróikkal, hivatalos-, illetve más személyekkel szóban vagy írásban kommunikál.

Csak néhány példa a teljesség igénye nélkül a felügyelők gyakorlati tevékenységéből:

• **A fogvatartottak szóban történő eligazítása különböző biztonsági feladatok** – pl. előállítás, szállítás, munkavégzés – **végrehajtása előtt**. A feladat végrehajtásának sikeressége múlhat azon, hogy mennyire határozott, érthető, részletes a fogvatartottak számára a feladat meghatározása. Az esetek többségében egy határozott, magabiztos fellépéssel meg lehet előzni egy esetleges rendkívüli esemény bekövetkezését. Ugyanakkor ezen képességek hiánya a fogvatartottban ad hoc jelleggel is kialakíthatja, vagy erősítheti a szabályellenes magatartást.

• **A különböző jelentési kötelezettségek teljesítése az előjárók felé**, pl. kényszerítő eszköz alkalmazását követően jelentés szóban és írásban, vagy rendkívüli esemény bekövetkezésének jelentése. Az így tett jelentések nem egy esetben bizonyítékként szolgálnak fegyelmi, vagy büntetőeljárásban, ezért egyáltalán nem mindegy, hogy megfelelnek-e a szükséges tartalmi és formai előírásoknak.

• **Hivatalos-, illetve más személyekkel való érintkezés**, pl. tárgyaláson a bíróval, ügyésszel, védővel. A biztonsági tevékenység eredményessége sok esetben függ attól, hogy a külső környezetet hogyan tudjuk kezelni annak érdekében, hogy minél eredményesebben tudjuk a feladatunkat – a zavaró körülmények ellenére is – végrehajtani. Kiemelném itt a személy-és járműbejárási biztonsági felügyelő munkáját. A személybejárási biztonsági felügyelő az intézetbe belépni szándékozó személyekkel kivétel nélkül kapcsolatba kerül, pl. szóban ad tájékoztatást az intézet területére be nem vihető tárgyakról, eszközökről. Az intézet bejáratái biztonsági szempontból az objektum legérzékenyebb pontjai, ezért az itt szolgálatot teljesítő állomálynak nagyon jó kommunikációs képességgel, intelligenciával, intézkedési készséggel kell rendelkeznie.

• **A különböző nyomtatványok** – pl. a különböző szolgálati naplók, átadás-átvételi nyomtatványok – **szabályos vezetése**.

• **A kényszerítő eszköz alkalmazását megelőző magatartás**, pl. figyelmeztetés az alkalmazást megelőzően.

Természetesen lehetne még sorolni a különböző biztonságra veszélyes helyzeteket, de azt hiszem felesleges, az eddig felsoroltak is jól tükrözik a különleges képzettséget igénylő helyzetek meglétét.

Külön ki kell emelni a nem verbális kommunikáció fontosságát. A szavakat, a mondatokat minden esetben a nem verbális jelzések sokasága kíséri, amelyek adott esetben jelentősen módosíthatják, vagy akár teljesen megváltoztathatják azok jelentését. Egyáltalán nem mindegy, hogy egy utasítást milyen tekintettel, arckifejezéssel, testtartással, távolságból adunk ki. Természetesen ehhez tartozik az is, hogy a felügyelő a fogvatartott ugyanezen jelzéseit is megfelelően tudja dekódolni.

Ehhez a területhez kapcsolódik az írott szöveg értelmezése is. A mindennapi tevékenység során elkerülhetetlen a jogszabályokkal, valamint a belső rendelkezésekkel való rendszeres érintkezés. De az oktatás során sem lehet kikerülni a terminus technicusokat, a legadekvátabb

példa erre a kényszerítő eszközök alkalmazásáról szóló rendelkezések oktatása, amely terület a bevezető képzés gerincét képezi. Itt egyszerűen elkerülhetetlen bizonyos – főleg büntetőjogi – szakkifejezések, definíciók oktatása.

Ezen követelményekhez képest a helyzet elkeserítő, a hallgatói állomány kommunikációs szintje sok esetben olyan alacsony, hogy az eredményes oktatást szinte ellehetetleníti.

A gyakorlati képzés hiánya

Bármilyen világos ismereteket szereznek is a hallgatók az elméleti oktatás során, ez még nem ad biztosítékot arra, hogy ezek az ismeretek tartósak, szilárdak is lesznek. Tehát valamilyen módon maradandóvá kell tenni a megszerzett ismereteket. A rögzítésnek több módszere létezik, az egyik ilyen módszer a szóbeli megerősítés, ami azt jelenti, hogy az oktató szóban adja elő a tananyagot, ami valamely pedagógiai rendszerre épül, pl. utasításokat ad a hallgatónak, biztatja, dicséri vagy elmarasztalja. További igen hatékonyan alkalmazható módszer az elmélet rögzítésére a tananyag ismételése, szemléltetése és a gyakorlati végrehajtása. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a gyakorlati végrehajtás az az eszköz, amely a legjobb eredményt nyújtja.

A gyakorlati végrehajtásnak kiemelkedő szerepe van a büntetés-végrehajtás minden szakterületén. Különösen így van ez a biztonsági feladatok végrehajtása során. Vannak olyan biztonsági feladatok, amelyek gyakorlati oktatás nélkül egyszerűen végrehajthatatlanok.

Meg kell még itt említenünk a koncentráció elvét is, ami szintén az elsajátított ismeretek rögzítést célozza. Az elv alkalmazása alapvetően két követelményt támaszt: az egyik, hogy az oktatott tantárgyakat kapcsoljuk össze logikusan, valamint az, hogy az adott tantárgyat ne szabadljuk fel indokolatlanul. Azaz azt mondhatjuk, hogy nem az oktatott tananyag mennyisége a döntő – bár ezt is figyelembe kell venni –, hanem annak logikus módon történő átadása.

Természetesen az sem mindegy, hogy a gyakorlati feladatokat milyen szinten, minőségben képesek végrehajtani a hallgatók az intézeti munkavégzésük során. Az oktatás során arra is törekedni kell, hogy az ismeretek mellett a jártasságot és a készséget is kialakítsuk. A jártasság szintjén a hallgató már olyan gyakorlottsággal rendelkezik, hogy az adott tevékenységet többször is képes megismételni, de a végrehajtás állandó figyelmet, összpontosítást, ellenőrzést igényel, és a tanult szabályokat – jogszabályokat – folyamatosan fel kell idéznie. A készség viszont már a feladat végrehajtás olyan szintje, ahol a tevékenység részműveletei automatizálódnak, és lényegében az ellenőrzés lecsökken, illetve meg is szűnhet.

A biztonsági feladatok jelentős része igényli a jártasság, illetve a készség szintjének meglétét, hogy mennyire igaz ez, azt az alábbi példákön keresztül szeretném érzékeltetni.

Személymotozás

Ezen biztonsági intézkedés fontossága kiemelkedő, a felügyelőknek naponta több esetben kell kötelező jelleggel végrehajtaniuk. A feladat végrehajtására vonatkozó elméleti anyag terjedelmét tekintve elenyésző, de mégis nagyon fontos, quasi alapelveket tartalmaz, pl. nem lehet szeméremszértlő, embertelen, megalázó módon végrehajtani. Ahhoz, hogy a tevékenység gyakorlatban történő szabályos és hatékony végrehajtását egy személy elsajátítsa több óras intenzív gyakorlásra lenne szükség, ami nem csak a motozás bemutatásának megtekintését jelenti, hanem a hallgató általi többszöri végrehajtást is. Ugyanakkor a bevezető képzés átlagos létszámához – 50 fő –, illetve a rendelkezésre álló óraszámhoz viszonyítva már lényegében végre-

hajthatatlan. A szabálytalan végrehajtás nagyon komoly következményeket rejt magában, ezen tevékenység során a kiképzetlen személy könnyen kerülhet a jogtalanság talajára.

Biztonsági ellenőrzés-, vizsgálat- és szemle

Ezen biztonsági intézkedéseket lényegében csak a gyakorlati végrehajtás során lehet megtanulni. A szükséges tárgyi feltételekkel ugyan részben rendelkezik az intézményünk, mint fentebb már utaltam rá, kialakításra került egy tanzárka, ahol lényegében el lehetne sajátítani egy zárka biztonsági ellenőrzésének végrehajtását, de még akkor is, ha 3-5 fős csoportokban gyakoroltatjuk, egy 50 fős osztálynak akár több napra is szüksége lenne ehhez, azaz itt is a szükségesnél jóval alacsonyabb óraszám gátolja a professzionális oktatást.

Kényszerítő eszközök alkalmazása

Ha valamelyik biztonsági vonatkozású területet kiemelten kell kezelni, akkor ez a kényszerítő eszközök alkalmazásának területe. Ezen eszközök használatára vonatkozó elméleti és gyakorlati oktatásnak különös jelentőségét az adja, hogy az alkalmazásuk során olyan alapvető emberi jogokat sértenek, illetve veszélyeztetnek, mint az emberi élet, a testi épség vagy a személyi szabadság. Éppen ezért egyszerűen nem lehetne azt megengedni, hogy e területen bármilyen alapvető hiányossággal rendelkezzenek a hallgatók. A szükséges képzettségi szint az egyértelműen a készség szintje.

Szervezeti törvényünk egyértelműen kimondja, hogy kényszerítő eszközzel ellátni csak az arra kiképzett személyt lehet, azaz olyan személyt, aki nem kapott megfelelő kiképzést, még felszerelni sem lehet kényszerítő eszközzel. Ehhez képest a bevezető képzés ideje alatt a kényszerítő eszközök közül csak a löfegyverhasználatra vonatkozóan történik némi, de korántsem elegendő gyakorlati oktatás, ami összesen 10 óra löelméleti képzésre és egy alkalommal végrehajtott lövészetre korlátozódik. A löfegyverhasználat oktatását tovább nehezítette az a jogszabályi változás, amely megszüntette a kötelező sorkatonai szolgálatot, illetve ezen feltétel a hivatásos szolgálati jogviszony létesítéséhez sem szükséges már évek óta. Ennek alapvetően két érezhető hatása van, az egyik, hogy egyre több olyan személy kerül felvételre, akinek egyáltalán nincs semmilyen fegyverismerete, a másik nemkívánatos hatás a hallgatók alaki fegyvelmén vehető észre.

Az összes többi kényszerítő eszköz – testi kényszer, bilincs, könnygáz, elektromos sokkoló, gumibot – lényegében csak bemutatásra kerül, ezen túl a hallgató kézbe sem fogja ezen eszközöket. Ehhez a területhez kapcsolódik szorosan a rendvédelmi közelharc oktatásának hiánya is. A kényszerítő eszközök közül a legtöbbször a testi kényszer, a bilincs és a gumibot kerül alkalmazásra. Ezért leginkább ezen eszközök alkalmazását kellene oktatni, természetesen ezt egy önálló tantárgy keretében. A 2003-ig terjedő időszakban ezen szempontból is folyamatos volt a leépülés, ugyanis a rendvédelmi közelharc – ezen belül a testnevelés – oktatása a nappali képzéssel párhuzamosan elsorvadt.

Az informatikai képzés hiánya

Az informatikai oktatás szintén teljesen hiányzik a képzésből, pedig annak fontosságát nem hiszem, hogy bárki is tudná cáfolni. A végrehajtói szinten már szinte mindenhol megtalálható a számítógép, nélkülözhetetlen a körleten, a biztonsági ügyeleten, a személybejárati kapun, a nyilvántartó csoport munkájában, és még sorolhatnánk az érintett szakterületeket. A tárgyi feltéte-

lek szintén adottak, az Oktatási Központ rendelkezik informatikai kabinettel, de a kihasználtsága minimális.

A személyzet fizikai állapota

A testi nevelést az emberiség fejlődése során minden sikeres társadalomban kiemelten kezelték. Igaz volt ez az ókori hellén és római kultúrára is, egyértelmű volt számukra, hogy a test elhanyagolása hanyatlásra ítéli a tudatot is. Ennek ellenére az Oktatási Központ tanórái közül mára teljesen sikerült eltüntetni a testnevelési, valamint rendvédelmi közelharc oktatást.

A büntetés-végrehajtási feladatok ellátása során a személyi állomány mentális leterheltsége mellett nagyon komoly fizikai igénybevétel is jelentkezik. Ez több szakterületre is jellemző, de leginkább a biztonsági feladatok végrehajtása során bír jelentőséggel. Egyértelmű a kapcsolódás a kényszerítő eszközök alkalmazása során, különösen igaz ez a testi kényszer tekintetében. De nagyon komoly fizikai állóképesség szükséges a folyamatos, váltásos munkarendben történő szolgálatellátáshoz is, az átlagnál nagyobb fizikai terhelést jelent az éjszakai munkavégzés, a jelentős mennyiségben jelentkező túlszolgálat, a körleten teljesítendő munkavégzés, a külső őri, szállítási, előállítási feladatok szabályszerű, éber és hatékony ellátása is. Arról nem is beszélve, hogy a rendszeres testmozgás végzésével növekedne az elméleti képzés hatékonysága is.

Alapvetően ki kellene fejleszteni a gyakorlati feladatok végrehajtásához szükséges mozgáskultúrát, az ehhez nélkülözhetetlen egészséges életmódot, illetve az erre való igényt, valamint képessé kellene tenni a hallgatókat arra, hogy mindezeket az iskola elvégzése után is fenntartsák és fejlesszék.

A bevezető képzésben résztvevő állomány differenciálatlansága

A képzésen a következő iskolázottsági szinttel rendelkezők vehetnek részt:

- szakiskolai képzettségűek, pl. szobafestő-mázoló, ács-állványozó, kőműves stb.
- gimnáziumi vagy szakközépiskolai végzettségűek,
- főiskolai, egyetemi végzettségűek.

Azaz minden lehetséges szint megjelenik egy bevezetős osztályon belül. Ez a nagyfokú keveredés szinte lehetetlenné teszi az egységes színvonalú oktatást. Nem lehet egy tanórán belül három szinten előadni ugyanazt az anyagot, ezen probléma eredménye a vizsgán egyértelműen meg is jelenik, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők átlaga szinte kiváló, az érettségizettek eredményei a jó és a közepes között mozognak, míg a szakiskolai végzettségűek nagy része elégséges vagy elégtelen teljesítményt nyújt. Ugyanakkor a cél az lenne, hogy a tiszthelyettesi állományt képezzük ki a leghatékonyabban.

A képzési szintek egymásra épültségének hiánya

Komoly gondot okoz a tantárgyak túlnyomó többségénél, hogy a bevezető és az alapfokú képzés között nem lehet logikusan és hatékonyan felosztani az oktatásra kerülő tananyagot. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az alapfokú képzésben lényegében ugyanaz a tananyag kerül feldolgozásra, mint a bevezető képzésben. Lényegi és minőségi különbség csak a középfokú képzésben jelenik meg, ahol már egy-egy szakterület – biztonsági, egészségügyi, igazgatási – anyagát dolgozzuk fel nagy részletességgel. Erre a problémára a leglogikusabb megoldás az len-

ne, ha a két képzési szintet – bevezető és az alapfokú szaktanfolyami képzést – összevonnánk, így a képzés a jelenlegi háromszintű helyett, kétszintűvé, de hatékonyabbá válna.

Összegzés

A jelenlegi képzési rendszerről egyértelműen kimondható, hogy nem felel meg a jelen és a jövő követelményeinek. Csak úgy tudunk megfelelni a gyorsan változó környezetünknek, ha folyamatosan alkalmazkodunk ahhoz, és ismerünk minden egyes lehetőséget, ami nyitva áll előttünk. A társadalmi elvárások a büntetés-végrehajtással kapcsolatban is megváltoztak az elmúlt években. Az új elvárások jelentős részét az európai uniós csatlakozás hozta, amelyek egyfelől a szervezet egészének átalakítására, másfelől a személyzeti-politika megváltoztatására vonatkoznak. A változtatás igénye szinte minden évben napirendre kerül, de sajnos érdemi változás soha sem történik. Általában az anyagi okok miatt marad el évről évre a reform, pedig nem biztos, hogy összességében az újítás kerülne többre. Szerintem, kerüljön bármennyibe is az alkalmas oktatás, még mindig olcsóbb, mint a tudatlanság.

Az egyik legfontosabb teendő a gyakorlati oktatás és képzés bevezetése a szakmai szempontok által megkívánt mértékben. Különösen indokolt ez a lépés a bevezető és az alapfokú szaktanfolyami képzés tekintetében. Ebből pedig már logikusan következik az a követelmény, hogy a képzésre fordítandó időtartamot lényegesen meg kell növelni. A két alapvető és elodázhatatlan változtatás mellett, indokolt lenne az oktatási szintek megváltoztatása is. A legkézenfekvőbb megoldás a bevezető és az alapfokú képzési szint összevonása lenne. Ezáltal a következő lényegi változások következnének be:

- a tananyagot egységesebben lehetne oktatni, ami jelenleg indokolatlanul fel van szabdalva;
- az oktatás minősége jelentősen javulna, mivel nappali tagozaton történne az oktatás, valamint megnőne a tanárok és a hallgatók közötti interakció gyakorisága;
- nagyobb lenne az oktatói és az intézményi lehetőségek kihasználtsága;
- állandóbb és tervezhetőbb lenne az oktatói állomány leterheltsége;
- a szakmai szempontból indokoltan szükséges tantárgyakat – rendvédelmi közelharc, informatikai oktatás, kommunikáció stb. – integrálni lehetne a rendszerbe;
- nem fordulhatna elő olyan helyzet, hogy a bevezető képzést követően az intézet késve iskolázza be a hallgatót az alapfokú szaktanfolyami képzésre;
- könnyebben el tudja látni az Oktatási Központ a „szűrő” szerepét, azaz egyértelműbben ki lehet szűrni az alkalmatlan hallgatókat.

Lebujos Imre

Az előzetesen letartóztatottak pszichés problémái, különös tekintettel a deprivációkra

*„Az általános erkölcs színe alatt minden osztálynak,
minden mesterségnek megvan a maga külön erkölcse.
Az embereket alighanem ezeknek a sajátos és úgyszólván
szakmai erkölcsöknek az alapján kell megítélnünk,
nem pedig az egyetemes elvek és a kötelesség korlátlan törvényei szerint.”*
(Étienne Rey)

Az előzetes letartóztatás jogintézménye egyre több érdeklődést vált ki napjainkban mind a közvélemény, mind pedig a jogtudománnyal foglalkozó szakemberek körében. A jogalkotók és végrehajtók részéről mindezt az indokolja, hogy ellentmondás feszül az államnak a büntetőeljárás sikeréhez fűződő érdeke, valamint az ártatlanság védelmének fogalma között. A végrehajtás során jelentkező probléma azonban nem csupán jogi szempontú.

A magyar büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott személyek mintegy **24,3%-a előzetesen fogvatartott**. Ez a szám nem csak a hazai elítélt-populáció viszonylatában magas, hanem nemzetközileg is vezető helyen szerepel. A magas számarányokon túl a témával való foglalkozást indokolja az érintett fogvatartotti kör elhelyezésének, kezelésének jelenlegi, változást igénylő gyakorlati problémája is.

A zárkaajtók állandó zárva tartásával, a foglalkoztatási lehetőségek hiányával, illetve a meglévő lehetőségek alacsony színvonalával, az elkülönítési szabályok betartásával az előzetes letartóztatott nehezebb helyzetbe kerül, mint egy fegyház fokozatú elítélt. Alapvető állampolgári jogai nagyobb mértékben korlátozottak, mint az elítélteké, annak ellenére, hogy büntetőjogi felelősségének megállapítására még nem került sor.

A meglévő objektív helyzetet tovább nehezíti a személyi állomány leterheltsége, a fogvatartó megyei bv. intézetek túlszűfolttsága, komfortfokozatának hiányosságai, valamint a költségvetésben szereplő anyagi források nem kellő mértéke is. A létszámihiány miatt jelentkező nehézség, hogy a fogvatartottak problémáit nem tudja az állomány megnyugtató módon megoldani, a látenciában maradt problémák veszélyforrásként jelentkezhetnek.

A végrehajtás során jelentkező **pszichés problémák** megoldására szakosodott személyzet tevékenysége – az egy főre jutó magas fogvatartotti létszám következtében – a gyakorlatban legnagyobb részt az adminisztratív feladatok elvégzésére korlátozódik, és így kevés tartalmi értékekkel bír. Az előidéző okok feltárását és kezelését ellátni hivatott pszichológusi állomány sok helyütt nem áll rendelkezésre.

A börtönügyi szakirodalom jól ismeri azokat a negatív hatásokat, amelyeket az előzetes letartóztatás okoz az egyén számára. Ezeket az ártalmakat (kiszolgáltatottság, degradáció, dehumanizáció, izoláció, stigmatizáció, hospitalizáció, letartóztatási sokk, inkapacitáció, retribúció stb.) összefoglaló néven **börtönártalmaknak** nevezzük. A börtönártalmak egyik fő okozója a cimbén jelzett deprivációs hatás.

A **depriváció** eredetét tekintve latin szó, bár a latinban csak a „privatio” létezik, ami valami rossztól való szabadulást jelent. A 20. századi társadalomtudományokban az angolszász szociológiában meghonosodott értelemben kezdték használni ezt a kifejezést. A depriváció tehát valami jótól való megfosztottságra utal, de nem pusztán a szükségletek kielégítésének hiányát jelenti, hanem többdimenziós fogalom. A testi-lelki megvonás, a szenzoros, mentális, akarat, szociális – komplex módon jelentkező – **megfosztottság** érzelmi elsivárosodáshoz vezet, esetleg kilátástalan alulmotiváltsághoz, sodródáshoz, és a legtöbb esetben deviáns magatartáshoz. Tehát a személyiség struktúrája, fejlődése nem az adottságoknak megfelelően alakul és működik, a személy frusztrálódik, illetve dezorganizálódik.

A **frusztráció** mértékét fokozza, hogy a fogvatartottak hozott ártalmakkal is küzdenek, így tolerancia-szintjük, problémamegoldó- és konfliktuskezelő képességük sem az átlagosnak mondható módokon működik. A családtól való elszakadás, a diszkriminációs félelem, a céltalan jövőkép, a társtalanság és tehetetlenség érzése, a beszűküléstől való félelem egyre inkább aláássa az egyén még meglévő kompenzációs képességét is. A deprivált helyzet kialakítja azt a szituációt, amelyben a fogvatartott személy az informális csoportba sodródik akarva-akaratlanul.

A **deprivációs folyamatok enyhítésében** fontos szerepe van a jól képzett személyzetnek és a büntetés-végrehajtási intézetnek. A későbbi traumák elkerülése érdekében kiemelkedő gondossággal kellene minden fogvatartott vonatkozásában eljárni, hogy szükség esetén az érintett személy a nevelőn keresztül a lehető legrövidebb úton kapcsolatba kerüljön az orvossal, védővel, valamint hozzátartozójával, amit azonban a jelenlegi jogi szabályozás és az objektív helyzet nem tesz lehetővé.

Gyakorlati munkám során tapasztaltam, hogy a fogvatartottak milyen módon reagálnak az előzetes letartóztatás foganatosítására; minden esetben sokként élük meg azt – még a visszaesők is. A sokkhatás egyes esetekben akár életveszélyes is lehet, különös tekintettel a fiatalokakra, az első büntényesekre, illetve a drog- és alkoholfüggőkre, a pánik- és egyéb betegségekben szenvedőkre.

Tapasztalom azt is, miként élük meg ezt az időszakot, milyen ártalmakkal jár együtt a börtön a büntetőeljárás folyamatának biztosításán túl. A börtönbeli életmód szigorú keretek között zajlik, ebben a környezetben az egyének minimális autonómiával rendelkeznek, azonban ez elég ahhoz, hogy különbözőképpen éljék meg a börtönön belüli életet, és reagáljanak arra, s ezáltal a **deprivációkra adott válaszaik is különbözőek** lehetnek.

A fogvatartottak eltérő szociális színtérből kerülnek a börtönbe, más volt a szocializációjuk iránya, mások a mintáik és értékeik, valamint eltérő a normarendszerük. A fogvatartási helyzet a különböző kriminalitási mutatók és személyiségvonások miatt is eltérő hatást vált ki minden egyénből. Vannak tehát olyan helyzetek, amikor az egyén képtelen megbirkózni

a problémákkal. Ekkor a jól képzett személyzet figyelme és segítsége nélkül akár tragikus események is bekövetkezhetnek, különösen az amúgy is neurotikus alkatú, vagy betegségekkel küszködő személyek esetében.

Az évszázadok alatt a **büntetés céljának változásával** a börtönök szabályozása is jelentős mértékben változott. Régebben a fogvatartottak élete sokkal szigorúbb keretek között zajlott. Az életüket több területen szabályozták, ezért sokkal nagyobb volt a depriváció okozta hatás. E hatások következményei csökkentek, de még mindig van arra lehetőség, hogy ezeket a hatásokat és következményeket tovább csökkentsük. Az viszont a jogalkotók feladata, hogy e negatív hatások kialakulásának lehetőségét jogi szabályozással minél kisebbre csökkentsék, garanciát teremtve a stigmatizált fogvatartott minél esélyesebb reintegrációjára.

Az előzetes letartóztatás – mint **kényszerintézkedés** – alapvető célja a büntetőeljárás eredményes lefolytatásának biztosítása, de emellett az előzetes letartóztatás számos más olyan következménnyel jár, amelyről a törvény nem rendelkezik, és amellyel nem számol következményként.

Deprivációs folyamatok az előzetes letartóztatás ideje alatt

Bűnözőtípusok és a depriváció, diszfunkció, deviancia

Pszichológiai, szociológiai felmérések már többszörösen igazolták, hogy a bűnelkövetés szoros összefüggésben van a személyiséggel. A személyiség kialakulása biológiai, szociális és gazdasági faktorok összetevőin és egymásra hatásán alapul. Az örökletes impulzivitás, az idegrendszer működésétől függő alapintellektus, a tanult minták, a kognitív képességek, a kultúráltság, a családi és közösségi hatások, a szituatív tényezők, a környezeti körülmények mind–mind befolyásolják.

A büntetés-végrehajtási intézményekbe bármi okból bekerült fogvatartottak mindegyikéről elmondható, hogy **deviáns**; azaz cselekvéseik a társadalmi normáktól eltérőek, szabályszegő módon veszélyt jelentenek környezetükre, önmagukra és a társadalomra egyaránt. A deviáns magatartásforma frusztrációs hatások interferenciájából alakul ki, ráépülven a hajlamosító személyiségjegyekre.

A bűnözőtípusok szinte mindegyikénél előfordulnak korán elszenvedett **érzelmi defektusok** (családon belüli erőszak, alkoholizmus, bűnözési minták, elutasítás, elhanyagoltság stb.), kötődések és motivációk hiánya, továbbá érzelmi, anyagi, szociális depriváltság. Jellemzőjük az agresszivitás, dacosság, gyűlölködésre való hajlam, az ambivalencia, a destruktivitás, az extrovertáltság, a gyanakvás, az antiszociális-, illetve torzult személyiség, ritkább esetekben a pszichopátia.

Szondi Lipót szerint 4 jól elkülöníthető csoportra oszthatók a **bűnözőtípusok**:

1. **Infantilis bűnözők**: Akik többnyire lopásokat, csavargásokat, rongálásokat követnek el – pszichikai fejlődésüket enyhébb vagy súlyosabb retardáció jellemzi, többnyire neurotikusak.

2. **Indulati bűnözők**: Akik főleg felnőttkorban, elsősorban erőszakos, sok esetben életleni bűncselekményeket, testi sértést, gyújtogatást és betörést követnek el. Demoralizált, ér-

zelmileg teljesen elszáradott, alapvetően labilis idegrendszerű személyek, fokozottan extrovertáltak, személyiségzavarosak.

3. Szereplési bűnözők: Akiknél az exhibíciós törekvéseket hiszteroid reakciók jellemzik. Alapvető bűnözési formájuk a csalás, szélhámosság és az üzérkedés. A könnyű sikereket és a nagyvilági életmódot hajszolják.

4. Én-beteg bűnözők: Akiket skizoid-, illetve paranoid reakciók jellemeznek, morális fékezhetőségük igen gyenge, nincsenek tisztában tetteik teljes következményeivel, interperszonális kapcsolataik sivarak. Konfliktuskerülők, ezért jellemző rájuk, hogy gyakran hagyják el családjukat, munkahelyüket, csavarognak. Környezeti presszió hatására indulati cselekményeket is könnyen követnek el. Általános értékrendbeli és önértékelési zavarai miatt szinte állandó konfliktusban állnak környezetükkel. Jellemző rájuk a zsarolás, a szélhámosság, illetve az erőszakos bűncselekmények elkövetése.

A leírtakból kiderül, hogy a bűnözőtípusok mindegyike disszociális személyiségű, devianás magatartású és deprivált, sokszor halmozottan hátrányos helyzetű vagy sérült. Az alapszemélyiség a börtönhelyzetben betöltött szerepeket is befolyásolja (domináns, alávetett, engedékeny, befolyásolható, ellenséges, korlátozó stb.).

A börtönélet további hatásai elmélyíthetnek, felszínre hozhatnak vagy rögzíthetnek káros, kóros folyamatokat, de kellő tudással, odafigyeléssel, segítséggel mindezek a hatások enyhíthetők, kompenzálhatók. Sutherland szerint nincs született bűnöző, a bűnözői viselkedés tanult – hozzájárulnak ösztönzések és attitűdök. Fontos tehát minden szempontból a büntetés-végrehajtási intézetek, intézmények szemlélete, hozzáállása, légköre, továbbá tudatos és korrekt működése.

Az előzetes letartóztatás hatásai a személyiségre

Azon túl, hogy a letartóztatási sokk, a személyes szabadságtól, önrendelkezéstől és a szociális szerepektől való megfosztottság, illetve az információktól és ingerektől való elzártság, valamint a megszokott komfort elvesztése minden fogvatartottat egyaránt érint, az előzetes letartóztatottak helyzete, frusztrációs terheltsége sokkal rosszabb, mint az elítélteké.

Az ártatlanság vélelme miatt ugyan nem tekinthetők bűnösnek és nem tekinthetők elítéltnak, de elhelyezésük mikéntje, mozgásterük korlátozott mivolta mégis a legszigorúbb elítélt-kategória szabályaihoz hasonlók. Munka- és szabadidő-eltöltési lehetőségeik korlátozottak, mindezek fokozzák azt a bizonytalanságot, amit az előzetes letartóztatott egyéb-ként is átél.

Gyakran „túlműködik” a relatív depriváció, a tudat, hogy valószínűleg több a büntetésük, mint ami jár. Szorongásuk az ítélethirdetés közeledtekor fokozódik. A bizonytalanság érzete, a szorongás frusztrációja, a tehetetlenség okozta alulmotiváltság minden emberben depressziós tüneteket okoz, még a hétköznapi életben is. Hatására állandó feszültség, nyugtalanság, pszicho-szomatikus tünetek (alvási, emésztési zavarok, stb.), neurotikus reakciók (érzelmi-hangulati labilitás, kényszeresség, félelmek stb.) alakulhatnak ki.

A kóros pszichés tünetek (énkép-devalváció, szexuális zavarok stb.) mellett a személyiségben és a magatartásban (pl. agresszivitás erősen frusztrált helyzetekben) megnyilvánuló következményeken túl, hosszabb távon antiszociális jellegű normaerősödés következhet

be, az elutasítás, amely az elszeparáltság helyzetéből kiútnak látszó, a belső szubkultúrához való alkalmazkodással társul.

Az egyéniség elvesztésétől, a szellemi leépüléstől, a degradáltságtól való félelem tovább fokozza az előzetesen letartóztatott szorongását. A bizonytalanság érzetét növeli a börtön **stigmatizáló** hatása is, hiszen a fogvatartott nem tudja előre, hogy reagál majd a szűkebb és tágabb környezete, kapcsolatrendszere a helyzetére, bármi is legyen az ítélet. Félelmei sajnos többnyire nem alaptalanok, hiszen a társadalom főként csak a veszélyes elemek elszeparálását igényli, a reszocializációt nem tartja annyira fontosnak.

Már a **befogadási procedúra** is lealacsonyító az előzetesen letartóztatott számára, legyen az bármennyire is humánus.

A személyes tárgyaktól való megfosztás nem pusztán a tulajdontól való megválást jelenti, hanem az **érzelmi kötelékek szimbólumainak elvesztését** is (pl. jegygyűrű). Deprivációs tényezőként merül fel az előzetesen letartóztatottak helyzetében az is, hogy igen **heterogén csoportot alkotnak** mind az életkor, mind a bűnelkövetések, mind pedig a bűnelkövetés gyakorisága tekintetében (első büntényesek vagy visszaeső elkövetők). Ilyen körülmények között szinte lehetetlen azonos támogató közeget teremteni. A többszörösen bizonytalan helyzet, az állandó szorongás, a hospitalizálódás, a fokozott depriváltság, a kapcsolatok és információk hiánya, a belső és külső konfliktusok megélése, az előzetesen letartóztatottak pszichés problémáit tehát számottevően fokozzák.

A problémák feldolgozásában, megoldásában szerepet játszik a fogvatartott alapszemélyisége és mindaz a körülmény, valamint segítség, amit a büntetés-végrehajtási intézetben lehetőség szerint kaphat ebben az állandó készenléti és bizonytalansági állapotban. A legfontosabb a **személyes-családi támogató kapcsolatainak biztos tudata**, valamint annak a jogának a biztosítása, hogy bírósági tárgyalása a lehető leggyorsabban lezajlódjon.

A különbözőképpen reagáló fogvatartottaknak megkülönböztetett figyelemre és bánásmódra van szükségük a konfliktusok és a további pszichés sérülések, torzulások elkerülésének érdekében. A körülmények elviselését, elfogadását – jó esetben – segítheti annak a feldolgozása, hogy a letartóztatott elkövetett valamit, aminek jogos következménye a börtönhelyzet, de a pszichés deprivációkat, frusztrációkat már nehezebb feldolgozni.

Az idegrendszeri terhelhetőséget az is befolyásolja, hogy a letartóztatott valóban **bűnösnek érzi-e magát**, így elfogadóbb a fennálló helyzettel szemben, vagy igazságtalannak, türehetetlennek minősíti az előzetes fogvatartást, esetleg regressziós elfojtásba menekül, ami további pszichés zavarokat indíthat.

Az is problémát jelenthet, hogy a fogvatartottnak el kell döntenie: megpróbál **alkalmazkodni**, vagy teljesen elszeparálódik, és az ebből eredő nehézségeknek néz elébe. Kérdéses, hogy fel tudja-e vállalni az óhatatlanul kialakuló tény, érdek, érték, kapcsolati és strukturális konfliktusokat.

A halmozott frusztrációk még az addig erőszakosságra kevésbé hajlamos személyiségből is kiválthatnak **agressziót**, ami további önértékelési zavarokhoz és agresszív cselekedetekhez vezethet. Az alkohol- és kábítószer-függők megvonási tünetei, valamint az amúgy is sérült személyiségük, halmozottan erősítik a fogvatartás deprivációs hatásait. A heteroszexuális kapcsolatoktól való megfosztottság érzelmi és biológiai feszültségei, a kikerülés utá-

ni teljesítőképesség csökkenésétől és a benti homoszexuális zaklatásoktól, valamint az ez irányba motiváló tényezőktől, helyzetektől való félelem szintén károsan befolyásolja a személyiséget.

Összességében tehát elmondható, hogy a fogvatartásnak leginkább pszichológiai ára van: degradáció és dehumanizáció. Az előzetes letartóztatás beszűkíti a személyiséget; frusztráltabbá, szorongóbbá, depriváltabbá teszi azt, ezáltal még inkább megnehezülhet a társadalmi visszailleszkedés még akkor is, ha a bírósági eljárásban kedvező ítélet születik.

Felmérések az előzetesen letartóztatottak körében

Az alább ismertetett felmérés férfi fogvatartottakkal készített kérdőíves vizsgálaton, az azt kiegészítő interjúkon alapult, amelyet a gyakorlati munkám során tapasztalt esetek feldolgozásával egészítettem ki.

Kérdőívek és értékelésük

Előzetesen letartóztatottak körében 30 főre kiterjedő kérdőíves vizsgálatot végeztem. Az intézetben [Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet – Szerk.] lévő előzetesen letartóztatottak kb. 35%-a töltötte ki a nyomtatványt. A kérdőívet – amely 26 kérdést tartalmazott – Bugán Antal: Érték és viselkedés című könyve alapján állítottam össze. Fő szempont volt a választásnál, hogy a kérdések könnyen érthetők legyenek. A kérdőív kitöltése önkéntes alapon történt, azonosításra alkalmas adatot nem tartalmazott. Megjegyzendő, hogy egy-egy kérdés esetén a válaszadóknak lehetőségük nyílt véleményük hosszabb kifejtésére is.

Olyan kérdésekre kerestem a választ, amelyek utalnak a börtönártalmak okaira, a fogvatartottak véleményére: milyen problémák nehezítik helyzetüket az előzetes letartóztatás ideje alatt.

A kérdőíveket három „csoportban” töltötték ki a megkérdezettek.

- Az első csoportot **dolgozó** felnőtt korú előzetesen letartóztatottak alkották;
- a második csoport **nemdolgozó** felnőtt korú előzetesen letartóztatottakból állt;
- a harmadik csoport pedig **fiatalkorú** előzetesen letartóztatottakból tevődött össze.

A vizsgálatban résztvevő személyek főleg vagyon elleni bűncselekményt, súlyos testi sértést, rablást, csalást, sikkasztást követtek el. Minden csoportban kimagasló volt azoknak a száma, akik négy, vagy ennél több személyes zárákban voltak elhelyezve.

Dolgozó fogvatartottak:

Átlagéletkor 29 év, átlag fogvatartási idő 12 hó, legmagasabb iskolai végzettség: szakmunkásképző- és szakközépiskola.

Nagy részük élettársi kapcsolatban él, illetve elvált. Túlnyomó többségüket a szülők nevelték, de volt, aki csonka családban, vagy nagyszülőknél nőtt föl (intézetben egy fő nevelkedett). Beilleszkedési problémájuk nem volt. Úgy érzik, hogy hozzátartozóikra minden körülmények között számíthatnak, egy eset kivételével rendszeresen tartják a kapcsolatot velük. A börtönbe kerülés miatt önmagukat hibáztatják, de bűnbakként tüntetik fel a kapcsolatokat és a társadalmat.

A zárka komfortfokozatát valamennyien rossznak ítélték. Két főt értek ritkán sérelmek a fogvatartott társak felől (a kérdés arra nem tért ki, hogy ezek verbális vagy fizikális sérté-

sek voltak). Többen úgy gondolják, hogy csak erőszak alkalmazásával védhetik meg a tulajdonukat és becsületüket. (A börtönben a konfliktusok általában „kekeckedésből”, de főleg a feszültségek miatt keletkeznek. Ezek a feszültségek többnyire abból adódnak, hogy a fogvatartottak kis területen vannak összszezárv, nincs lehetőség a heteroszexuális érintkezésre, valamint nem lehet egyedül a „rab”, mindig van mellette valaki, aki általában még „stuffolja” is.)

A megkérdezettek többségének bejelentett munkahelye volt, illetve rendszeresen dolgozott. Fele-fele arányban találkoztak már civil segítőkkel. Egy főnek volt, több mint két alkalommal öngyilkossági kísérlete. Nagyrészüik fél a családjá elvesztésétől. A letartóztatáskor legnagyobb problémát ez jelentette. A család, a barátok hiánya, az elintézetlen dolgok hátrahagyása, a kötöttségek megszokása az uniformizált környezetben, a biztonság, szeretet hiánya tovább fokozta pszichés terheltségüket. A vizsgálat időpontjában nagy részük szorongott a jövője miatt, kilátástalannak látta helyzetét. Legtöbbjüknel már nem jelent meg az itéletől való félelem, mivel belefáradtak a hosszú várakozási időbe. Többen tartanak viszont az elbuzulástól, azt írták, hogy: *„A bent lévő emberek ezt nem veszik észre, sokszor még a felügyelők sem, mivel ők itt vannak közöttünk, és megszokják ezt a fajta magatartást. Csak szabadulás után kapjuk a visszajelzést a furcsa viselkedésünk miatt.”* Félelmet éreznek a család elvesztése miatt, természeti katasztrófa, valamint betegség bekövetkezéséről. Legnagyobb segítséget – sorrendben – a család, a fogvatartott társak, a nevelő és a felügyelők jelentették számukra.

Egy 23 éves, az aszódi javítóintézetet már megjárt fogvatartott, aki 3 hónapja volt előzetes letartóztatásban, a következőket írta: *„Sajnos nem ez az első eset, hogy börtönben vagyok, és így megtanultam azt, hogy nem szabad olyan dolgokon gondolkozni, ami esetleg feszültté tenne, és amin már sajnos nem tudok változtatni.”*

A leghosszabb ideje előzetes letartóztatásban egy 34 éves, szakközépiskolát végzett személy volt, aki csonka családban nőtt fel (az anyja nevelte). A legrosszabb volt számára saját tudatlanságának elviselése, hogy letartóztatáskor fogvatartott társai vezették rossz irányba. Kilátástalan, 32 hónap után fáradt, de nem megtört. Azt írta: *„A nevelő segítsége volt a számomra a legfontosabb az intézetben belül, ami nem mondható el a börtön személyzetéről, kivétel 3-4 főt.”*

Nemdolgozó fogvatartottak:

Átlagéletkor: 31 év, átlag fogvatartási idő: 3 hó, az iskolai végzettséget tekintve minden kategória megtalálható.

Az előzőekben leírt problémák e vizsgált csoportnál is jelentkeztek. Eltérések mutatkoztak azonban egyes kérdésekben. Fele-fele arányban válaszolták azt, hogy érik sérelmek a fogvatartott társak részéről, míg a személyzet felőli sérelemre egy fő panaszkodott.

A feszültségeket, az agresszivitást fokozza ebben a helyzetben a munkahely, illetve a foglalkozási lehetőségek hiánya. Az intézetben idejüket jórészt tetlenül töltik, nagy részüknek a bekerülés előtt sem volt munkahelye. (A „nemdolgozó” fogvatartottak időbeosztása nagyban eltér a „dolgozókétól”. Jóval kisebb a mozgásterük, kevesebb lehetőségük van kulturális lehetőségek igénybevételére.)

Civil segítőkkel csak 1-2 fő találkozott. Egy főnek volt, több mint két alkalommal öngyilkossági kísérlete. A börtönben átélt legnagyobb félelmek a következők voltak: szoron-

gás a bírói ítélet miatt, illetve a betegségtől, szabadulás után nyomot hagy a múlt, és hiába nem állapítják meg a bűnösségét, akkor is úgy fognak rá tekinteni, mint börtönviselt személyre. Miután sok esetben további bűncselekmények forrása a börtön, félnek hogy emiatt visszaesővé válnak. Tartanak az ingerszegény környezet okozta leépüléstől. Attól viszont, hogy magukra maradnak, nem félnek. A letartóztatás ideje alatt a legnagyobb segítségként jelölték meg a családot, ügyvédet, volt, aki azt a választ jelölte meg, hogy neki senki sem segített.

A vizsgált fogvatartotti körből itt is érdemes kiemelni néhány személy véleményét. Egy 37 éves, 1 hónapja előzetes letartóztatásban lévő fogvatartott a következőket írta: *„Soha nem voltam börtönben, és remélem, többet nem is leszek. Reménykedem, hogy 1-2 hónapon belül elmúlik ez a rémálom. Ha sokáig itt kellene maradnom, lehet, hogy előbb-utóbb megbolondulnék. Semmilyen segítséget nem kaptam senkitől, és remélem, hogy nemsokára itt hagyom ezt az ezer éves börtönt, de lelkileg mindig ott lesz előttem a „börtön” szó jelentése. Lassú az eljárás a kapcsolattartási engedélyek terén.”*

Egy intézetben nevelkedett, 8 általánosnál alacsonyabb iskola végzettségű 19 éves fogvatartott, aki a felmérés idején kéthete került be az intézetbe, arra a kérdésre, hogy mi segítette legjobban az előzetes letartóztatás ideje alatt azt a választ adta, hogy: *„igen”*. Véleményem szerint iskolai végzettségének alacsony foka miatt nem tudta értelmezni a kérdést, és azért adott rá értelmetlen választ. Ez a hiányossága a későbbiekben is bajba sodorhatja, pl. kihasználják, ő lehet a börtönben a „csicska”, szabadulás után pedig a balhéban hagyott áldozat, a „pancser”.

Több mint két alkalommal volt öngyilkossági kísérlete annak a 36 éves előzetesen letartóztatott férfinak, aki retteg a betegségtől, és emiatt szorong. Úgy érzi, hogy senki sem segített rajta, és nem is fog, nem lát kiutat a helyzetéből.

Felsőfokú végzettséggel rendelkezik az a 27 éves személy, akinek a legnagyobb problémája volt a letartóztatáskor a családtól való elszakadás, valamint a munkahely elvesztése. Leírta, hogy a komfort és a higiénia terén tapasztalt tények rendkívül negatívan befolyásolják a személyiségét. Azt nyilatkozta: *„Tisztában vagyok azzal, hogy nem üdülésen veszünk részt, és a rendszer a maga hiányosságával arra próbálja ösztökélni a fogvatartottakat, hogy a jövőben ne akarjon ide kerülni. De az, hogy keveset jutunk könyvekhez, és ritkán tudunk kultúrkörletre menni, nem valami jó megoldás. Attól tartok, hogy a mai, előítéletekben bővelkedő országban az irányomba tanúsított hozzáállás negatív lesz a szabadulás után.”* Végezetül leírta bizakodását abban, hogy a problémák idővel megoldódnak, és ezáltal elvileg jobb lesz a börtönélet.

Fiatalkorú fogvatartottak:

Átlagéletkor: 17 év, átlag fogvatartási idő: 4 hónap, legmagasabb iskolai végzettség: 8 általános, illetve ennél kevesebb.

Legtöbbjüknek van barátnője, ez életkori sajátosság; de fele részük úgy érzi, hogy nem minden körülmények között számíthat hozzátartozóira. A vizsgált személyek közül öt főt szülei neveltek, négyen csonka családban, egy fő intézetben nőtt fel. Egy fiatalnak volt beilleszkedési problémája az iskolában, szintén egy fő nem tart kapcsolatot senkivel. Fele-fele arányban hibáztatják önmagukat, illetve a kapcsolatokat börtönbe kerülésükért.

Jónak, illetve elfogadhatónak tartják a zárka komfortfokozatát, jól érzik magukat a zárka-közösségben. Két fő jelzett fogvatartott társaik felőli sérelmeket, míg a személyzettől elszenvedetett senki.

Az intézetben nem „csinálnak” semmit. A börtönbe kerülés előtt alkalmi munkát végeztek, tanultak. Nagy részük nem találkozott civil segítőkkel. Öngyilkossági kísérlete egy főnek volt, több mint két alkalommal. Nem félnek attól, hogy egyedül maradnak szabadulás után. Jól érezték magukat a vizsgálati helyzetben, örültek, hogy kitölthették a kérdőívet. A legjobban attól félnek a börtönben, hogy olyat tesznek, amit később megbánnak, homoszexuálissá válnak, félnek az erőszakos nemi közösüléstől, hogy megverik őket, hogy elveszik a ruhájukat. A legjobban a család és a nevelő segítette őket, de volt, aki azt írta, hogy nem segített neki senki.

Külön figyelmet érdemel az a 18 éves fiatakorú fiú, aki intézetben nevelkedett, iskolai végzettsége nyolc általánosnál kevesebb. Az iskolában problémája volt társaival, tanáraival, azt viszont nem jelölte meg, hogy valakinek vele lett volna problémája. Nem tart kapcsolatot senkivel, azt írja, hogy idegbeteg, a legjobban a haláltól fél, és hogy senki sem segítette a letartóztatás ideje alatt.

A kérdőívek tapasztalatai

Megállapítható, hogy objektív különbségek erednek az életkori sajátosságokból, az iskolai végzettség különbözőségeiből. Eltérés tapasztalható a dolgokról való gondolkodás terén, valamint a dolgozó és nemdolgozó felnőtt korúak között azzal kapcsolatban, hogy míg a dolgozók a család elvesztésétől félnek, addig a nemdolgozókat a fogvatartási helyzet feszélyezi. (Az intézetben inkább azok dolgoznak, akiknek kint is volt munkájuk.) Megfigyelhető, hogy az idő előrehaladtával egyre többen kérik a munkába állításukat, hogy valamivel elfoglalják magukat, és eltereljék a figyelmüket a meglévő helyzetről. Van egy fogvatartotti kör, aki hosszabb idő után sem áll munkába. Ezeket az embereket ösztönözni kell a munkavégzésre, mert ha nem szokják meg a munkát, akkor a szabadulás után sem fognak munkát keresni. Ezáltal nem lesz biztosítva a megélhetésük, és megnőhet a bűnismétlés veszélye.

Mindhárom fogvatartotti csoportból fontos a családi kötelék ápolása. A többségnek van rendszeres kapcsolattartása, de néha kétségeik vannak efelől. 3 fő egyáltalán nem számíthat a hozzátartozókra.

Arra a kérdésre, hogy volt-e beilleszkedési problémája az egyénnek az iskolá(k)ban, a megkérdezettek közül 24 fő azt állította, hogy nem volt, 2 fő azt állította, hogy voltak problémái a társaival, 4 főnek a tanáraival és társaival egyaránt akadtak konfliktusai. Azt, hogy vele bárkinek lett volna problémája, senki sem jelezte. Valószínűleg ezek a válaszok nem fedik teljesen a valóságot.

A munkavállalással kapcsolatos válaszokból kitűnt, hogy pozitív értéként jelenik meg a rendszeres munkavégzés, a családfenntartás; érzik ennek pozitív társadalmi jellegét, igyekeztek ennek megfelelően válaszolni, kerültek az „egyáltalán nem dolgozom” választ.

Míg a fiatalok a zárka komfortfokozatát jónak, addig a felnőttek rossznak minősítették. Ez a különbség abból adódhat, hogy a felnőtteknek nagyobbak az igényeik. (Az elhelyezési körülmények valóban változtatást igényelnének).

Az együttműködés keretében az intézetben tevékenykedő karitatív szervezetekkel, civil személyekkel a dolgozó fogvatartottak többet találkoznak, erre nagyobb lehetőséget kellene biztosítani a nemdolgozók számára is.

Arra a kérdésre, hogy érik-e sérelmek a fogvatartott társak felől, nagyrészt nemleges választ adtak. Tapasztalataim szerint ez nem teljesen tükrözi a valóságot, és bizonyítja, hogy a börtönben az informális csoport hatása erőteljes és széleskörű.

A következő kérdés az összetűzések okait vizsgálta. A legjellemzőbb válasz az volt, hogy a börtönben csak így védhető meg a tulajdon és/vagy a becsület, valamint hogy az összetűzések a börtönben keletkező feszültségek miatt, üzletelésből eredő vitákból, heccelődésből keletkeznek, illetve a rangsort így kell eldöntetni. A legutóbbi válasz főként a fiatalokúakra volt jellemző. Mivel meglehetősen sokan jelölték meg a konfliktusok okaként a heccből adódó választ, feltételezhető, hogy a fogvatartottak jelentős részét felgyülemlett, levezetetlen energiák, feszültségek feszítik.

A **depriváltságra adott válaszaik tehát nagy részben megegyezők.** A legnagyobb hiányt mindenhol a személyes kötődések elvesztése jelentette. Ez abban nyilvánult meg, hogy a válaszokban mindenhol első helyen szerepel a család és a barátok elvesztése, majd ezt követte az egzisztenciális háttér összeomlása és az elintézetlen ügyek hátrahagyása.

Mindannyiuknál megjelenik a beilleszkedési probléma az életidegen, uniformizált környezet miatt. Az, hogy gyermeki szintre kell visszafejlődni a helyzetből adódóan – megmondják nekik, hogy mit, és mikor tehetnek –, hogy nagymértékben korlátozva van önrendelkezési joguk. Ez a helyzet okozhat olyan következményt, hogy szabadulás után önállótlaná válnak, vagy hosszabb idő kell a regenerálódáshoz.

Azoknál a személyeknél, akik azt írták, hogy számukra nem segített senki és semmi, egyfajta szembenállás figyelhető meg. Náluk szükséges a bizalom kialakítása az eredményes együttműködés érdekében.

Azok a személyek, akiknek már több mint két alkalommal volt öngyilkossági kísérletük, a betegségtől, természeti katasztrófától és a haláltól félnek, de az öngyilkossági kísérlet eszközül is felhasználják arra, hogy felhívják magukra a figyelmet; azt jelezve, hogy valami baj van, amit egyedül nem tudnak megoldani, illetve kezelni. Általában előre jelzik tervezett cselekményüket. Ezeket a jeleket kell, illetve kellene a jól képzett szakembernek felismerni, és adekvátan kezelni. A tényleges önkárosító magatartási szándék és a manipuláció elhatárolásához feltétlenül szükség lenne egy minél szélesebb körű pszichológusi gárdára. Az önkárosító magatartást elkövető személyeket a személyzet fizikálisan ellátja ugyan, de a problémát okozó pszichés körülmények és az ezeket kiváltó okok utólagos feltárására, orvoslására nem kerül sor, illetve a kezelés többnyire a gyógyszeres ellátásra korlátozódik (nyugtatók adása).

Azokra a kérdésekre adott válaszaik is nagyrészt megegyezők, hogy ki segítette őket a legjobban a letartóztatás ideje alatt. Itt is első helyen szerepel a család, majd ezt követi a nevelő és a zárkatársak. A válaszokból az a következtetés vonható le, hogy elő kell segíteni a letartóztatottak azon lehetőségét, hogy minél hamarabb kapcsolatba kerülhessenek hozzátartozóikkal. Ezen túl lényeges a velük közvetlenül kapcsolatban lévő személyzet felkészültsége, szakértelme a problémák megoldása terén. Fontos, hogy a személyzet a zárkában tör-

ténő elhelyezéskor figyelembe vegye a kvalitásokat, az egyéni tulajdonságokat, és ez alapján válassza ki az együttlakókat. Valamint meghatározó az is, hogy az intézetbe történő befogadáskor először a nevelőjével találkozhasson a fogvatartott, és ne a társak vezessék rossz irányba. Egyébként azt, hogy milyen nagy befolyásoló szerepe van a társaknak, a kérdőív értékelésekor is tapasztaltam. Mint már említettem: volt, aki azt írta, hogy a „tudatlanság” volt a legrosszabb, mert emiatt tudták rossz irányba vezetni a társak.

Interjúk és értékelésük

Az interjúkat olyan személyekkel készítettem, akiknek az előzetes letartóztatását már megszüntették, de a büntetőeljárás még folyamatban van velük szemben. Az egyik személyt hivatali vesztegetéssel, a másikat pedig kábítószerrel visszaélés bűncselekményének elkövetésével gyanúsítják.

A kérdések összeállításánál fontosnak tartottam azt, hogy választ kapjak a vizsgált személyektől arra, hogy milyen káros hatással volt rájuk, valamint hozzátartozóikra az előzetes letartóztatás.

Az első interjúalany egy kábítószerfüggő, 23 éves, közműves szakmunkás. Állandó munkahelye és barátnője volt. Édesanyját már hat éves korában elveszítette. Apja, illetve nevelőanyja nevelte; nem éltek valami fényűzően, de semmiben sem szenvedett hiányt. Ez az első eset, hogy bűncselekmény elkövetésével gyanúsították meg. A beszélgetés kezdetén feszültnek érezte magát, mert folyton az járt a fejében, hogy mi lesz akkor, ha végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik. Bár kissé megnyugtatta, hogy megszüntették az előzetes letartóztatását, így legalább a fogvatartási helyzet nem feszélyezi, és el tudja intézni a kinti dolgait is. Dolgozhat, aminek a bevételéből tudja ügyvédjét fizetni, szeretteivel együtt lehet. Két hónapot töltött előzetes letartóztatásban. Nyolc hónapja van szabadlábon. Visszamehetett régi munkahelyére, ami nagyon jó volt, mert így könnyebb volt visszaállni a régi „kerékvágásba”. Jóhiszeműsége miatt jutott ide, de főleg magát okolja. Másfél évvel azelőtt találkozott azzal a személlyel, aki már kábítószer-fogyasztó volt, és a befolyása alá került. A bűncselekmény elkövetése előtt volt egy kapcsolata, aminek szakítás lett a vége, és emiatt kezdte a marihuánát fogyasztani. Most már nem fogyaszt kábítószer, és csak alkalmi szinten fogyaszt alkoholt. Ahogy közeledik a tárgyalás időpontja, egyre feszültebbnek érzi magát – volt, hogy nyugtatót vett be. A börtönbe bekerüléskor három napig nem is tudta felfogni, hogy hová is került. Bezártság-érzete volt, a csend és a tétlenség miatt úgy érezte, megőrül. Volt katoná 9 hónapig, de a katonaságot nem lehet összehasonlítani a börtönnel, mert tudta, hogy a katonaságtól mikor mehet haza. Elmondása szerint a letartóztatáskor a család elvesztése volt a legrosszabb, valamint a bizonytalanság. Rossz volt számára az az érzés is, hogy hiányoztak a személyes tárgyai, barátai. *„Heteken voltunk egy 12 személyes zárkában. Elég tiszta volt, mert olyan emberekkel voltam együtt, akik nagyobb részben szerették a tisztságot és a rendet. Az volt a rossz a zárkában, hogy ott kellett étkeznünk, ahol a szükségleteinket végeztük el, csak egy függöny választotta el a WC-helyiséget. Rossz volt, hogy nem fűrödhettünk minden nap. A problémáimat nem tudtam elmondani senkinek, és emiatt feszült voltam. Folyamatosan fáj a fejem, és másokat is ez a probléma gyötört.”* Problémái közül sok mindent nem beszélt meg a zárkatársakkal, mert nem bízott meg bennük teljes mérték-

ben. A nevelővel sem beszélt meg problémáit, mert benne sem bízott. Nem bízik már annyira az emberekben sem, mint ezelőtt; úgy érzi, a börtön megváltoztatta. A közvetlen környezetében lévő emberek sem úgy viszonyulnak hozzá, mint a letartóztatás előtt, elutasítóbak vele szemben. Anyagi vonzata is volt az ügynek, kb. 1,3 millió forint. Nehezen áll lábra, de magától szeretné megoldani a problémát. Egy igaz barát maradt mellette. A börtönben nem érték sérelmek, mert jó volt a zárkaközösség. Ha valaki balhézott, akkor a többiek leállították. Nincs még konkrét jövőképe, mert fél attól, ha elítélik, terveit meghíúsulnak, és ettől biztosan még jobban összeomlik. A családját is megviselte a letartóztatás, egyetlen gyermek. Emiatt is lelkiismeret-furdalása van: „*Apám egészsége megromlott, agyvérgörcsöt kapott. A bekerülés előtt nem volt ilyen beteg, ezt az én előzetes letartóztatásom váltotta ki, és ez rám is hatással volt*”.

Fontosnak tartom itt megemlíteni, hogy a kábítószeres elterjedése egyre nagyobb problémát jelent a bv. intézetekben is. Az érintett fogvatartottaknál a pszichikai függőség sokszor olyan erős, hogy eltűnik a cselekedetek kontrollja, emiatt gyakran megjelenik a bűncselekmény elkövetése is. A fizikai függőség a megvonási tünetekben jelenik meg. Ez akkor észlelhető, ha a folyamatos használatot követően csökken a korábbi drogmennyiség. A megvonási tünetek bizonyos mértékig szerfüggők, de közös vonás a szorongás és a vegetatív túlérzékenységi reakciók: remegés, izzadás, görcsök, szívritmuszavar. A drogmennyiség kiesése miatt fellépő hiányállapot következményei lehetnek: észlelési elváltozás, zavartság, hallucinációk, erős szorongás, hangulati ingadozások és esetleges halálfélelmek is.

Az interjúk másik alanya 32 éves, rendvédelmi szerv dolgozója, de jelenleg felfüggesztették a szolgálati viszonyát. Hivatali vesztegetéssel vádolják. Nős, 3 gyermeke van. Felsőoktatási intézményben tanul. A vizsgálat időpontjában nagyon feszültnek érezte magát, mert vizsgaidőszak volt, és attól fél, hogy ha negatív eredménye lesz a büntetőeljárásnak, nem tudja befejezni a főiskolát. Megromlott a házassága; lehet, hogy elválnak. Mindezek miatt a letartóztatást okolja, mert véleménye szerint, ha ez nem lett volna, akkor semmi baj nincs. Három hónapot volt előzetes letartóztatásban, ami számára végtelenségnek tűnt. Hat hónapja van szabadlábon, de azóta sem heverte ki a börtön hatásait. Olyan gyanúsításnak lett az áldozata, amelyben konkrét bizonyítékkal sem rendelkeztek; de belekerült a gyanúsított körbe, ezért letartóztatták. Attól tart a legjobban, hogy nem tudja majd bizonyítani az ártatlanságát. A letartóztatáskor körülbelül úgy érezte magát, mint akinek leégett a háza. Egy idegen világba csöppent. Bár előtte kérdezősködött másoktól, hogy milyen is a börtön, de teljesen más átélni, mint beszélni róla. A börtönbe kerüléskor meglepődött; mivel arra számított, hogy olyan lesz, mint a katonaság, de arra végképp nem számított, hogy még a jegyűrűjét is elveszítik. Nagyon rossz volt, hogy az első pár napban nem tudta felvenni a kapcsolatot azokkal a személyekkel, akik fontosak voltak a számára. Lelkiismeret-furdalása volt amiatt, hogy mit mondanak a gyermekeinek az iskolában, hogy nem fogják-e őket kiközösíteni azért, mert az apjuk börtönben van. A család körüli gondolatai gyakran sirógörcsrel jártak, amik főleg az éjszakai órákban jelentkeztek. Alvási problémákkal küzdött. Sokszor szédült, és az ájulás határán volt. Nagyon bántotta, hogy a letartóztatás miatt elvesztette feleségét, és lehet, hogy vele együtt a gyermekeit is. Nagyon rosszul érezte magát a börtönben, mert egyedül maradt, és olyan emberrel került közös zárkába, aki emberölést követett

el. A börtönben igaz, hogy fizikai sérelmek nem érték, de verbális sértésből jócskán kijutott neki. A legmegalázóbb az volt, hogy ezeket olyan emberektől kapta, akik – véleménye szerint – valódi bűnözők és kultúrálatlanok. A börtönbeli tartózkodás minden szempontból nagyon hátrányosan érintette, melynek hatását ma is érzi: környezete lenézi és elítéli. Háta mögött azt beszélnek, hogy aki már börtönben volt, az el is követte a bűncselekményt. A letartóztatásnak nem csak erkölcsi vonzata volt és van, hanem anyagi is. Nem tudott gondoskodni családjáról, ez a kötelesség a feleségére hárult, ami szintén nagyon megviselte őt. Úgy véli, a börtönbe kerülés előtt semmi problémája nem volt, tele volt tervekkel, szerette a munkáját. Felesége a börtönbe kerülés előtt tanult, de tanulmányait meg kellett szakítania a fennálló helyzet miatt. Az egyik gyermeket pszichológus kezeli, mert nem tudta feldolgozni a történeteket. Az interjúalany jelenleg több alkoholt fogyaszt, mint a letartóztatás előtt; bár tudja, hogy ezzel nem old meg semmit, csak ideiglenesen tudja feledtetni mindazt a rosszat, ami őt érte. Reméli, hogy mielőbb véget ér ez a procedúra, bebizonyosodik az ártatlansága, és környezete is másképp fog tekinteni rá. Szeretné, ha rendeződnének a családi problémái is. Abban is reménykedik, hogy nem kell neki másik munkát keresnie meghurcoltatásai miatt; mert úgy érzi, hogy már nem tudná lelkiileg elviselni a munkahely-változtatást.

Egyéb, gyakorlati tapasztalatok

Munkám során sok esetben tapasztaltam, hogy a pszichés problémáknak milyen fizikális (testi) megnyilvánulásai vannak. A következőkben ezt próbálom bemutatni.

A problémák befogadáskor jelentkeznek először, ugyanis ekkor szembesül a letartóztatott először a helyzetével. A külvilágban megszokottól teljesen eltérő környezetben találja magát (mindenhol rácsok, egyhangúság). Különösen veszélyeztetve vannak azok, akik a befogadás előtt alkoholizáltak, vagy nagyobb mennyiségben fogyasztottak drogot, és ezáltal szerfüggővé váltak. Ugyanilyen problémát jelenthet ez a helyzet egy krónikus betegségben szenvedő számára. Ezeket a személyeket különös figyelemmel kell kísérni, mert cselekményeiknek beláthatatlan következményeik lehetnek. Az első két-három nap a legkritikusabb, majd a körülményekhez képest stabilizálódik az állapotuk, de ez a stabilitás labilis, bármikor bekövetkezhet egy nem várt esemény, változás. A váratlan, ismeretlen helyzetek, a bizonytalanság is befolyásolhatják állapotukat. Még az egészséges embernél is kialakulhatnak negatív hatások, kóros pszicho-szomatikus folyamatok, de az eredendően betegeknel mindenképpen súlyosbító tényezők a börtönártalmak. (Például egy epilepsziás betegnek kerülni kellene a stresszes helyzeteket, viszont a fogvatartási helyzet maga egy ilyen körülmény.)

A következőket tapasztaltam egy előzetesen letartóztatottnál, ami alátámasztja a leírtakat: A városi bíróságra kellett előállítanom két személyt. Már a fogvatartási körletben látszottak a feszültség jelei az egyik előállítandó személyen, „kezeit tördelte” remegett a hangja, nehézkes volt a légzése. Kérdésemre, hogy mi a probléma, csak annyit mondott, hogy rosszul érzi magát, fáj a feje. A nála található gyógyszerekből kiderült, hogy asztmás beteg. Minél közelebb kerültünk az előállítás helyszínéhez, annál inkább súlyosbodtak a tünetek. Továbbra is a fejét fájalta, és feltűnően lassan mozgott. A fejfájás először remegésbe, majd sírásba csapott át, de a sírással nem tudta oldani feszültségét. Szinte az ájulás határáig romlott az állapota, előre-hátra billegett a teste. Hozzájárult helyzete romlásához, hogy hozzá-

tartozóit várta, de ők nem jelentek meg. A fogvatartott tanúként került előállításra, de meghallgatására nem került sor. A visszaúton fokozatosan stabilizálódott az állapota, remegése kezdett megszűnni. Hogyléte attól függően is változott, hogy a figyelme merre terelődött, például, ha beszélgettem vele, jobban lett. Kérdésemre, hogy mi okozza nála ezeket a tüneteket, elmondta, hogy pszichiátrián kezelik, most is be kellett volna feküdnie kezelésre. Tüneteit nem tudta indokolni. Véleményem szerint ezeket az ismeretlentől való félelem, a megszokott körülményektől való eltérés okozta. A családjával nem tudott beszélni, ami fokozta a bizonytalanság és kiszolgáltatottság érzését. Eltervezte magában, hogy miket fog mondani, de ez sem sikerült. Feszültségét nagyban oldotta, hogy „kibeszélhette magából” a felgyülemlett problémákat, félelmeit, valamint az, hogy nem kellett szembesülnie a bírósági tárgyalás procedúrájával.

Ugyanilyen, vagy ehhez hasonló tünetek tapasztalhatók a büntetés-végrehajtási intézetben is. Megfigyelhető, például ahogy az ágyon ülve előre-hátra billegnek egyes fogvatartottak. Munkám során tapasztaltam, hogy a feszült állapotban lévő személyek gyakran ellenségesen, agresszív, emelt hangon beszélnek. Szükség lenne az agresszió szintjük csökkentésére, valamint arra, hogy iránymutatást adjunk problémáik békésebb levezetésére.

A következő eset alanya gyermekkorában intézetben nevelkedett, 21 éves, négy osztályt végzett kisegítő iskolában. Fogalmazása sokszor érthetetlen és körülményes. Többet igényli, hogy foglalkozzanak, beszélgessenek vele, mint a többi fogvatartott, a „problémás” fogvatartottak közé tartozik. Szinte nap, mint nap az ő valós, vagy képzelt problémáival kellett foglalkoznia a nevelőnek, illetve a felügyelőknek. Ezek a problémák mindig a zárkában kezdődtek, és a zárkából való kijutás lehetőségét célozták. Vagy a zárkatársaival került összetűzésbe, vagy valamilyen kreált kéréssel fordult a felügyelethez, nevelőhöz. A kiprovokált konfliktushelyzeteket felhasználta arra, hogy a zárkából kijutva nagyobb térhez jusson, változatosabb környezetbe kerüljön, és valamilyen tevékenységgel elfoglalja magát. Miután elérte célját, és levezette feszültségét, magától kérte, hogy bemehessen a zárkájába, jelezve, hogy minden rendben, megnyugodott. (Ez a lehetőség csak ideiglenesen jöhet számításba egy-két fogvatartott számára, de hosszú távon nem lehet megoldás.)

Szélesebb körű lehetőséget kellene biztosítani minden előzetesen letartóztatott számára, hogy érdeklődési körének megfelelő munkát végezhesen, tevékenykedhesen. Egymástól elkülönített munkahelyek, foglalkozási termek létrehozásával a fogvatartottak elkülönítése megoldható lenne. Több lehetőséget kellene biztosítani a kulturális programokon való részvételre is.

Az előzetesen letartóztatottak pszichés problémái az elmélet és a felmérésekben tapasztaltak összevetése alapján

A depriváció mértéke minden fogvatartottnál más és más; függ a személyiségétől, a bent-tartózkodás időtartamától, a személy kinti életétől, az intézet körülményeitől, az el-látottság szintjétől, a felügyelők és a nevelők személyétől és felkészültségétől, a zárkatársaktól, a letartóztatott bűnelkövető múltjától és testi-lelki egészségétől. Ebben az alfejezetben az előzetesen fogvatartottak pszichés problémáit alapvetően Sykes deprivációs modellje alapján tekintem át – felhasználva felmérésem tapasztalatait is.

A fogvatartási helyzetből adódóan jelentkezik az elszigetelődés, izoláció, ami a családi és egyéb kapcsolatok hiányát eredményezheti. A stabil kapcsolatok elviselhetővé teszik a jelent, biztosítják a jövőt. Az a tapasztalat, hogy még a legkitartóbb – kint élő – szerelmeseknek is el szokott fogyni a türelmük, és kezdeményezik a kapcsolat felbontását. A válaszadók közül a legtöbben azért a családtól és a barátoktól való megfosztottságot tartották a legrosszabbnak, mert ezt mindenkinek át kell élnie, ez alól nincs kibúvó. Mivel az ember társas lény, kommunikáció nélkül, az információk áramlásának elakadásával megnehezül, majd úgyszólván lehetetlenné válik az élete. A fogvatartottak kommunikációs kapcsolatai intézményesednek, ellenőrzötté válnak, az ún. kommunikációs csatornák beszűkülnek. Lehetőség van ugyan arra, hogy informálódjanak a külvilágról, nézhetnek televíziót, olvashatnak újságot, levelezhetnek, de meg vannak fosztva a közvetlen tapasztalatoktól. A külvilág történéseinek követése nyüggé, teherré válik számukra, elveszítik érdeklődésüket sok, számukra addig fontos dolog iránt. Így alakulnak ki a büntetés-végrehajtási cél ellen ható informális csatornák (gyakran a fogvatartottak hamarabb tudnak valamilyen intézkedésről, mint a személyzet).

Megfosztás a személyes szükségletektől: Az előzetesen letartóztatottat befogadásakor megfosztják személyes tárgyaitól, pl. ékszerétől. A felmérés során többen is jelezték, hogy hiányoznak személyes tárgyai. Ezen tárgyait csak szabaduláskor kaphatja vissza. A zárkában megszűnik a magántulajdon, mindent meg kell osztania társaival, ez a börtön törvénye.

Hazánkban gyakori, hogy a zárkában elhelyezett mellékhelyiség csak egy függöny-nyel van elválasztva a légtértől, ez persze nem kedvez a higiéniai követelményeknek sem. A fogvatartott nem végezheti nyugodtan a szükségletét, és az nagyon kellemetlen. A válaszadók nagy többsége a zárka komfortfokozatát rossznak minősítette, és jelezték, hogy a legrosszabb az, hogy ott végzik a dolgukat, ahol étkeznek. A levelezés, a telefonálás, a látogató fogadása mind a többiek és a személyzet szeme láttára és jelenlétében történik. A börtön csak az alapvető szükségleteket elégíti ki. A büntetés-végrehajtás a szükséges napi kalóriaadagot, a napi pihenéssel töltött órák számát stb. biztosítja, de nem tudja figyelembe venni az egyéni szükségleteket.

Az autonómiától való megfosztottság: A fogvatartottak tevékenységét a legapróbb részletekbe menően szabályozzák. Kívülállónak úgy tűnhet, hogy az élet sok területe, ahol korlátozzák az önrendelkezést, kevésbé fontos. A börtön előírásai és parancsai azért keltik fel a fogvatartottak ellenérzését, mert az ő szemszögükből nincs értelmük. A fentről jövő határozatok mellé nem járulnak magyarázatok. Azáltal, hogy az egyént megfosztják döntési jogától, és kérését gyakran elutasítják, a fogvatartott énképét súlyosan fenyegető helyzetet idéznek elő, mert lefokozzák egy gyermekien tehetetlen, önállótlan állapotba. Nyilvános megszégyenítés, kikényszerített tisztelet, az autoriter döntések véglegessége, egyfajta magatartás megkövetelése – mások szerint ez szolgálja legjobban az illető érdekeit. Mindezek a vonások a felnőttek felsőbbrendű világával szembesülő gyerekek tehetetlenségét jellemzik, egyben felmentik őket bizonyos döntések meghozatala alól, melyek a kinti életben mindennap előfordulnak. Ez a – Krebs kifejezésével élve – „szélcsendes leülés”, magától értetődő módon károsítja a személyi-

séget. Erősödik benne az önállótlanág, csökken a kezdeményezőkészség, romlik a kommunikációs készség.

A biztonságtól való megfosztottság: A felmérések során valamennyi értékelésből kiderült, hogy nem, illetve kis mértékben nyújt a fogvatartottak számára kellő biztonságot a börtön. Heterogén összetételű kényszerközösségben élnek együtt, és ez a biztonságérzet hiányát váltja ki belőlük. Kissé logikátlanak tünik, hogy a fogvatartott néha gonosznak, vagy veszélyesnek látja rabtársait, hiszen a kívülállók szemében a többi rab ugyanolyan, mint ő. Még, ha az illető tudja is magáról, hogy nem támadna meg, nem használna ki nála gyengébb rabtársakat, hajlik arra, hogy gyanakodjon a többiekre. S bár igaz, hogy a rabok nem rettegnek szünet nélkül attól, hogy kirabolják, vagy megverik őket, de a tolvajok, nemi erőszakot elkövetők, a gyilkosok és az agresszív homoszexuálisok állandó közelsége távolról sem megnyugtató. Emellett a fogvatartott folyamatosan tudatában van annak, hogy előbb-utóbb „letesztelik”, valaki beleköt azért, hogy lássa, meddig lehet nála elmenni. Fel kell készülnie arra is, hogy meg kell küzdenie személyének és birtoktárgyainak biztonságáért. Ha nem ő győz, megvetés tárgya lesz; de ha sikerül is kivédeni az első támadásokat, bármikor érhetik újabbak, nem érezheti magát biztonságban. Ez állandó nyugtalansághoz vezet. Ha az egyén egy tekintélyelv szerint működő „belső életű” zárkába kerül, nagyon résen kell lennie. Azonnal elindul egy véget nem érő játszma, aminek célja a szenvedő alany lelki megtörése. (Aki halott már rabokat egymás között beszélni, az tudja, hogy ez a közösségi hatás teljesen megváltoztatja az egyén gondolkodását.) A közösségtől nagyon függ az, hogy az egyén mennyire érzi magát megfosztva különböző dolgoktól. Mivel minél jobban összeszokott egy zárkaközösség, minél többet mutathat magából az egyén; minél kevésbé kell feladnia egyéniségét, annál inkább elviselhetők a börtönártalmak. A börtönélet, mint tudjuk, minden téren szabályozott, amit viszont nem szabályoz a vezetőség, azt a rabtársakhoz kell igazítani.

Sokan jelölték a feszültég fő forrásának a **heteroszexuális kapcsolatok hiányát**. „A fogvatartottat nem csak kiközösíti, szegénységbe sodorja a szabadságvesztés, de képletesen kasztrálja is azzal, hogy cölibátusba kényszeríti..” (Gresham M. Skyes: The society of captives: a study of a maximum security prison. Princeton, 1958.) A szextől való megfosztottság élettani, idegrendszeri, pszichés és hormonális károsodáshoz vezethet. A fogvatartottak a potens férfi szerepét teljesen elvesztik. Kényszeredetten vesznek fel pszeudo-szerepeket, amelyek az egészséges személyiségfejlődésüknek nem felel meg. Szó sincs az igazi értelemben vett homoszexualitásról! Ezeket a szerepeket részben a fölénybe kerülés, megalázás céljából alakítják ki. Főleg a fiatalok (14-18) fogvatartottaknál fordul elő, hogy a rabtársaikon elégitik ki szexuális vágyaikat. A fiataloknál a kérdőívek kitöltése során többen is jelezték, attól félnek, hogy megerősökölják őket, vagy hogy homoszexuálissá válnak. Mindehhez járul az a probléma is, hogy félnek a börtönélet utáni esetleges teljesítményzavaroktól, kudarcoktól.

Megfosztás a tértől, bezártság: A szabadság elvesztése a legnyilvánvalóbb azon szenvedések közül, melyeket az előzetesen fogvatartottra mérnek (anélkül, hogy megállapították volna bűnösségét). A szabadságát kétszeresen is elveszíti, hiszen nemcsak

börtönbe zárják, hanem az intézetben belül is különböző korlátok között kényszerítik, s ez a megfosztás további megfosztottságok egész sorát vonja maga után. A tér korlátozása az, amire még a „tösgyökeres” börtönlakók is panaszkodnak. Minden nap ugyanazon a néhány négyzetméteren, mindig ugyanazok az arcok, ugyanazok a hangok, kiszámítható reakciók: minden nap ugyanolyan. Egy idő után valami újra vágyik az ember, s hónapok, évek múltán ez az új szinte bármi lehet. A frusztráció megélése nagyon intenzív, ha az ember meg van fosztva a szabad mozgás jogától; a falak, a rácsok, a társak, a személyzet legyőzhetetlen ellenséggé válnak. A börtönben a fogvatartottak nem járkálhatnak saját igényeik szerint, hanem általában felügyelet mellett, a többiekkel együtt mozognak. Egy idő után a mozgás valójában mozgatássá válik.

Megjegyzendő, hogy a deprivációs hatás a hozzátartozókat is érinti, akiknek állapota nagyban befolyásolja a letartóztatott lelki állapotát. Mindkét interjúalany jelezte, hogy tragikus következménnyel járt családjában a letartóztatás. Ebből az következik, hogy nem kezelhető csak a letartóztatott problémájaként a fogvatartási helyzet.

Az előzetes letartóztatás alatti deprivációs hatások összegzése

Az előzetes letartóztatás jogintézménye a szökés, elrejtőzés lehetőségének kivédését, a nyomozati eljárás objektivitásának biztosítását, az esetleges bizonyítékok elrejtésének, illetve a tanúk befolyásolásának kivédését szolgálja.

A letartóztatás ténye, a befogadási procedura, a fogvatartás körülményei, a kapcsolattartás szigorított megvonása mind speciálisan nehezített helyzetet idéz elő. Tehát az előzetes letartóztatás jellegéből adódóan a fogvatartás ideje alatt fokozottan és halmozottan átélt **deprivációk** (megfosztottság a szabadságtól, az önrendelkezéstől, a biztonságtól, a személyes szociális szerepektől, tevékenységektől, kapcsolatoktól, a javaktól és szolgáltatásoktól, az időbeliségtől, tértől, a jövőképtől) befolyásolják a személyiséget, s amelyek az előzetesen letartóztatottaknál éppúgy következményesen **kialakítják a kompenzálás** egyéni és szervezeti **formáit**, mint az elítéltek körében. (Ezért is fontos, hogy az előzetesen letartóztatottak minél kevesebb időt töltsenek el ebben a helyzetben, minél előbb sor kerüljön a bírósági eljárásra, az ítéletre vagy a szabadlábra helyezésre.)

A **deprivációk hatására** sokk, állandó feszültség, készenléti állapot, önállóságvesztés, értelmi-érzelmi beszűkülés, alulmotiváltság, szorongás, egészség- és személyiségromlás következhet be. A megfosztottság **egyéni**leg kiválthat agressziót, manipulatív cselekedeteket, inadekvát reakciókat, dependens viselkedést, neurotikus és pszicho-somatikus tüneteket, de – megfelelő segítséggel – adekvát, normál reakciókat is. **Szervezetileg** sajátos szabályokkal és szerepekkel egy úgynevezett „külön társadalmat”, informális csoportok hálózatát hozhatja létre, amelyek funkciója, hogy visszaadja az önbecsülést a sorstársak közegeiben – elhatárolódással, bizalmatlansággal reagálva a formális közegekre. A formális és informális közeg egyaránt és közösen alakítja a börtönök működését; mindkettő az önbecsülés helyreállítását ígéri. A deprivációs hatások egyértelműen az informális csoportok irányába sodorják a fogvatartottakat, akadályozzák ezzel reintegrációs esélyeiket, illetve negatívan befolyásolják attitűdjük, személyiségük, értékorientációjuk fejlődési irányát.

A felmérés – összhangban a szakirodalmi tartalmakkal – azt mutatta, hogy az előzetesen fogvatartottak számára elsősorban nem a helyzet elfogadása, az alkalmazkodás a legnagyobb probléma, hanem a deprivációk lelki megélése.

A depriváció okozta káros hatások csökkentésének lehetőségei az előzetes letartóztatással kapcsolatban

Fontos, hogy **csökkenjen a védekezés szükségességének érzése** az előzetesen fogvatartottak körében, hogy képesek legyenek együttműködni mind a saját érdekükben, mind az intézmény jó működésének érdekében. Ezt csak úgy lehet elérni, ha a deprivációs hatásokat a lehető legkisebbre csökkentjük, ha lehetséges: kizárjuk, kompenzáljuk.

Leglényegesebb a **személyiség állapotának megóvása**, az amúgy is hozott ártalmakkal küszködő fogvatartottaknál, különös tekintettel az előzetesen letartóztatottakra, hiszen ők vannak a legnehezebb helyzetben, és körükben még megakadályozható a prizonizáció (feltevé, ha nem visszaesők).

Mindebben a **jogalkotók** (ld. dekriminalizáció: a büntetőjog alkalmazási köréből ki kell vonni minden olyan ügyet, amit az állam súlytalannak ítél; az alternatív büntetésformák alkalmazása; legalizáció: a tilalmazott magatartás egészségügyi, illetve közigazgatási útra terelése), a **jogalkalmazók** (ld. gyorsabb rendőrségi, ügyészégi, bírósági eljárások, a legszükségesebb mértékben és ideig alkalmazott előzetes letartóztatás), a **büntetés-végrehajtási szervek** (ld. intézeti körülmények, légkör, differenciált bánásmódok, programok, tevékenységek, a személyzet felkészültsége), valamint a **társadalom** (ld. munkalehetőségek, lakhatás, tolerancia, a médiák felelőssége) szerepe egyaránt fontos.

A börtön deprivaló hatásának kizárására például a **lakhelyelhagyási tilalom és a házi őrizet** minél szélesebb körű alkalmazása szolgálhatna megoldásként. A **helyreállító – restoratív – igazságszolgáltatás** hazánkban még kezdeti stádiumban van, amely a mediációs eljárással biztosíthatná az előzetes fogvatartás idejének lerövidülését, amennyiben az elkövető vállalja az általa okozott kár megtérítését. (Ezt az eljárást csak az ún. jogtisztá ügyek esetében lehetne alkalmazni.)

A kényszerintézkedés megszüntetése után meghatározó szerep juthatna a **civil szervezeteknek** (utógondozás, támogatás pályázatok segítségével, szociális segélyekkel), a **szakszolgálatoknak** (pl. család gondozás keretében a párkapcsolatok erősítése) és egyéb szolgáltatásoknak. Civil szervezetek és egyházak közösen, vagy külön-külön is működtethetnének önellátó mezőgazdasági telepeket (pl. tanyákon, ahol lehetőség lenne a letelepedésre is), amelyek alapot nyújtanának arra, hogy a „frissen” szabadult lelkileg és anyagiilag is támogatva legyen.

A **büntetés-végrehajtási intézetekben** az elhelyezési, tárgyi és személyi feltételek jobbitása, a fogvatartotti programok (pl. a szociális és kreatív tréningek, a rekreációs tevékenységek, a kultúrálódási és a sportolási lehetőségek) továbbfejlesztése sokat segíthetne. Európai uniós csatlakozásunkkal talán olyan pénzügyi forrásokhoz juthatunk, amelyek felhasználásával ezek a remények megvalósíthatók. A fogvatartotti programok mellett igen nagy szerepe van az intézet légkörének, viselkedési mintáinak, modelljeinek is. Az előzetes fogvatartottaknak is helyet adó új letöltőházak építése a jövőben lehetőséget biztosítana arra,

hogyan az így felszabaduló (pl. 12 fő elhelyezésére szolgáló) zárkából foglalkozási termeteket alakítsanak ki. Mivel az előzetes letartóztatás ideje pontosan nem meghatározható, ezért olyan programokat kell szervezni, amely nem végzettség megszerzésével zárul, de emellett biztosítja a zárkán kívüli eredményesen eltöltött időt.

Megkülönböztetett figyelemmel, **differentiált bánásmóddal** sok minden megoldható, elkerülhető. A depresszióra, neurózisra, autoagresszióra hajlamosak biztató támogatása, foglalkoztatása, pszichés kezelése megelőzheti a személyiségzavarok kialakulását. Az agresszióra, diszfunkcionális viselkedésre hajlamos személyek megfontolt, kontrollált korlátozására, indulataik más irányú levezetésére a sporttevékenységek, versenyek a legalkalmasabbak. A befolyásolható gyengék védelme, szituatív támogatása, önértékelésük fejlesztése a motiválás, a sikerélményt nyújtó tevékenységekbe, programokba történő bevonás révén lehetséges. Azaz a felkészült, jól képzett, céltudatos és toleráns személyzet korrekt, adekvát bánásmódja nagymértékben befolyásolhatja a deprivációk érvényesülésének fokát és a személyiség alakulását.

A megfosztottság minden esetben frusztrációt okoz, a halmozott frusztrációk agresszióhoz vezetnek, az agresszió konfliktushelyzeteket hoz létre. A **személyzet konfliktuskezelő képessége** kulcsszerepet tölt be a lezajló folyamatokban, hosszútávon meghatározóan és mintaértékűen hat a fogvatartottak alkalmazkodó-, együttműködő- és problémamegoldó készségére, továbbá fokozza a biztonságérzetet.

A konfliktus tehát nem pusztán elkerülendő összeütközést jelent (a túlzottan sokféle és egy időben jelentkező vagy hosszantartó konfliktusok erőteljes stressz-hatást fejtenek ki, károsak), hanem az élet természetes velejárója, átélése és megoldása során alakul a személyiség, energiákat mozgósít, motiválhat, új lehetőségeket tárhat fel.

A konfliktushelyzetek folyamatában vannak előzmények (így felkészülten és informáltan akár meg is előzhetők), érési és kialakulási intervallumok (figyelemmel lassíthatók), csúcspontok és következmények. Kialakulásuk, lezajlásuk és hatásuk nagymértékben függ az „összeütközés” helyszínének légkörétől, értékrendjétől, kapcsolati és kommunikációs rendszerétől, a résztvevők tájékozottságától, pozíciójától, toleranciájától, személyiségétől, és nem utolsósorban: problémamegoldó képességétől. A kulcsszó tehát a „megoldás”.

A hitelesen és jól megoldottan átélt konfliktushelyzetek kiküszöbölhetnek további tévedéseket, megerősíthetik az én-képet és az emberi kapcsolatokat. Tudatosulhat mindaz, hogy az ember felelős önmagáért, tetteiért és kapcsolataiért – képessé válhat saját egyéniségének, alkalmazkodó képességének fejlesztésére, megóvására kontrollált reakciókkal, viselkedéssel. A rosszul megoldott konfliktusok azonban akadályozzák a fejlődést mind a személyiség integrálódási folyamataiban, kapcsolataiban, mind pedig a konkrét probléma pozitív végkiemelését illetően.

A személyzettel kapcsolatos elvárások, új kihívások teljesítése csak **teherbíró és jól felkészült személyi állomány** számára lehetséges, amely a kompetens képességek tudatos birtokában van. Ezért feltétlenül szükséges lenne a szakirányú továbbképzés, a szervezett önismereti tréningekkel és mentálhigiénés foglalkozásokkal való megtámogatás, hogy a fogvatartottakkal közvetlenül foglalkozók tudása és személyisége karbantartott, felkészült és teherbíró legyen.

Mivel az **elkötelezettség** minden tevékenységünk minőségi motivációja és értékmérője, a büntetés-végrehajtási szerveknél minden szolgálati ágnak, minden munkatársnak arra kellene törekednie, hogy a vele szemben támasztott követelményeknek eleget tegyen, és fejlesztő-jobbító ötleteivel előre vigye a büntetés-végrehajtási szakma fejlődését, s mindezzel annak a társadalmi igénynek is megfeleljen, hogy az előzetesen letartóztatottak személyiségének fejlesztését oly módon segítse, hogy azok képesek legyenek a majdani elvárásoknak megfelelni. Régről ismert elmélet, hogy egy társadalom fejlettségét a büntetés-végrehajtás minőségéről lehet megítélni.

Felhasznált irodalom

Allport, G. W.: *A személyiség alakulása.* Bp. Gondolat Kiadó, 1980.

Aronson, E.: *A társas lény.* Bp. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2003.

Boros János – Csetneky László: *Börtönpszichológia.* Bp. Rejtjel Kiadó, 2002.

Bugán Antal: *Érték és viselkedés.* Bp. Akadémia Könyvkiadó, 1994.

Csepeli György: *Szociálpszichológia.* Bp. Osiris Kiadó, 1992.

Kettős Mércé. *Börtönviszonyok Magyarországon.* Szerk.: Kádár András Kristóf, Kőszeg Ferenc. Bp. Magyar Helsinki Bizottság, 2002.

Németh Attila – Gerevich József: *Addikciók.* Bp. Medicina kiadó, 2000. (Pszichiátriai zsebkönyvek)

Lőrincz József – Nagy Ferenc: *Börtönügy Magyarországon.* Bp. BVOP, 1997.

Popper Péter: *A kriminális személyiségzavar kialakulása.* Bp. Akadémia kiadó, 1970.

Ranschburg Jenő: *Félelem, harag, agresszió.* Bp. Tankönyvkiadó, 1983.

Skyes, Gresham M.: *The society of captives: a study of a maximum security prison.* Princeton, 1958. (Fordítás – BVOP Szakkönyvtár)

Kovacsicsné Nagy Katalin

Egy majdnem elfelejtett kriminálstatisztikus, Jekelfalussy József*

Rövid élet- és pályarajz

A magyar kriminálstatisztika történetére vonatkozó tanulmányokat olvasva Jekelfalussy nevével nem találkozunk, talán mert nem kriminálstatisztikus volt. A magyar statisztikai tudomány történetében ő volt az utolsó polihisztor. Sokoldalú és kimagasló intellektusát mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy a statisztika szinte minden ágában olyan jelentős eredményeket ért el, amelyek ma is követendő feladatokat jelentenek. Elég, ha a népszámlálásnál és a helységnévtárak szerkesztésénél bevezetett korszerűsítéseire, az 1895-ös mezőgazdasági összeírásra, a kormányjelentés intézményére, a cigányösszeírásra, továbbá A községek háztartása és pótagójuk címen megjelent nagyszabású felvételre, vagy az Országos Községi Törzskönyvbizottság megszervezésére utalok.

Jekelfalussy József 1849-ben született Rimaszombaton, előkelő nemesi családból. Ősei Kun László királytól kapták a Gölnicbányától a Hernádig terjedő hatalmas birtokot. Az érettségi megszerzése után beiratkozott joghallgatónak a budapesti Tudományegyetemre.

Egyetemi tanulmányaival párhuzamosan 1869-ben elhelyezkedett a Földművelés- ipar- és kereskedelemügyi Minisztérium statisztikai osztályán. Előmenetelét nagyban elősegítette, hogy részt vett az egyetem által rendezett statisztikai szaktanfolyamon, ahol Hunfalvy János, Keleti Károly, Konek Sándor, Beöthy Leó és más korabeli szaktekintélyek tartottak előadásokat. 1870 májusában e tanfolyam sikeres elvégzése után szakvizsgát tett. 1871 áprilisában nevezték ki gyakornoknak az akkor alakuló Országos Statisztikai Hivatalban.

Keleti Károly, a Hivatal igazgatója felismerte benne a jó képességu munkatársat, 1882-ben miniszteri titkárrá nevezte ki Jekelfalussyt, aki 1883 január 1-jétől az elnöki osztály vezetője, 1886-ban miniszteri osztálytanácsos, 1888-ban pedig az Országos Statisztikai Hivatal aligazgatója lett.

Fiatalon, 1888-ban levelező, majd 1892-től rendes tagjává választotta a Magyar Tudományos Akadémia. Jekelfalussy József Keleti Károly 1893-ban történt elhalálása után lett a Statisztikai Hivatal igazgatója. Mindössze nyolc évig tölthette be az igazgatói tisztséget korai halála miatt – 51 éves korában, 1901. február 12-én hunyt el.

Jekelfalussy József a 19. század második felének kimagasló szereplője volt. Kora elismerte kiváló szervezőképességét és sokoldalú tudományos munkásságát, ami nemcsak a 19. század polgárosodó társadalmá számára nyújtott hasznos ismereteket, de napjaink társadalmi és gazda-

* Az MTA fennállásának 175. évfordulója alkalmából 2000. november 2-án „Fejezetek a magyar statisztikai tudományos gondolkodás történetéből” az Akadémián rendezett tudományos ülésen elhangzott előadás kriminálstatisztikai vonatkozású részlete.

sági kérdéseinek a megoldása szempontjából is. Társadalmi rangját mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy őt kérték fel az 1896. évi millenniumi kötet szerkesztésére.

Az ezredéves magyar állam és népe címen megjelent kötethez írott, a mának is szóló bevezetőjében a következőket írta:

„Ezer év dicsőségének fényében lép a magyar nemzet a művelt világ elé. Mit tett a leviharzott századok folyamán, minő hivatást végzett az európai népek családjában, milyen anyagi és szellemi polgárosodás birtokában kezdi meg az új, a második évezredet, szóval múltját és jelenét mintegy dióhéjba foglalni, legjellemzőbb vonásaiban és főeredményeiben feltüntetni, célja a jelen munkának... A haza szülőtteinek összegezni akarja az ezer éves fejlődésnek eredményeit, hogy ápolja bennük a kegyeletet a múltak, s ébren tartsa, fokozza lelkesedésüket a jelen és jövő nagy nemzeti eszményei iránt. A külföldinek, a kit érdeklődése körünkbe hoz, viszont meg akarja könnyíteni, hogy nemzetünk ezer éves tevékenységét s mai nagy politikai és polgárosító szerepét megismerje s ez ismeret minél szorosabbra fűzze a rokonszerv és jóindulat kapcsait Magyarország és a külföld között.”

Jekelfalussy bűnügyi statisztikai nézetei

Az igazságügyi statisztika fontosságára már Keleti Károly felhívta a figyelmet. Az 1871. évi 31. és 32. tc. a hazai bírósági szervezet szabályozásával, illetve az ugyanezen évi 33. tc. azáltal, hogy a kir. ügyészségek kötelességeként írta elő, hogy a statisztikai tanács által megállapított bűnügyi kimutatásokat szolgáltatassák, lehetővé tette, hogy meginduljon a bírósági adatgyűjtés.

Az első jelentős eredmények e téren is Jekelfalussy nevéhez fűződnek, aki *Hazánk bűnügyi statisztikája 1873-1880* címen írt tanulmányában nemcsak arra vállalkozott, hogy a kiegyezés után létrehozott magyar statisztikai szolgálat első nyolc évének eredményeit értékelje, hanem maig tanulságos módon fogalmazza meg a bűnügyi statisztika szerepét a kormányzati munkában, amelyről a következőket írta:

„Lehetővé teszi az igazságügyi kormánynak, hogy ellenőrizze a felügyelete alatt álló bíróságok szervezetének meg- vagy meg felelő voltát, és gyors vagy lassú működésüket, másrészt következtetéseket is enged vonni a fennálló törvények és szabályok hatására is”.

Jekelfalussy József jól ismerte a Nemzetközi Statisztikai Kongresszusoknak a bűnügyi statisztikai adatok összehasonlítására vonatkozó határozatait. Felismerte a nemzetközi összehasonlítások fontosságát, de kifejtette azt is, hogy a bűnügyi statisztikai adatok összehasonlításánál elengedhetetlen az egyes országok törvénykezési szabályozásának az ismertetése, mert e nélkül, mint írja,

„képtelenség a különböző államok bűnügyi viszonyait összehasonlítani, még kevésbé pedig erkölcsi állapotaikra következtetést vonni”.

Fent említett, *Hazánk bűnügyi statisztikája 1873-1880* címu tanulmányában a bűnügyi statisztikai adatokat azért elemezte 1873-tól, mert korábbi adatok nem álltak rendelkezésére, az 1880. év pedig korszakhatárt jelentett abból a szempontból, hogy a büntetőjog kodifikációja miatt (lásd 1878. évi V. tc.) elkerülhetlenné vált az adatgyűjtés nyomtatványainak a módosítása.

Jekelfalussy törvény- és hatóságtisztelő nézeteit fejezi ki, hogy a feljelentések számának emelkedésében a bíróság és a bírósági eljárás iránti bizalom kifejezését látja. A feljelentések számának növekedése mellett az ügyhátalék mégis csökkent, ami számára azt igazolja, hogy a bi-

róságok fontos hivatásuk tudatában megfelelnek a beléjük helyezett bizalomnak. A feljelentésekből vizsgálati eljárás elrendelése nélkül lezárt ügyek arányából (6,5 – 9,6%) arra a következtetésre jut, hogy a bíróságok

„cél tudatos gonddal s óvatossággal járnak el”.

A büntett vagy a tettes „ki nem puhatolása” miatt megszüntetett eljárások arányáért (14,7-18,5%) a rendőrség szervezetlenségét és tájékoztatatlanságát okolja. (Megjegyzem: jó lenne, ha napjainkban is ilyen arányú ismeretlen tettes miatti megszüntetéssel számolhatnánk. Az elmúlt években 50% körül ingadozott, 1991-ben és 2000-ben meghaladta az 50%-ot az ismeretlen elkövetők aránya.)

Felismeri, hogy az alkalmazott statisztikai megfigyelés nem ad lehetőséget a vádlott személyek számának megállapítására, mivel a vizsgálati fogságban lévők száma nem csak az „előleges letartóztatásban” lévők számát tartalmazza, hanem az „első bírósági ítélet után a jogerőre emelkedésig tartó fogságban” lévők számát is. Ez a felismerés vezetett oda, hogy a századfordulón korszerűsített statisztikai megfigyelést már a másodfokú, jogerős ítéletekre építették.

Az elítéltek személyi adataiból bizonyítani akarja, hogy a nemzet, idézem:

„közmorál dolgában ha nem jobban, de semmi esetre sem áll rosszabbul mint bármely más állam.”

Ennek igazolására a családi állapot, a foglalkozás, a műveltség és a vagyoni állapot adatait sorakoztatja fel. Megállapításainak megalapozottságát gyengíti, hogy – nyilván a megfelelő népességi adatok hiányában – nem alkalmaz specifikus kriminalitási arányszámokat, hanem csak megoszlási arányszámokat.

A foglalkozási adatokból keserűen állapítja meg a tisztviselők viszonylag magas arányát az elítéltek között. Mint írja:

„Ámde egészséges viszony-e az, hogy nálunk éppen a hosszas és fáradtságos előkészületeket feltételező közszolgálati pálya nyújt legkevesebb anyagi biztosítékot, még a legszerényebb elélhetésre is?! Egészséges viszony-e az, hogy a társadalmi szokások oly magatartást, viselkedést és külső megjelenést követelnek a köztisztviselőtől, mintha foglalkozása számára fényes – vagy legalább megfelelő módot és eszközöket is biztosítana?! Egészséges viszony-e az, hogy pl. egy alantasabb tisztviselő, a kinek legalábbis tisztességes kabátban és fehérneműben kell hivatalában megjeleneni, s nem bocsáthatja gyermekét sem mezítüláb az iskolába: alig bír hivatala után annyi fizetéssel, mint amennyit az utolsó nap-számos keres, aki elé azonban a társadalmi szokások semminemű igényrel nem lépnek?!”

Fontosnak tartja a büntetett személyek előéletre vonatkozó adatokat, mivel ezekből lehet megítélni a büntetőítéletek hatékonyságát. A 18% körüli, csökkenő tendenciájú arányt kedvezőnek értékeli. Az elítéltek nem, kor és vallási adatainak nem tulajdonított jelentőséget tanulmányában. Befejezésként kifejezi azon óháját,

„vajha az elmondottak felköltenék jogásköreink figyelmét is, hogy ha ezek belátva a bűnügyi statisztika szükségét, annak pontosabb felvételét és gondos feldolgozását ajánlanák: bíróságaink, különösen járásbíróságaink is több kedvvel és buzgalommal állítanák össze a kívánt kimutatásokat, és nem hallanánk többé annyi panaszt a rófszámra terjedő statisztikai tábellák ellen. Pedig hát megbízható statisztika nélkül egészséges igazságügyi politika nem képzelhető”.

Jekelfalussy fogházstatisztikája

Az Athenaeum Kiadó 1887-ben hiánypótló kiadvány jelentetett meg a *Hivatalos Statisztikai Közlemények* sorozatában, *Fogházaink állapota 1872-1886* címmel, Jekelfalussy József szerkesztésében.

Bár a kötet csak tizenöt év adatait tartalmazza, és nem terjed ki a börtönök és fegyházak állapotára, mégis megállapítható, hogy hasonló statisztikai kiadvány mindmáig nem jelent meg. A több mint 120 oldalas táblaanyagnak igen gazdag elemzését tartalmazza a kiadvány. A szerző bevezetőként történelmi áttekintést nyújt a szabadságvesztés büntetés alakulásáról, és bemutatja a vizsgálathoz használt kérdőívet. Elemzi a vizsgálati foglyok és a jogérvényes ítélettel letartóztatottak létszámát, összehasonlítva azt a felügyelő- és őrszemélyzet létszámával. Bemutatja a kir. ügyészségeknél és a kir. járásbíróságoknál fogvatartottak számát, ezen belül a vizsgálati foglyok és a jogérvényesen elítéltek számát. Az egyes évek adatait áttekintve eredményként állapítja meg, hogy a vizsgálati fogságban letartóztatottak száma mindkét intézménytípusnál csökkent.

A tizenöt év (1872–1886) átlagléttszáma

Megnevezés	Vizsgálati fogoly	Jogérvényesen elítelt	Összesen
Kir. ügyészségeknél	21 091	32 537	53 628
Kir. járásbíróságoknál	19 844	34 165	54 009
Összesen	40 935	66 702	107 637

A fogházak számát és elhelyezését, a fogházhelyiségek és azok berendezését vizsgálva kitér az egy fogolyra jutó légköbméter számra, a szellőzés, a megvilágítás és a fűtés vizsgálatára, az ivóvíz minőségre, kifejtve ezen tényezőknek a foglyok egészségére gyakorolt hatását. Az áttekintett tizenöt év alatt jelentős beruházások történtek, de mivel a foglyok száma is emelkedett, lényegi javulás nem volt megállapítható.

Jekelfalussy a fogházügy legfontosabb kérdéseinek egyikének tartja a helyiségek milyenségét építészeti és berendezését tekintve is, mivel a törvényhozás szakított azzal a középkori felfogással, amely a fogházakat „a borzalom helyeinek, az elevenek sírjának tekintette”. A szabadságvesztés büntetés a törvény értelmében ne legyen káros a testi és lelki egészségre. Ezen elvek megvalósítása azonban sok pénzt igényel. Adatokat közöl a világos és sötét, száraz és a nedves, továbbá a jól és az egyáltalán nem szellőztethető fogházi helyiségekről is.

Részletesen ismerteti a letartóztatottak élelmezési adatait, a betegek étrendjét, mindegyiknek a költségeit is számolva. Az egészségügyi viszonyok elemzésekor a betegségek okait különösen a zsúfolt elhelyezésben, a nem megfelelő szellőztetési lehetőségben és a nem kielégítő táplálkozásban látja.

Ebben a kiadványban Jekelfalussy nagy figyelmet fordít a letartóztatottak munkaviszonyaira is. Nézete szerint a fogházi munka közgazdasági és erkölcsjavító szempontból is fontos, egyrészt,

hogy a letartóztatottak ne legyenek henye fogyasztói a társadalomnak, hanem legalább élelmezésük és egyéb szükségleteiknek egy részét munkájukkal fedezzék. Másrészt a munka javítólag, nemesítőleg hat, és aki valamilyen iparágban jártasságot szerzett, szabadulása után könnyebben tud munkát találni. A kötet táblázatai felsorolják azokat iparágakat, amelyekben rabmunkáltatás folyik, ezen felül a munkanapok számáról és a keresmény összegéről is tájékoztatást adnak

A szerző az erkölcsnevelés fontos eszközének tekinti az oktatást és a fogházi könyvtárakat is. A hitoktatást kielégítőnek tartja, de az elemi oktatást nem. A 19. század nyolcvanas éveinek magyarországi börtöneiben a hitoktatást 176 lelkész végezte, míg az elemi oktatásra mindössze 21 tanítót alkalmaztak – 67 fogházban. A fogházi könyvtárakat jól ellátottnak tartja, a művek száma megközelíti a rabok számát, a példányok száma pedig többszörösen meghaladja azt.

A továbbiakban foglalkozik még a rabok tartási költségeivel, a letartóztatottak segélyezésével, a rabsegélyző egyletek működésével és a fogházak fegyelmének kérdéskörével. Ez utóbbi kérdéskör tárgyalásának érdekessége, hogy nemcsak a letartóztatottak, hanem a felügyelő- és őrszemélyzet fegyelmi kérdéseit is vizsgálja.

Az igazságügyi-statisztikai adatgyűjtés reformja

Jekelfalussy igazságügyi-statisztikai munkásságának tetopontját az 1900. évi igazságügyi-statisztikai reform jelentette. Ezt az évet mérőldkőnek szoktuk nevezni az igazságügyi-statisztika történetében, ugyanis ekkor került bevezetésre az egyéni lapok rendszere, a korábbi lajstromos adatgyűjtési rendszer helyett, és ugyanekkor lett a megfigyelés egysége a jogerősen elítélt, a korábbi elsőfokon elítélt helyett. Mindkét módosítás mindmáig fennmaradt a bírósági statisztikában, és vi-tathatatlanul Jekelfalussy elmélyült igazságügyi-statisztikai szemléletének az eredménye.

Jekelfalussy nézetei a jogászképzésről

Jekelfalussy József bünygyi-statisztikai eredményeinek és elképzeléseinek szerves részét képezik a jogászképzésről alkotott nézetei. Ezek áttekintésében szükségesnek tartom, hogy idézzek a magyar állam jövőjét felvázoló, egyes megállapításait tekintve a mai államvezetésnek is szóló tanulmányából. *Az államtudomány oktatása és állami életünk igényei* című tanulmányában a következőket írja:

„...a modern magyar államunk fiatal vállára nemcsak a nyugat nagy társadalmi problémái fognak a közelfjövőben reánehazedni. Nekünk vannak külön feladataink is, vagy helyesebben szólva, nekünk tulajdonképp hasonlíthatatlanul több dolgunk van, mint a külföldnek.”

A tanulmányban hivatkozik a gazdasági és a kulturális életben jelentkező, illetve a széthúzó nemzetiségekkel kapcsolatos problémákra, majd így folytatja:

„az állam csak abstractio; csontot és vért a polgárok, agyat a politikai élet szővővi kölcsönöznek neki. Az állam tehát annyit ér és annyit tud, a mennyit a vezetői. S mert e vezető – a legmagasabb foktól le az önkormányzati körökig – a dolog rendje szerint, főiskoláink ifjúságából kerülnek ki: mi sem logikusabb, mint az a következtetés, hogy államunknak legmagasabb érdeke követeli, hogy ez ifjúság kiképzése az ún. államtudományokban a lehető legteljesebb legyen.”

Jekelfalussy e tanulmányban kifejti, hogy az egységes jogászképzés helyett a közigazgatási és politikai pályára készülő jogászok államtudományi képzését is meg kellene szervezni. Mint írja, a

budapesti Jogi Kar 20 tanszéke közül mindössze 3 és 1/2 szolgálja az államtudományokat, korábban a Jogi Karon két Statisztikai Tanszék volt, de a tanulmány írásának időpontjában már csak egy.

Jekelfalussy hivatalsszervező tevékenysége

Jekelfalussy József tudományos eredményei mellett említést kell tenni hivatalsszervezői munkásságának három igen jelentős eredményéről is, ami csak közvetve kapcsolódik bűnügyi-statisztikai munkásságához.

Az egyik a statisztikáról szóló 1897. évi 35. törvény, amely napjainkig érvényes rendelkezéseket tartalmaz. A törvényt a magyar statisztikai szolgálat valóságos magna chartájának nevezték, melyet külföldön is a statisztika egyik legkorszerűbb törvényeként ismertek el. Ez a törvény vezette be a statisztikai szakvizsga rendszert. A személyes adatokkal való visszaélést szigorú büntetéssel sújtotta. A hamis adatbevallást és az adatok szolgáltatásának megtagadását kihágásnak minősítette. A másik a Kormányjelentés intézményének a bevezetése, és a helynévrendezés ügyének megszervezése, egyben a közigazgatási statisztika alapjainak a megalkotása. Végül: új, korszerű épületet építtetett – a máig is a statisztikai hivatalt szimbolizáló Keleti Károly utcai főépületet – az akkor már negyedszázada működő Országos Statisztikai Hivatal számára.

Következtetések

Végző következként megállapítható, hogy Keleti Károly jól választotta meg Jekelfalussy személyében közvetlen munkatársát, a Hivatal pedig Keleti után méltó utódot talált.

Szinte nincs a társadalmi és a gazdasági életnek olyan ága, amelynek a statisztikai megfigyelését és elemzését nem tüzte napirendre Jekelfalussy. A népszámlálások szervezése, a helységnévtárak szerkesztése, a pénzügyi statisztika megszervezése mellett érdeklődése kiterjedt a mezőgazdasági statisztika, az iparstatisztika, a malomipari statisztika, az áruforgalmi statisztika megteremtésére és a fentiekben részletesen bemutatott bűnügyi statisztika vizsgálatára is – valamennyi felsorolt területen hosszú évtizedekre meghatározva a hivatal tevékenységét.

Felhasznált irodalom

Az ezredéves magyar állam és népe (Szerk.: Jekelfalussy József), Bp. 1896. Kozmos.

Jekelfalussy József: *Hazánk bűnügyi statisztikája*, 1873-1880. Bp. 1883. MTA.

Jekelfalussy József: *Fogházaink állapota*, Bp. 1887. Athenaeum, Hiv. Stat. Közl. Sorozat.

Jekelfalussy József: *Az államtudományok oktatása és állami életünk igényei*, Közgazdasági és Közigazgatási Szemle, 1894. 1. füz. 3-12 old.

Kovacsics József: *A statisztika szerepe a rendszerváltás után az államigazgatásban és*

az igazságszolgáltatásban, Magyar Közigazgatás, 1993. 5. 74-80. old.

Kovacsicsné Nagy Katalin: *A millennium statisztikusa: Jekelfalussy József*, Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae, Tom. XLI (ann. 2004) 233-246 pp.

Körmendi Gábor – Papi Bea: *Jekelfalussy József (1849-1901) műveinek válogatott bibliográfiája*, Bp. 1989. KSH Könyvtár.

Davola József

A francia büntetés-végrehajtási rendszer bemutatása (1. rész)

A tanulmányban egy szemináriumon¹ elhangzott és közreadott, valamint más, a francia büntetés-végrehajtási rendszerrel kapcsolatos anyagok felhasználásával mutatom be, hogyan valósul meg Európa egyik vezető államában a büntetések végrehajtása. A témakör kifejtése során igyekeztem különböző, a büntetés-végrehajtás témaköréhez szorosan kapcsolódó, de valójában nem a végrehajtással foglalkozó területekre is pillantást vetni azzal a céllal, hogy az olvasó előtt a francia büntetés-végrehajtás „filozófiája” is kirajzolódhasson. A dolgozat elkészítése során több ízben konzultáltam dr. Illés Melindával, IM Büntetés-végrehajtási Felügyeleti Főosztály munkatársával, akinek hasznos tanácsait ezúton is köszönöm.

A francia büntetés-végrehajtás történetének kulcsfontosságú dátumai

1656. XIV. Lajos a párizsi kórházban egy különálló körletet hozott létre a koldusok, csavargók és az idős női elítéltek számára.

1670. XIV. Lajos büntető perrendtartási kódexében (Code Criminelle) a börtönbüntetés hangsúlyosabb szerepet kapott a büntetések tárházában.

1748. Kikötői fegyenctelepeket hoztak létre (Toulon, Brest és Rochefort) azért, hogy végrehajtsák a gályarabságot helyettesítő munkabüntetéseket.

1764. Koldustelepeket állítottak fel, azzal a céllal, hogy közigazgatási szabályok által zárják el a koldusokat és csavargókat a társadalomtól.

1791. A Büntető Törvénykönyv (Code Penal) szerint a börtön a büntetés letöltésének helye, az ítéletekben megjelent a munka és nevelés fogalma. A Büntető Törvénykönyv véget vetett a büntetések aránytalanságának és a kínvallatásnak.

1810. A Büntető Törvénykönyv kiemelt helyre tette a börtönbüntetést.

1911. A büntetés-végrehajtást az Igazságügyi Minisztériumhoz csatolták. (1795. óta létezett törvény a börtönök létrehozására, de azokat valójában a Belügyminisztérium építette.)

1945. Paul Amor börtönügyi reformjának 14 pontja között lényeges elemként szerepelt a büntetések modulálása és a börtönmunka – mint az elítélt joga és kötelezettsége.

1959. A francia büntetőjogban megteremtették a felfüggesztett büntetés és a próbára bocsátás jogintézményét.

1975. A társadalomba való visszailleszkedés elősegítésére ún. fogvatartó központokat hoztak létre. Megkezdődött az alternatív büntetések alkalmazása.

¹ Agnès Robin, a francia IM Büntetés-végrehajtási Igazgatóságának munkatársa 2005 végén látogatást tett az IM Büntetés-végrehajtási Felügyeleti Főosztályán, s előadást tartott a Főosztály és a BVOP meghívottai számára a francia büntetés-végrehajtási rendszerről

1981. Eltörölték a halálbüntetést.

1983. Létrehozták a közérdekű munka büntetés jogintézményét. A fogvatartottak jogait megreformálták.

1987. Pontosításra kerültek a büntetőintézetek közszolgáltató feladatai. Bizonyos feladatok elvégzése a magánszféra feladatává vált.

1994. Elindították a börtönegészségügy reformját.

1999. Létrehozták az ún. Befogadási és próbára bocsátási szolgálat szervezetét.

2002. Beindult az új börtönfejlesztési program, amely – a tervek szerint – 13 ezer 200 új férőhely biztosítását teszi lehetővé.

A büntetésekről röviden

A francia Büntető Törvénykönyv a büntető igazságszolgáltatás számára három szintet különböztet meg:

- kihágás miatti pénzbüntetés,
- vétség,
- büntett.

Kihágás miatti pénzbüntetés:

Rendőri törvényszék általi ítélet sebességtúllépés, illegális tartózkodás stb. miatt.

Vétség:

Büntetőbírószak által hozott ítélet: fegyver nélküli rablás, ittas állapotban történt gépjárművezetés, csalás, szélhámosság stb. miatt. Ezekért pénzbüntetés, 10 évig terjedő börtönbüntetés, közérdekű munka, felfüggesztés büntetés felügyelet alá helyezéssel kiszabása lehetséges.

Büntett:

Esküdtszék által kiszabott ítélet: fegyveres rablás, gyilkosság, szándékos emberölés stb. miatt. Ezekért akár életfogytig tartó szabadságvesztéssel járó büntetés kiszabása is lehetséges. Az esküdtszék határozataival szemben – ellentétben a rendőri törvényszék és a büntetőbírószak ítéletével – fellebbezésre nincs lehetőség, ellenük semmisségi panaszra van lehetőség.

A szabadságvesztés büntetés célja Franciaországban az Alkotmányügyi Tanács 1994-es határozata szerint a következő: „A szabadságmegvonó büntetés a társadalom védelmét, az elítélt büntetésének biztosítását szolgálja, előnyben részesíti a büntetés megváltoztatását és biztosítja az elítélt lehetséges visszaállítását a társadalomba”.

Az Igazságügyi Minisztérium szervezete

A francia Igazságügyi Minisztérium, a „Hotel de Bourvallais” Párizsban, a Vendôme tér 13. szám alatt található. Az épület közel 300 év óta – különböző elnevezésekkel – az igazságügyi hatalom központja. Az Orléans-i herceg régenségétől (1715-től) az V. Köztársaságig – napjainkig – egymást követték benne a kancellárok, a legfőbb bírók, a Gardes des Sceaux”-k, az igazságügyi-miniszterek. A Hotel de Bourvallais jelképezi a

2 „Pecsétek Örei” vagy „Alkotmány Öre”. Ez a régi elnevezés illeti a mindenkori francia igazságügyi-minisztert.

törvény és a jog egyensúlyának védelmét napjaink Franciaországában. A minisztérium legfontosabb szervezeti egységei a következők:

- Bírósági Szolgálat Általános Felügyelete
- Bírói Szolgálat Igazgatósága
- Polgári és Alkotmány Ügyek Igazgatósága
- Büntető és Kegyelmi Ügyek Igazgatósága
- **Büntetés-végrehajtási Igazgatóság**
- Fiatalkorúak Igazságügyi Védelmének Igazgatósága
- Gazdasági Ügyek Igazgatósága
- Nemzetközi és Európai Ügyek Igazgatósága
- Tájékoztatási Szolgálat
- Áldozatsegítő Szolgálat

Büntetés-végrehajtási Igazgatóság

Mint már említettük: a büntetés-végrehajtás 1911. óta az Igazságügyi Minisztérium hatáskörébe tartozik. Az Igazgatóság vezetőjét (igazgatóját) az igazságügy-miniszter javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki. A Szervezet felügyelet alatt tartja azokat a személyeket, akikre különböző büntető határozatok vonatkoznak (elektronikus felügyelet, törvényszéki kontroll, vizsgálat, közérdekű munka stb.). Ebből következik közbiztonsági feladata, amelynek keretében végrehajtja a törvényszéki hatóság büntető határozatait, a visszaesés megelőzését, előkészíti az elítéltek szabadulását, illetve biztosítja a felügyeleti szabályok és büntetések végrehajtását adott esetben a büntetőintézeteken kívül is).

A Büntetés-végrehajtási Igazgatóság egyes szervezeti egységeinek feladata a következő **(az Igazgatóság szervezeti felépítését az 1. számú ábra tartalmazza):**

Törvényi eljárás alá helyezett személyek aligazgatósága

Feladata a büntetés-végrehajtás filozófiájának meghatározása és az alkalmazható elméletek gyakorlatba történő átültetése.

Szervezési és megosztott szolgálatok aligazgatósága

Az ún. decentralizált szolgálatok³ tevékenységét vezeti, valamint szervezi a számukra szükséges eszközök beszerzését. Szervezi a Büntetés-végrehajtási igazgatóság ellenőrzéseit.

Humán erőforrások és társadalmi kapcsolatok aligazgatósága

Szervezi és vezeti a Büntetés-végrehajtási Igazgatóság humán erőforrás tevékenységét.

Biztonsági vezérkar aligazgatósága

A büntetés-végrehajtás valamennyi biztonságot érintő kérdéskörével foglalkozó szakterület.

Büntetés-végrehajtási szolgálat felügyelete

A Büntetés-végrehajtási Igazgatóság vezetője (igazgatója) mellett szakmai tanácsadást végez. Feladata ezen kívül felügyelni a decentralizált szervezeteket, valamint a Büntetés-vég-

³ A francia büntetés-végrehajtási szervezetben több decentralizált szervezet található, amelyek koordináló feladatot töltenek el a központi igazgatás és a helyi szintek között. A szakterület témakörében jelentkező feladatok a végpontokon (helyi szinten) valósulnak meg.

rehajtás Nemzeti Iskoláját. Tevékenységével hozzájárul a fegyelemhez, a biztonsághoz és a szabályok betartásához.

Kommunikáció és nemzetközi kapcsolatok szolgálata

A büntetés-végrehajtási szervezeten belüli, a társadalmi szervezetekkel való külső, valamint a külföldi büntetés-végrehajtási szervezetekkel való nemzetközi kapcsolattartást valósítja meg.

Büntetés-végrehajtás Nemzeti Iskolája

A büntetés-végrehajtási szervezet személyi állományának egységes képzését felelős.

Fogvatartottak foglalkoztatásának szolgálata

Szervezi a fogvatartottak foglalkoztatását, kereskedelmi forgalomba viszi az elítéltek által készített termékeket és az általuk nyújtott szolgáltatásokat, irányítja az elítéltek szakmai képzését a büntetés-végrehajtási intézetekben.

9 regionális igazgatóság és a tengeren túli feladatokat végző szervezet

Vezeti, irányítja, ellenőrzi és koordinálja a büntetés-végrehajtási intézetek tevékenységét, valamint a hatásköre alá helyezett Befogadási és próbára bocsátó szolgálatot.

Befogadási és próbára bocsátási szolgálat

Mint ahogy a tanulmány elején közölt rövid történeti kronológiából kiderült: a Befogadási és próbára bocsátási szolgálatot 1999-ben hozták létre, a szervezet tehát viszonylag rövid múltra tekinthet vissza. 101 Befogadási és próbára bocsátási szolgálat található Franciaországban. **(A Szolgálatok szervezeti felépítése a 2. sz. ábrán látható.)**

A Befogadási és próbára bocsátási szolgálat decentralizált, a megyékben elhelyezkedő szervezet, megyénként egy szervezet létezik. A Szolgálat, amely a szociális munkásokat is magába foglalja, úgy az intézeteken belül, mint kívül végzi feladatát. Részt vesz a bebörtönözöttek egymás közötti közösségellenes cselekedeteinek megelőzésében, segíti a fogvatartottak társadalmi visszailleszkedését, támogatja a családi kapcsolatok fenntartását. Hozzájárul a büntetések testre szabásához. Biztosítja az ellenőrzést, és figyelemmel követi a törvényhatósági eljárás alá vont személyeket, akiket hatáskörébe rendelt az igazságügyi hatóság. A Szolgálat az aktív helyi társadalmi kapcsolatai által kedvező helyzetet képes teremteni a törvényhatósági eljárás alá vont személyek számára.

Büntetés-végrehajtási intézetek

Franciaországban a nagy francia forradalom óta az építészet szoros kapcsolatban áll a büntetés-végrehajtással. A XIX. század elején gyakran régi egyházi és katonai épületeket alakítottak át börtönökké, az új büntetés-végrehajtási építmények létrehozása viszont mindig az aktuális börtönépítési doktrínát tükrözte vissza.

Napjainkban a francia börtönök izoláló funkciójukat teljesítve mintegy közösségi léteként is működnek, amely igyekszik előmozdítani a fogvatartottak társadalomba történő visszailleszkedését, az aktív közösségi életet: a munkát, az oktatást, a szakképzést, a kulturálódást és a sportolást.

2002-ben az igazságügy-miniszter kezdeményezésére egy 13 200 új férőhelyet biztosító börtönfejlesztési program indult. Ez egyrészt a meglévő börtönök modernizálását jelenti, másrészt új létesítmények is megvalósulnak. A program befejezése után az előzetesen letar-

tóztatottak és az elítéltek elhelyezése jobb körülmények között valósul meg. A megvalósítás figyelembe veszi a személyi állomány munkafeltételeiből fakadó követelményeket, a fogvatartás biztonsági követelményeit, a fogvatartottak higiénias szükségleteit, valamint a tűzvédelmi szabályokat.

A fiatalok számára épülő intézetek építészeti jegyei sajátosnak tekinthetők. Az objektumok két zónára oszlanak: az egyik a fogvatartáson kívüli (az igazgatási és a szolgálati feladatok teljesítésére, a családtagok fogadására szolgáló) helyiségekkel rendelkezik, másik a büntetési zóna, amely három szektorból – tevékenységi, lakó és egészségügyi, közösségi – tevődik össze.

A francia börtönrendszer a következő intézettípusokból áll:

Fogház (Maison d'arrêt)

Az előzetesen letartóztatottak, valamint az olyan elítéltek fogvatartására szolgál, akiknek büntetése egy év alatt van. A fogvatartottak többen is lehetnek egy zárkában.

Börtön (Centre de détention)

Azoknak az elítélteknek a fogvatartására szolgál, akik a legjobb kilátást mutatják a társadalmi visszailleszkedésre. A büntetés-végrehajtási szabályok főképpen a társadalmi visszaillieszkedést segítik elő. Általánosan egy fő van egy zárkában.

Büntetés-végrehajtási Központ (Centre pénitentiaire)

Kettő vagy három különböző funkciót – fogház, börtön és/vagy fegyház. – ellátó intézet.

Fegyház (Maison centrale)

A leginkább veszélyes elítéltek fogvatartására szolgál. A büntetés-végrehajtási szabályok alapvetően a biztonságot szolgálják.

Félszabad intézet (Centre de semi-liberté)

A félszabad intézeti szabályokat elfogadó elítéltek fogvatartását végzi. Az ott elhelyezett fogvatartottak nappal gyakorolhatják szakmájukat, képezhetik magukat, vagy külső gondoskodást kaphatnak. Éjszakára vissza kell térniük az intézet falai közé.

Büntetés letöltésére létesített központ (Centre pour peine aménagée)

Azoknak az elítélteknek, akik önként vállalják a félig nyitott intézetek szabályait, és a büntetésükből egy évnél kevesebb idő van hátra, ez az intézettípus biztosítja a társadalmi visszailleszkedés elősegítését.

Fiatalkorúak (kiskorúak) intézete

Az első intézet építése 2005 januárjában indult. Az új objektum 60 fő befogadását biztosítja. Az intézet a büntető intézkedések teljesítésére és a nevelésre irányul, valamint fő célja a visszailleszkedés elősegítése, illetve a visszaesés megelőzése. A feltételek a korcsoport életkori sajátosságaihoz igazodnak.

A francia büntetés-végrehajtás összesen 188 intézettel (115 fogház, 24 börtön, 5 fegyház, 31 büntetés-végrehajtási központ, 13 félszabad intézet) rendelkezik. Fontos létesítményük a 207 férőhelyes Fresnes-i országos egészségügyi intézmény.

Fogvatartotti számadatok

2005. január 1-jén a franciaországi fogvatartottak száma 59 197 (közülük 2 129 nő, 744 fiatalok) volt. 100 000 lakosra 94,9 fogvatartott jutott. A börtönpopuláció átlagéletkora 34, 2 év.

A fogvatartottak nemzetiségi megoszlása

Francia: 78,5%

Külföldi: 21,5% (közülük afrikai: 50,4%, európai: 29,4%, amerikai kontinensről származó: 10,6% , ázsiai: 9,5%, óceániai: 0,1%).

A fogvatartás megoszlása

A férfi fogvatartottak 35%-a (20 910 fő) előzetesen letartóztatott.

A női fogvatartottak 47%-a (1 008 fő) előzetesen letartóztatott.

A fiatalok fogvatartottak 65,7%-a (489 fő) előzetesen letartóztatott.

Az elítéltek által elkövetett főbb bűncselekményfajták százalékos megoszlása

Csalás: 7%

Lopás: 17%

Erőszakos és szexuális bűncselekmények: 22%

Családon belüli erőszak: 17%

Szándékosan elkövetett emberölés: 5%

Az ítéletek időtartama

6 hónapnál kevesebb 13,4%, 6 hó és 1 év között 16,6%, 1 és 3 év között 22,4%, 3 és 5 év között 12,3%, 5 és 10 év között 15,2%, 10 és 20 év között 15,3%, 20 és 30 év között 3,4%, tényleges életfogytiglan 1,4% (524 fő)

Munka a börtönben

A franciaországi fogvatartottak munkáltatására 1951-ben hozták létre a R.I.E.P. (Régie Industrielle des Etablissement Pénitentiaires – Büntetés-végrehajtási intézetek ipari vállalatai) nevű szervezetet, amely 1994-ben szűnt meg. Helyét az S.N.T.M.P. (Service National du Travail en Milieu Pénitentiaires – Nemzeti munkáltatási szolgálat büntetés-végrehajtási környezetben.) vette át. 1998 óta e szervezet feladatkörét a S.E.P. (Service du l'Emploi Pénitentiaires – a Fogvatartottak foglalkoztatásának szolgálata) látja el. A Szervezet személyi állománya 1200 fő alkalmazottból, illetve 180 fő szakmunkás fogvatartottból áll – 7 szektorban, 39 műhelyben 27 termelési helyen tevékenykednek. 2002-ben 18.38.M € értékű terméket állítottak elő, amelynek 41%-a magán-szektorban keletkezett.

A Fogvatartottak foglalkoztatásának szolgálata a Büntetés-végrehajtási Igazgatóság vezetőjének (igazgatójának) alárendeltségébe tartozik. A feladata: szervezni a termelést, a fogvatartottak munkáját, valamint a börtöntermékek kereskedelmét. A Szolgálat biztosítja a folyamatos munkát és a fogvatartottak szakképzését a büntetések letöltésére szolgáló intézetekben. Irányítja a büntetés-végrehajtási intézetek ipari vállalatait.

Franciaországban a börtönmunka magánkézben van, széles spektrumban nyújt munkalehetőséget (erdő- és fakitermelés, asztalosmunka, raklapkészítés, konfekció munka, börmunka, fémipari-, lakatos munkák, nyomdai munka és könyvkötészet, informatikai munka, fényképkészítés). A francia kereskedelmi sajtó reklámtévékenységgel támogatja a börtönmunkát. Az interneten is bőséges információt találunk a termékinálatról az érdeklődők. A munkaadók a fogvatartottak számára szakmunkásképzést biztosítanak, a büntetés-végrehajtási intézetek pedig ingyenesen biztosítják a helyiségeket a képzésekhez.

A büntetés-végrehajtási intézeteken belüli munka a fogvatartottak önkéntességén alapul. A franciaországi fogvatartottak bére európai szinten a legmagasabbak közé tartozik – valós béreket kapnak jelentős levonással. A munkavégzés során szerzett kedvező minősítés jó esélyeket biztosít a szabadulás utáni munkahelykereséskor.

A munkáltatás vagy magánvállalatoknál zajlik, vagy a büntetés-végrehajtási szervezet üremeiben, amelyek a büntetőintézetek területén találhatók. A fogvatartottak foglalkoztatása az intézetek fenntartásával összefüggő tevékenységek terén is jelentős, az elítéltek főként étteremben, mosodában dolgoznak, illetve takarítanak.

Börtönegészségügy

A fogvatartottak egészségügyi ellátását, gondozását – a lakosság ellátásának szintjén – 1994-ben a jogszabály a közkórházak felelősségi körébe utalta. A jogszabályi megfelelés érdekében a kórházak konzultációs egységeket és járóbeteg rendelőt hoztak létre a büntetés-végrehajtási intézetekben.

A sürgősségi kórházi felvétel 2004 óta szintén a közkórházak feladata, az ún. kórházi egységek a régiók között biztosítják a kapcsolatot. 2005-ben nyolc régióban is létrehozták az egységeket – főként az egyetemi klinikákon, azért hogy megvalósuljon a programozott kórházi felvétel.

A pszichiátriai gondozást szintén a közkórházak biztosítják a büntetés-végrehajtási intézetekbe kihelyezett ambuláns kezelés által, illetve a regionális orvosi pszichológiai szolgálatok működése révén.

A 2002. szeptember 9-i törvény 48. §-a előrevetíti a különlegesen felszerelt kórházi egységek létrehozását. Ezek biztosítani fogják azoknak a fogvatartottaknak a kórházi pszichiátriai kezelését, akik labilis mentális állapotban vannak, és nem lehetséges őket a hagyományos büntetés-végrehajtási keretek között tartani.

Napirend a fogházban

A francia fogházakban előzetesek és elítéltek egyaránt megtalálhatók. A mindennapi élet az időbeliség alapján kap hangsúlyt:

- várakozási idő az előzetesen letartóztatottaknak, akinek még nincs ítélete,
- büntetés-végrehajtási idő az elítéltek számára, akiknek a szabadulása a láthatáron van, vagy már nem túl távoli.

A fogvatartottak élete a fogházakban – a befogadástól a szabadulásig – a kötelezően bejárando út által erősen ütemezett. A fogvatartási napot a pontos időben történő események teszik ritmusossá. A rögzített időpontok a fogvatartottak számára ugyanakkor eltérő tartalmat takarnak. Egyesek a zárkájukban maradnak, mások intézet fenntartási munkát végeznek, míg megint mások szabadlevegőn tartózkodnak. Az idő nem ugyanazt jelenti az előzetesen letartóztatottak számára, akik bírói döntésre várnak, és az elítélteknek, akiknek a szabadulási dátuma már rögzített, sőt a rövid büntetéssel rendelkező fogvatartottak élete is különbözik a hosszabb büntetési időt töltők életétől. Meg kell jegyezni, hogy a fogházban az átlagos tartózkodási idő kb. öt hónap.

A befogadási eljárás folyamata a következő: A gyanúsított megérkezik a fogházba a bírói határozattal. Ellenőrzik személyazonosságát és a fogvatartás jogcímét. Az eljárás magába foglalja a fénykép-készítést, a büntetési dosszié megnyitását, valamint a digitális rögzítést is. Az átvizsgáló szolgálaton történő áthaladást követően a fogvatartottat a befogadási zárkába irányítják. Ott meghallgatja őt az igazgató, a nevelő, az orvos, a Befogadási és próbára bocsátási szolgálat munkatársa, esetlegesen egy oktató avégből, hogy elkészítsenek róla egy első nevelési tervet.

A fogházban 19. 00-07. 00 között, (a börtönben 20. 00-07. 00 között) a fogvatartottak a zárkában tartózkodnak. Az étkezés többnyire a zárkában történik.

A fogvatartottak szabadon gyakorolhatják vallásukat, amely a büntetés-végrehajtásal kapcsolatban lévő lelkészek által biztosított.

Egy büntetés-végrehajtási intézet napirendje

Hétköznap

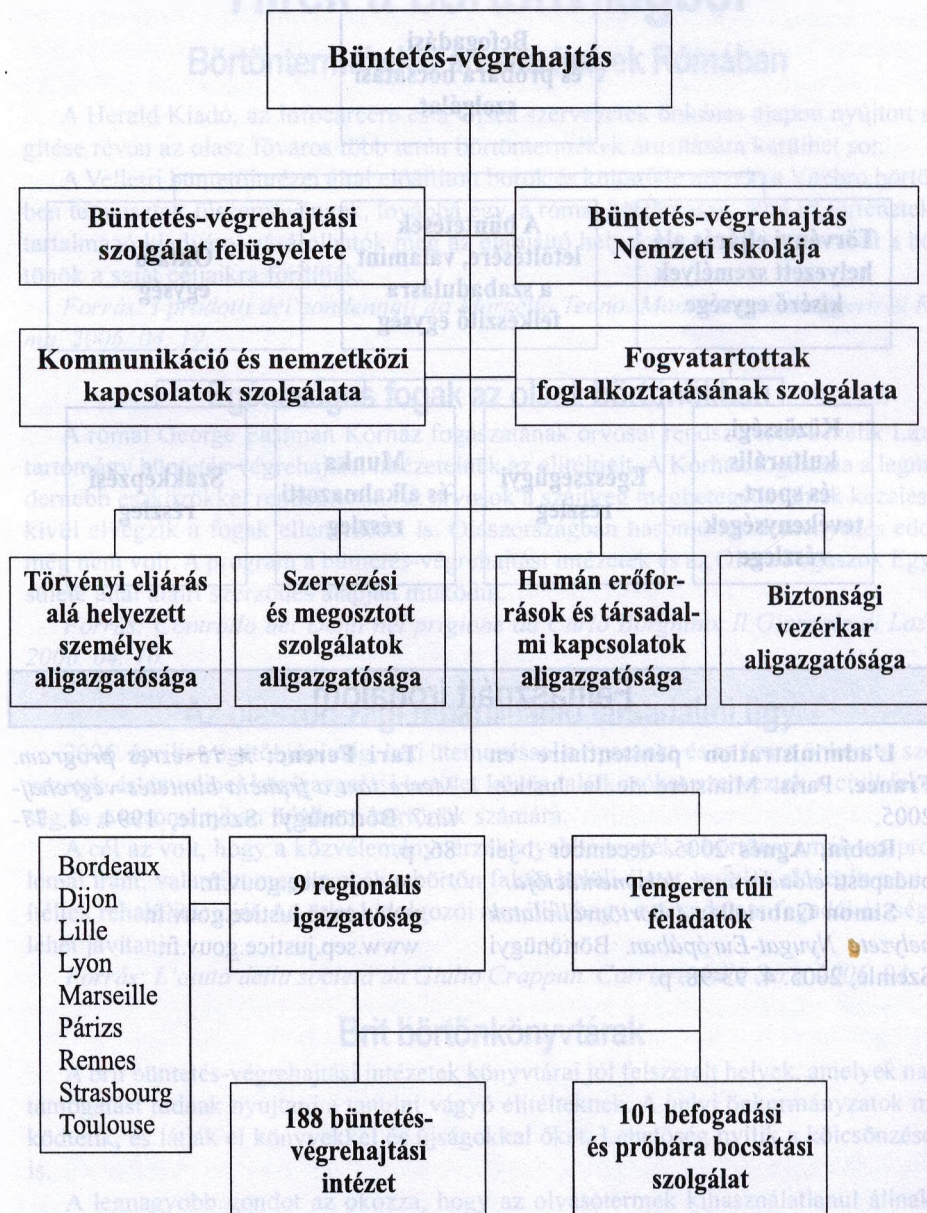
06.50	ébresztő
07.00-08.00	felkelnek a fogvatartottak, tisztálkodás, ágyazás, reggeli
08.00-11.15	munka, séta, tevékenység, szabadidő, zuhanyozás
11.30-12.15	ebéd
13.00-14.00	séta az intézeti fenntartási munkákat végző és a többi dolgozó fogvatartott számára
14.00-17.00	munka, séta, tevékenység, szabadidő, zuhanyozás
17.00-17.45	az intézeti munkát végző és a dolgozó fogvatartottak zuhanyoznak
18.15-18.30	vacsora
18.45	zárkazárás

Szombat, vasárnap és ünnepnap

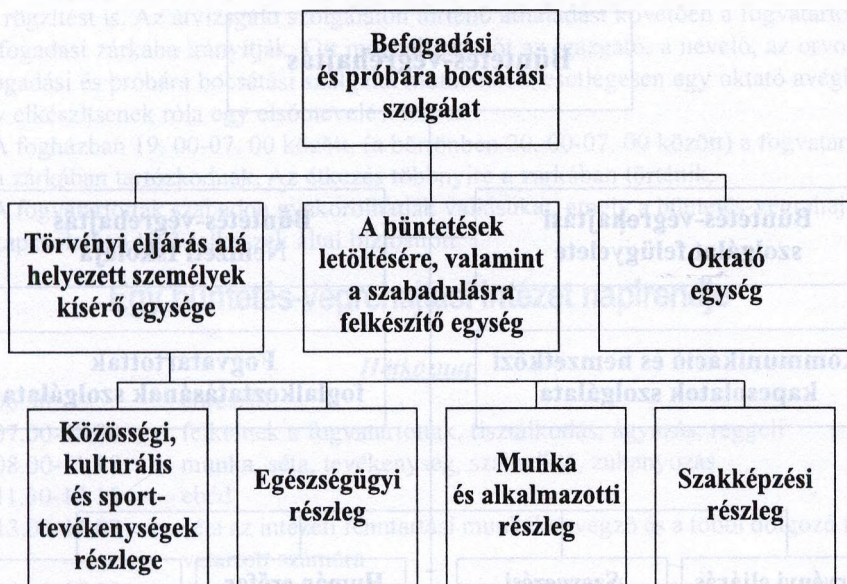
07.00-08.00	ébresztő, felkelnek a fogvatartottak, tisztálkodás, ágyazás, reggeli
08.00-11.00	séta
11.30	ebéd
13.00-14.00	séta az intézeti fenntartási munkákat végző és a többi dolgozó fogvatartott számára
14.30-17.00	séta. elfoglaltság az intézeti munkát végző és a dolgozó fogvatartottak számára
18.15	vacsora
18.45	zárkazárás

A beszélők napjai és órái az előzetesen letartóztatottak számára: hétfő, szerda, péntek 13.00-17.00 között. Az elítéltek számára: csütörtök 13.00-17.00 között.

A Büntetés-végrehajtási Igazgatóság szervezeti felépítése

A befogadási és próbára bocsátási szolgálatok szervezeti felépítése

Felhasznált irodalom

L'administration pénitentiaire en France. Paris. Ministère de la Justice. 2005.

Robin, Agnès 2005. december 1-jei budapesti előadásának dokumentációja.

Simon Gabriella: A börtönvállalatok helyzete Nyugat-Európában. Börtönügyi Szemle, 2005. 4. 93-98. p.

Tari Ferenc: A 13 ezres program. Merre tart a francia büntetés-végrehajtás? Börtönügyi Szemle, 1994. 4. 77-86. p.

www.justice.gouv.fr

www.enap.justice.gouv.fr

www.sep.justice.gouv.fr

Király Klára

Hírek a börtönvilágból

Börtöntermékeket árusító helyek Rómában

A Herald Kiadó, az Infocarcere és a Gisca szervezetek önkéntes alapon nyújtott segítése révén az olasz főváros több terén börtöntermékek árusítására kerülhet sor.

A Velletri büntetőintézet által előállított borok és különféle mézek, a Vitebro börtönben termesztett fűszernövények, továbbá egy, a római börtönlakók által írt történeteket tartalmazó kiadvány vásárolhatók meg az elárúsító helyeken. A befolyt bevételt a börtönök a saját céljaikra fordítják.

Forrás: I prodotti dei condannati da Marcello Teono. Manifesto Messaggero di Roma, 2006. 04. 19.

Egészséges fogak az olasz börtönökben

A római George Eastman Kórház fogászatának orvosai rendszeresen kezelik Lazio tartomány büntetés-végrehajtási intézeteinek az elítélteit. A Kórház fogászata a legmodernebb eszközökkel rendelkezik. Az orvosok a szájüreg megbetegedéseinek kezelésén kívül elvégzik a fogak ellenőrzését is. Olaszországban hasonló kezdeményezés eddig még nem volt. A program a büntetés-végrehajtási intézetek és az Olasz Fogászok Egyesülete által aláírt szerződés alapján működik.

Forrás: Controllo dei Denti nel prigione da Carlo Borghino. Il Giornale di Lazio, 2006. 04. 16.

Az olaszországi rehabilitáció társadalmi ügy

2006. április végétől júniusig, heti ütemezéssel a Speranza és az Icaro önkéntes szervezetek és az udinei közigazgatási kerület közös találkozókát szerveztek a civil lakosság és a tartományban található börtönök számára.

A cél az volt, hogy a közvéleményt érzékenyebbé tegyék a börtönszemélyzet problémái iránt, valamint megértessék a börtön falain belüli életet, ezzel is elősegítve az elítéltek rehabilitációját. Az ötlet kidolgozói remélik, hogy a társadalom fogadókészségén lehet javítani.

Forrás: L'aiuta della società da Giulio Crappan. Corriere della Sera, 2006. 04. 16.

Brit börtönkönyvtárak

A brit büntetés-végrehajtási intézetek könyvtárai jól felszerelt helyek, amelyek nagy támogatást tudnak nyújtani a tanulni vágyó elítélteknek. A helyi önkormányzatok működtetik, és látják el könyvekkel és újságokkal őket. Lehetőség nyílik a kölcsönzésére is.

A legnagyobb gondot az okozza, hogy az olvasótermek kihasználatlanul állnak a nap jelentős részében. Ez a tendencia mindenhol megfigyelhető. Az intézetek nagy há-

nyada csak kéthetente egyszer ad könyvtár-látogatási engedélyt a fogvatartottaknak. A szakemberek szerint szükség lenne a szabályok módosítására és a könyvtárhasználat oktatási programokba való integrálására. A távoktatást, önellenőrzést és nyelvtanulást biztosító könyvek és kiadványok számát is növelni kellene.

A másik fontos kérdés az internet használata. Az internet-hozzáférés nélkülözhetetlen a távoktatások esetében, hiszen a szervezőkkel csak így lehet kapcsolatot tartani. Az internet-használat megtagadása távol tartja az elítélteket a munkaerőpiactól is, hiszen ma minden munkahelyen alapvető követelmény az internet alapfokú ismerete. Sok intézetben ez a tanulási forma el van zárva az elítéltek elől, mivel biztonsági okok miatt nem kapnak internet-hozzáférést.

A „Fórum az elítéltek oktatásáról” című tanácskozáson elhangzott, hogy a Börtön-szolgálatokon múlik a probléma megoldása. A biztonságos internet olyan szoftver segítségével jöhetne létre, amelyet ma már sok szülő is használ, hogy távol tartsa a gyerekeket a nem kívánatos web-oldalaktól. A megbeszélésen a brit Exeter Egyetem példáját emelték ki, amely 5 intézetben működteti a „Learnirect” programot.

A Fórum egy munkacsoportot kíván felállítani, amely számadatokkal és érvekkel fogja alátámasztani az internet-tilalom eltörlésének szükségességét. A Fórumot még 2000-ben alapították azzal a céllal, hogy az oktatás minőségén javítson az igazságszolgáltatás rendszerében.

Forrás: British Prison Library Problems by Tim Austin. Daily Mirror, 2006. 01. 02.

Az oroszországi börtönhelyzet

„Az emberi jogok nem érvényesülnek maradéktalanul az orosz büntetés végrehajtási- intézetekben” – állapította meg az orosz igazságügy-miniszter. 1,3 millió főre tehető az oroszországi börtönlakók száma, ezen belül magas – 20-25 % – az előzetesen le-tartóztatottak aránya.. Oroszország rossz hírnevét nem csak túlszűfolt intézeteinek, hanem az elítélt jogvédelem hiányosságainak is köszönheti.

A zsúfoltság korrupciót és erőszakot szül: az elmúlt évben 87 %-kal nőtt azon esetek száma, amikor a börtönszemélyzet valamelyik tagját bűncselekmény elkövetésével vádolták, 24 %-kal nőtt a börtön falain belül elkövetett bűncselekmények száma. A börtönigazgatás az elítélteket több alkalommal is jogtalanul sújtotta büntetéssel.

Az orosz börtönnépesség az egyik legnagyobb a világon, ami a társadalomra is közvetlen hatással bír, hiszen minden elítéltnak vannak hozzátartozói. A szakemberek ugyanakkor bíznak a helyzet lassú javulásában.

Forrás: Condemns Russian prisons by Oleg Shchedrow. The Star Online, 2006. 02. 10.

Skóciában vállalkozóképző programok segítik az elítéltek rehabilitációját

A vállalkozóképző programok segítségével a skóciai elítéltek esélyt kapnak a büntetés letöltése után arra, hogy elhelyezkedési nehézségek esetén, saját maguk indíthas-sanak vállalkozást.

A Young Enterprise Scotland program a Polmont fiatalokéak büntetés-végrehajtási intézetben és a Cornton Vale női börtönben már működik. A fogvatartottak viszonylag rövid idő alatt fontos ismeretekre tehetnek szert, követik a nagyobb vállalatok működését, megismerik a pénzügyi és adózással kapcsolatos tudnivalókat.

Forrás: Business programme for offenders by Hamish McDonell. The Scotsman, 2006. 03. 12.

Angliai fodrászképzés

A staffordshire-i Drake Hall büntetés-végrehajtási intézetben hivatalosan is megnyitották az új fodrászszalont. A börtön oktatási központjában választják ki azokat az elítélteket, akik elég tehetségesek és alkalmasak arra, hogy a komoly szakmai hírnévvel rendelkező Terry Longdon fodrász keze alatt dolgozzanak.

A börtönvezetés úgy gondolja, hogy a gyakorlat megszervezése előmozdíthatja az elítéltek civil szférában való elhelyezkedésének esélyeit. A büntetés letöltése előtt pár hónappal kerülhetnek át a kiválasztott fogvatartottak a fodrászüzletbe.

Forrás: New training for prisoners by Tom Galanthy. BBC News, 2006. 04. 01.

Hepatitis immunizációs program Észak-Írországbán

Az észak-írországi Börtönszolgálat hepatitisz B immunizációs programot indít három büntetés-végrehajtási intézetben. A hepatitis B vírus elleni, megelőző oltás kiosztásáról szóló döntés már 2005-ben megszületett. Hasonló kezdeményezésre eddig nem volt példa.

A hepatitisz B elterjedtsége általában alacsony a börtönnépesség körében, de magas az intravénás kábítószer fogyasztók között. Egy 2004-es független felmérés kimutatta, hogy az észak-írországi elítéltek 0,6 %-ánál mutatták ki a hepatitisz B vírust, 1,1 %-nál a hepatitisz C vírust. Szerencsére egyetlen HIV pozitív sem volt a megvizsgált személyek között.

A Börtönszolgálat vezetői szerint a helyzet az alacsony fertőzöttségi értékek ellenére sem megnyugtató, mivel egy fertőzött tüvel intézett támadás is veszélyeztetheti az örök életét.

Forrás: Hepatitis immunisation programme by James Cavan. Irish Times, 2006. 04. 10.

Nehéz helyzetben vannak az idősebb elítéltek az USA-ban

Az Egyesült Államok börtönpopulációja lassú öregedést mutat. Dr. Brie Williams, a San Francisco VA Medical Centre geriátria szakértője tanulmányt írt az idősebb elítéltek börtönkörülményeiről. Megállapította, hogy az intézetek nincsenek berendezkedve az idősebb emberek fogvatartására, akik számára már a mindennapos feladatok ellátása is fizikai kihívást jelent.

Dr. William férfi és női elítéltekkel töltetett ki kérdőívet. Az alanyok 55. életévüket betöltött vagy ennél idősebb személyek voltak. A Kalifornia államban készített felmérésben a női elítéltek 69 %-a jelezte, hogy a fizikai állapotánál fogva nehézségei adód-

nak a napirend betartásában. A megkérdezettek 60 %-a azt mondta, hogy a napi teen-dők ellátásában időnként segítségre szorul.

A felmérésben résztvevők kevésbé voltak egészségesek, mint a hasonló korú átlag szabad népesség. Az elítéltek között nagyobb arányban fordultak elő a magas vérnyomás, az ízületi gyulladás, az asztma és egyéb légzőszervi megbetegedések, mint a kin-ti népesség körében. A jövőre vonatkozó számítások szerint az USA-ban 2030-ra a börtönpopuláció egyharmada fog az idős korosztályba tartozni.

Forrás: U. S. Prisons not safe for the aged by Dr. Brie Williams. Journal of the American Geriatrics Society, 2006. 04. 10.

A kenyai börtönszemélyzet helyzete

A kenyai börtönszolgálat egy bizottság létrehozásával akarja a börtönszemélyzet helyzetét átláthatóbbá tenni. A bizottság feladata lenne az örök előmeneteli lehetőség-nek, munkakörülményeinek, jövedelmi helyzetének, szakmai képzettségének a kiérté-kelése. Az újoncok toborzásának kérdését, valamint a büntetés-végrehajtás jogi szabá-lyozásának hiányosságait is meg kell oldani.

Forrás: Help for prison guards by Omwanza Okomo. Daily Nation, 2006. 05. 02.

Angliában digitális nyomtatást oktatnak az elítélteknek

A Stanford Hill Büntetés-végrehajtási Intézet – Sheppy-szigeten, Kentben – az első olyan intézet, amely a Börtönszolgálat engedélyével digitális, színes nyomdai köz-pontot létesített. A börtönben fogvatartott 460 elítelt a szabadlábra kerülést követően könnyebben tud elhelyezkedni a munkaerőpiacon, mivel sokféle szakmát adó képzésbe kapcsolódhatnak be.

A Learning and Skill Development Agency felmérése kimutatta, hogy az intézet képzéseiben résztvevők esetében alacsonyabb a visszaesési ráta: egy évvel a szabadlábra kerülést követően 20 %, szemben az országos 44 %-os átlaggal.

A képzéseket szervezők folyamatosan figyelik a munkaerő piaci elvárásokat, és rö-gtön reagálnak rájuk. A nyomdaipar még mindig sok lehetőséget rejt magában, nyilat-kozta Ruth Exelby a British Printing Industries Federation (BPIF) elnöke. Azoknak a fi-ataloknak van csak helye a nyomdaiparban, akik ismerik a legújabb digitális eljárás-o-kat és eszközöket. A nyomdai munkák a Börtönszolgálat számára évente 2 millió fon-tot hoznak. A Stanford Hill intézet nyomdai felszereltségének modernizálása valószí-nűleg növelni fogja a profitot.

Forrás: Digital print system in prisons by George Calcar. The Thames, 2006. 04. 15.

A nők helyzete a dán Börtön- és Pártfogó Felügyelői Szolgálaton belül

A dán Börtön- és Pártfogó Felügyelői Szolgálat személyi állománya 4100 főt szám-lál, a nők az alkalmazotti összlétszám 40 %-át teszik ki. A legnagyobb részük admi-nisztratív munkaköröket és pártfogó felügyelői funkciót tölt be. A kisebbik részbe a ve-

zetői pozíciókat betöltő, az oktatást végző, az egészségügyi állapotért és a munkavállalásért felelős személyek tartoznak. Viszonylag kevesen mondhatják el magukról, hogy magas fokú elméleti képzésben részesültek volna. Jelenleg mindössze 136 főállású női munkavállaló sorolható ebbe a körbe.

Ma már a diszkrimináció tilalmáról szóló törvény alapján a férfi és női munkavállalók azonos jövedelemmel rendelkeznek. 2000-ben a büntetés-végrehajtásért felelős Igazságügyi Minisztérium 4 évre szóló akcióprogramot fogalmazott meg azzal a céllal, hogy a férfi és női alkalmazottak közötti egyenlőség a gyakorlatban is teljes mértékben megvalósuljon. A terv legfontosabb része az volt, hogy azokon a helyeken, ahol százalékos arányban kevesebb nő dolgozott, ott megnövelték a létszámukat. A nők helyzetét 2000 óta évente megvizsgálják és kiértékelik.

Így a városi és a nyitott büntetés-végrehajtási intézetekben a betöltetlen pozíciókra csak női jelöltekkel kötöttek munkaszerződést. E börtönökben ugyanis a nők átlagosan csak 30 %-ot tettek ki a munkavállalói létszámon belül. Természetesen a felvett női alkalmazottak tudása maradéktalanul megfelelt a feladat ellátásához.

Forrás: Danish women in prison system by Ole Sørensen. The Copenhagen Post, 2006. 04. 12.

Vallásgyakorlás Ausztriában

A vallás fontos szerepet játszhat az elítéltek életében, megkönnyíti az elszigeteltség elviselését, tartalmat és célt adhat a jövőre nézve. A hit és az egy közösséghez tartozás elősegítheti a társadalomba való beilleszkedést. Ausztriában a vallásos nevelés biztosítása az egyik legrégebbi rehabilitációs eszköz, ami lényegében egyidős a modern börtönrendszerek kialakulásával.

Az osztrák büntetés-végrehajtási törvény (StVG) 58. §-a biztosítja az elítéltek számára a vallásgyakorlást, valamint a miséken és más egyházi eseményeken való részvételt a börtönbüntetés letöltése alatt. Természetesen a papokkal való lelki gyakorlatra, konzultációra és a gyónásra is lehetőséget biztosít a jogszabály.

Az osztrák büntetés-végrehajtási intézeteket teljes és részmunkaidős lelkészek látogatják. Az elítéltek döntő hányada katolikus és evangélikus, de a vallásgyakorlásra lehetősége van a többi felekezethez tartozó fogvatartottaknak is. Ma már a misék, a gyóntatás az elítéltek igényeihez igazodva zajlik. Bécsben az egyházak egy több mint 40 férőhelyes átmeneti szállást tartanak fenn a szabadlábra került elítéltek számára.

Forrás: Religious prisoners in Austrian prisons by John Banbury. BBC News, 2006. 03. 10.

Munkavégzés az osztrák börtönökben

28 osztrák büntetés-végrehajtási intézetben 250 cég nyújt munkalehetőséget, közel 50 különböző ágazatban. A munkavégzést biztosító területek közül a börtönkonyha, a mosoda, a takarítás, az ácsműhely, a lakatosműhely, a könyvkötő, a nyomda, a betongyártó üzem és a mezőgazdasági ágazatok (állattenyésztés és növénytermesztés) számítanak a legfontosabbaknak. A konyhák, mosodák működtetése és a tisztaság fenntartá-

sa az intézetek feladata. Az ács- és lakatosműhelyek, a nyomda- és a könyvkötő részlegek üzemeltetése a magáncégekkel kötött szerződések keretében valósul meg. Ez utóbbi műhelyek és üzemek nagy szolgálatot nyújtanak a rehabilitáció megvalósítása során, mivel az ipari tanulók számára egyben oktató központok is.

A fogvatartottak a magáncégek kapcsolatai révén közvetett módon kapcsolódnak be az ipari és a kereskedelmi élet vérkeringésbe. Legeredményesebben a Stein és Graz-Karlau intézetekben valósult meg a vállalkozói szektor és a büntetés-végrehajtás közötti együttműködés, mivel itt magánkereskedelmi cégek is lehetővé teszik az elítéltek számára a folyamatos munkavégzést.

Forrás: Working possibilities in prisons by Timothy Long. BBC News, 2006. 03. 20.

Még több munka az elítélteknek Új-Zélandon

A Fogvatartottak Foglalkoztatása nevű stratégiai program jelentősen növeli az Új-Zélandon szabadságvesztésüket töltő elítéltek munkavégzési és továbbképzési esélyeit. A 2006-2009 közötti időszakra meghirdetett terv szerint a büntetés-végrehajtási intézetekben nőni fog a foglalkoztatásba bevont elítéltek száma, és javulni fognak a munkakörülmények is.

A büntetés-végrehajtásért felelős miniszter, Damien O'Connor elérkezettnek látja az időt, hogy nagyobb hangsúlyt fektessenek a rehabilitációra és a fogvatartottak szabad életre való felkészítésére. Ugyanakkor az adott terület munkáltatóinak az érdekeit szem előtt tartva oktatják az elítélteket. A büntetés-végrehajtás jobb kapcsolatra törekszik az ipari vállalatokkal és a szakmunkásképző iskolákkal.

A Szociális Ügyek Minisztériuma irányításával és segítségével már 12 hónappal a szabadlábra kerülést megelőzően biztosítják az átmenetet és az elítéltek szabad életre való felkészítését. Az erdészek, a növénytermesztők, az állattenyésztők, a villanyszereplők, a textil- és a faipari munkások kiképzésére van a legnagyobb szükség és kereslet.

Forrás: Aim to get more prisoners into work by Andrew Hardy. Scoop Independent News, 2006. 04. 15.

Eseménynaptár

(2006. március 1-jétől 2006. május 31-éig)

2006. MÁRCIUS 3.

Natália Kalasnyikov, az ukrán Büntetés-végrehajtási Szervezet megbízott helyettes vezetője tett látogatást a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet III. számú objektumában, valamint a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszékén.

2006. MÁRCIUS 6.

Tiszalökön ünnepélyes keretek között helyezték el az új, PPP konstrukcióban épülő, 700 fogvatartott befogadására alkalmas büntetés-végrehajtási intézet alapkövét. Az eseményen részt vett Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter, Juhász Ferenc országgyűlési képviselő, honvédelmi miniszter, valamint Csere László bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka.

A Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben megnyitották a Sátoraljaúj-hegyi Fegyház és Börtön történetét bemutató vándorkiállítást.

2006. MÁRCIUS 15.

A Magyar Köztársaság elnöke a nemzeti ünnep alkalmából kinevezte dandártábornokká Biczó László bv. ezredes, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka mb. általános helyettesét, továbbá eredményes szakmai munkájuk elismeréséül a „Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztjének” katonai tagozatát adományozta Mácsai Ferenc bv. ezredesnek, a Kalocsai Fegyház és Börtön parancsnokának, valamint Kucsera Pál bv. dandártábornoknak, az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet nyugállományú parancsnokának.

A Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere a nemzeti ünnep alkalmából előléptette posztumusz büntetés-végrehajtási ezredessé néhai Dr. Majzik Mátyás ny. bv. alezredes, a Szegedi Fegyház és Börtön volt lelkészét.

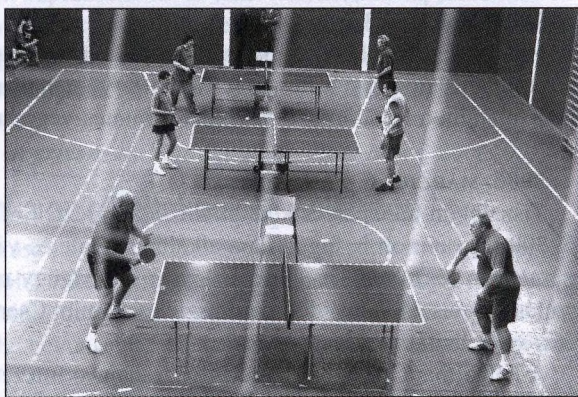

2006. MÁRCIUS 23.

Milan Ivan ezredes, a szlovák büntetés-végrehajtás országos parancsnoka gazdasági helyettesének vezetésével nyolcfős szakmai delegáció tett látogatást a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2006. MÁRCIUS 30.

A Büntetés-végrehajtás Oktatási központjában rendezték meg hat régió győztes csapatainak részvételével a Büntetés-végrehajtási Szervezet 2006. évi asztalitenisz bajnokságának országos döntőjét, amelyet a Váci Fegyház és Börtön nyert meg.

2006. ÁPRILIS 3-6.

A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet vendégeként Magyarországon tartózkodó bajor büntetés-végrehajtási szakemberek négyfős delegációja látogatást tett az Intézet mindhárom objektumában, valamint a Baranyai Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2006. ÁPRILIS 4.

Csere László bv. vezérőrnagy, országos parancsnok kihelyezett osztályfőnöki órát tartott a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszék III. éves hallgatói számára a Szegei Fegyház és Börtönben.

2006. ÁPRILIS 5.

A Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere Dr. Kapeller Magdolna bv. o. ezredesnek, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Egészségügyi Főosztálya főosztályvezető-helyettesének – nyugállományba vonulása alkalmából – „Tauffer Emil-díjat” adományozott, kimagasló munkássága elismeréséül.

2006. ÁPRILIS 6.

A Büntetés-végrehajtás Oktatási központjában rendezték meg hat régió győztes csapatainak részvételével a Büntetés-végrehajtási Szervezet 2006. évi országos sakkbajnokságának döntőjét, amelyet a tőköli Fiataalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete nyert meg.

2006. ÁPRILIS 10-12.

Dr. Dusan Lukacka ezredes, a szlovák Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága titkárságvezetője vezetésével háromfős szakmai delegáció tett látogatást Magyarországon a 2005. évi tapasztalatcsere látogatások és csereüdülések értékelése, valamint a 2006. évi tapasztalatcsere-utak és csereüdülések előkészítése céljából.

2006. ÁPRILIS 11.

Antonin Liberda, a Cseh Köztársaság igazságügy-miniszter helyettese vezetésével ötfős szakmai delegáció tett látogatást a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2006. ÁPRILIS 18.

Gene Hernandez, az egyesült államokbeli Chio város rendőrkapitánya vezetésével négyfős szakmai delegáció tett látogatást a Tolna Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2006. ÁPRILIS 25.

Dirk Benkendorff és Bernhard Beckmann, a szász Igazságügyi Minisztérium munkatársai tettek látogatást a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

Vác város Önkormányzata emléklapot adományozott a Váci Fegyház és Börtönnek, mellyel kifejezte köszönetét és elismerését az intézet személyi- és fogvatartotti állományának az árvízi védekezésben nyújtott munkájáért.

2006. ÁPRILIS 25-26.

Az Igazságügyi Minisztérium és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Iustitia et Pax Bizottsága szervezésében rendezték meg a „Jog és erkölcs” című nemzetközi konferenciát az Országos Igazságszolgálati Tanács dísztermében. A rendezvényen,

amelyen Dr. Petréttei József igazságügy-miniszter is előadást tartott, a Büntetés-végrehajtási Szervezetet Biczó László bv. dandártábornok, az országos parancsnok mb. általános helyettese, valamint számos intézetparancsnok képviselte.

2006. MÁJUS 4.

Az Európai Börtönnevelési Társaság (EPEA) magyar szekciója a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben tartotta munkaértekezletét Dr. Tari Ferenc ny. bv. altábornagy, Dr. Lőrincz József ny. bv. dandártábornok, valamint Dr. Ruzsonyi Péter bv. ezredes, az EPEA magyar szekciójának vezetője részvételével.

A Büntetés-végrehajtás Oktatási központjában rendezték meg a Büntetés-végrehajtási Szervezet 2006. évi országos terepfutó bajnokságának döntőjét, amelyen 27 intézet 311 versenyzője indult. A csapatbajnokságot az Államposztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet nyerte meg.

2006. MÁJUS 5.

Dr. Petréttei József igazságügy-miniszter ünnepélyes keretek között átadta Magyarországon egyedülálló módon, Phare-támogatásból épült Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetét Pécsen. Az átadáson jelen volt Katonáné dr. Borka Katalin büntetés-végrehajtási ügyekért felelős főcsoportfőnök, Csere László bv. vezérőrnagy, országos parancsnok, valamint Biczó László bv. dandártábornok, az országos parancsnok mb. általános helyettese.

2006. MÁJUS 9-11.

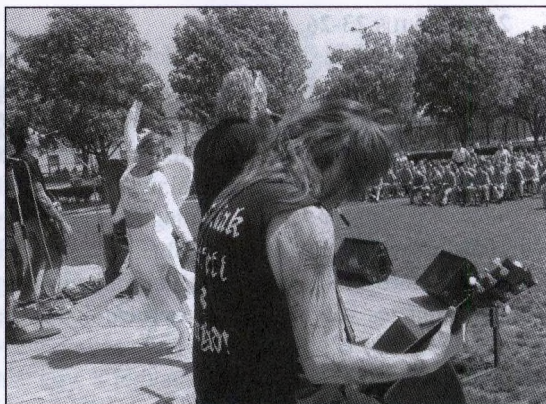
A Váci Fegyház és Börtönben rendezték meg a „Visegrádi Négyek” találkozó keretében az „Együttműködés a fogvatartottak társadalmi reintegrációjáért” elnevezésű nemzetközi konferenciát, melyen részt vettek a szlovák Dubnica nad Váhomi és Ilavai Büntetés-végrehajtási Intézet, a cseh Ostravai Büntetés-végrehajtási Intézet, valamint a lengyel Jastrzebie Zdróji Büntetés-végrehajtási Intézet, illetve a Váci Fegyház és Börtön munkatársai.

2006. MÁJUS 14-21.

Ulabbayar Khukhuu ezredes, a mongol Bírószági Ítéletek Végrehajtásának Főigazgatói Főosztályának főosztályvezető-helyettese, a büntetés-végrehajtási igazgatója vezetésével négyfős delegáció érkezett Magyarországra, a mongol és a magyar büntetés-végrehajtás közötti együttműködés áttekintése, illetve fejlesztése céljából. A delegáció megtekintette a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetet, a Szegedi Fegyház és Börtönt, a Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetet, a Baracska Országos Büntetés-végrehajtási Intézetet, a Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetet, a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetet, valamint a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központját.

2006. MÁJUS 16.

A Zorall együttes közreműködésével az árvízi védekezésben tevékenyen részt vevő fogvatartottak részére adott koncertet 250 fogvatartott hallgatta meg a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben. A fogvatartottaknak Dr. Petréttei József igazságügy-miniszter oklevelet adományozott.

2006. MÁJUS 18.

A Büntetés-végrehajtás Oktatási Központja szervezésében a Márianosztai Fegyház és Börtön lötérenék környékén rendezték meg a Büntetés-végrehajtási Szervezet 2006.

évi országos járőr bajnokságának döntőjét, amelyen 32 csapat indult. A nők versenyében a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet, a férfiakéban a Fejér Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet csapata végzett az első helyen.

2006. MÁJUS 21.

A Magyar Köztársaság honvédelmi minisztere a Honvédelem Napja alkalmából a Szolgálati Érdemjel arany fokozatát adományozta Csere László bv. vezérőrnagy, országos parancsnoknak a honvédelem ügye érdekében huzamos időn át végzett kiemelkedő tevékenysége elismeréséül.

2006. MÁJUS 21-25.

Shao Lei, a kínai Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtási Hivatala vezetője kíséretében tízfős kínai delegáció érkezett Magyarországra a kínai és a magyar büntetés-végrehajtás közötti szakmai tapasztalatcsere céljából. A delegáció megtekintette a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetet, a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetet, valamint tárgyalásokat folytatott a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán.

2006. MÁJUS 23.

Dr. Sárkány István PhD ny. r. dandártábornok, a Rendőrtiszti Főiskola rektora címzetes főiskolai docens címet adományozott Csere László bv. vezérőrnagy, országos parancsnoknak.

2006. MÁJUS 23-26.

Jerzy Czolgoszewski ezredes, a lengyel Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Hivatalának vezetője kíséretében négyfős lengyel delegáció látogatott Magyarországra a 2005. évi együttműködés értékelése, a 2006. évi tapasztalatcsere utak és cse-reüldülés áttekintése, valamint a két szervezet közötti Együttműködési Megállapodás megújításának előkészítése céljával.

2006. MÁJUS 24.

Dr. Kondorosi Ferenc közigazgatási államtitkár tett ellenőrző látogatást a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2006. MÁJUS 24-26.

Stanislav Lesniak ezredes, a lengyel Rzeszowi Büntetés-végrehajtási Körzet parancsnokának vezetésével hatfős szakmai delegáció tett látogatást a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben.

2006. MÁJUS 25.

Dr. Lőrincz József egyetemi docens, ny. bv. dandártábornok ünnepélyes keretek között megnyitotta Nika Ferenc fotográfus műveiből összeállított „Budapest börtönei” című fotókiállítást a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben. A rendezvény fővédnöke Dr. Petrétai József igazságügy-miniszter, védnöke Csere László bv. vezérőrnagy, ország-parancsnok volt.

2006. MÁJUS 29.

A Szegedi Fegyház és Börtönben – a III. Dankó Pista Nyári Fesztivál keretében – ünnepélyes keretek között megnyitották az intézet által kiadott Csillagtükör című folyóirat megjelenésének 10. évfordulója alkalmából rendezett „A Csillag tükre a Csillagtükörben” című kiállítást.

Összeállította: Kolesza Krisztina

Tudósítás a Magyar Börtönügyi Társaság szakmai fórumáról

A Magyar Börtönügyi Társaság 2006. június 1-i az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán megtartott szakmai fórumára szép számú hallgatóság gyűlt össze. A rendezvény levezető elnök tisztét **dr. habil. Vóko György**, a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának tanszékvezető egyetemi tanára, a Társaság jogi szekciójának vezetője látta el. A szakmai fórumon három téma – az Európai büntetés-végrehajtás című kiadvány méltatása, az új Európai Börtönszabályok bemutatása, továbbá egy, a fogvatartottak foglalkoztatásáról és program lehetőségeiről készült ügyészégi vizsgálat tapasztalatainak ismertetése szerepelt.

Elsőként **dr. Csernyánszky Lajos**, az ELTE ÁJK tiszteletbeli tanára, a Társaság titkára beszélt **Vóko György: Európai büntetés-végrehajtás** című könyvéről. (Megjegyzendő, hogy a kötetről Aleku Mónika írt ismertetőt a Börtönügyi Szemle legutóbbi, 2006. évi 1. számában.) Az előadó hangsúlyozta, hogy a mű európai viszonylatban is egyedülének tekinthető, hiszen az első olyan tudományos munka, amely az európai integráció szemszögéből tárgyalja a büntetés-végrehajtási jog különböző területeit. Kiemelte – többek között – a büntetés-végrehajtási intézetek igazgatására, személyi állományára, az elítéltek foglalkoztatására vonatkozó részeket. Utalt arra, hogy az európai büntetés-végrehajtási jog – elsősorban a kötet szerzőjének jóvoltából – egyre több jogi egyetemen válik tantárggyá.

Ezt követően **Visnyeiné dr. Juhász Zsuzsanna**, a Szegedi Tudományegyetem Jogi Karának adjunktusa a megújult **Európai Börtönszabályokat** mutatta be. (Mint ismeretes: az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ez év januárjában fogadta el az új jogszabálygyűjteményt.) Az előadó ismertette az új Európai Börtönszabályok előzményeit, a dokumentum létrejöttét befolyásoló körülményeket, az ajánlás függeléke 9 részre tagolódó tartalmát, külön kiemelve azokat a kérdéseket, amelyekre a régi, 1987-es szabályanyag még nem tért ki. (Miután az előadás alapjául szolgáló tanulmányt a Börtönügyi Szemle következő száma fogja közölni, e helyütt csak a dokumentum néhány új elemének felvillantására szorítkozunk.) Az új Európai Börtönszabályok például önálló részként kezeli az egészségügyi ellátás kérdéskörét, külön címszó alatt tárgyalja a fiatalkorúak fogvatartásának szabályait. Új elem továbbá az etnikai és nyelvi kisebbségekkel foglalkozó, illetve a kormányzati felügyeletre és a független szervezetek ellenőrző tevékenységére vonatkozó szabályanyag. Ugyancsak új az ajánlás azon része, amely az elítéltek vonatkozásában tartalmaz külön normákat. A dokumentum hangsúlyosan tárgyalja a börtönszemélyzet kiválasztására, képzésére vonatkozó szabályokat, illetve a közvélemény szerepéhez kapcsolódó kérdéseket. Visnyeiné dr. Juhász Zsuzsanna elmondta, hogy az új Európai Börtönszabályok – elődjéhez hasonlóan – ugyan ajánlásként jött létre, de rendelkezései minimum követelményeknek tekinthetők, s egyfajta zsinórmértékül szolgálnak az európai börtönrendszerek számára.

Ezután kérdések feltevésére, illetve hozzászólásokra nyílt lehetőség. Az egyik kérdés kapcsán kiderült például, hogy az új Európai Börtönszabályokban foglaltak nem csak a büntetés-végrehajtási intézetekre, hanem a rendőrségi fogdákra, sőt a pszichiátriai intézményekre is vonatkoznak.

A szakmai fórum harmadik előadója **dr. Csordás Sándor**, a Fővárosi Főügyészség csoportvezető ügyésze, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának óraadó tanára volt, aki „**A fogvatartás néhány aktuális kérdéséről az ügyészségi vizsgálatok tükrében**” címmel tartotta meg előadását. Dr. Csordás Sándor először a bánásmód fogalmát elemezte, majd rátért annak a tavalyi ügyészségi vizsgálatnak az ismertetése, amely a fogvatartottak foglalkoztatásának és programlehetőségeinek helyzetét tárta fel. (Mivel a vizsgálat tapasztalatait részletesen közlétevé tanulmány megjelent a legutóbbi Börtönügyi Szemlében, csak az előadás néhány összszegző megállapítását ragadjuk ki e rövid tudósítás keretében.) Miként az előadó elmondta: a tapasztalatok szerint CPT azon elvárása, hogy minden fogvatartott naponta legalább 8 órát töltsön zárkán kívül valamely értelmes elfoglaltsággal, a hazai fogvatartottak jelentős részénél nem érvényesül megfelelően. Ennek okai a jogszabályi háttér nem kellő célra orientáltságában, a foglalkoztatáshoz szükséges tárgyi és pénzügyi feltételek szűkösségében, illetve a programok szervezéséhez szükséges szakemberek kevés számában keresendők. Dr. Csordás Sándor végkövetkeztetésként kiemelte, hogy a foglalkoztatottak foglalkoztatása és program lehetőségeinek biztosítása terén a bv. intézetek a rendelkezésre álló erőforrások megfelelő hasznosítására törekednek. Az intézményrendszer viszont jelenleg nem rejt magában olyan személyi, tárgyi és költségvetési tartalékokat, amelyek kiaknázása rövid távon jelentősen javíthatná a foglalkoztatásának helyzetét.

Ezután **dr. Aleku Mónika**, a Legfőbb Ügyészség fogalmazója – mint a kutatás résztvevője, illetve a Börtönügyi Szemlében megjelent tanulmány egyik szerzője – **korreferátumában** a nagyszabású felmérés további részleteiről számolt be.

Az előadást és a korreferátumot követő hozzászólásokban többek részéről megfogalmazódott, hogy a büntetés-végrehajtás sohasem kapta meg a megfelelő működéséhez szükséges anyagi forrásokat. Miként azt **dr. Lőrincz József**, az ELTE ÁJK egyetemi docense, a Társaság elnökségi tagja kifejtette: az 1970 és 1989 közötti időszakra vonatkozó a szakmatörténeti kutatások is bizonyítják a büntetés-végrehajtás elhanyagoltságát a felelős politikai és állami szervek részéről. A szakma csak a saját erejére támaszkodhatott, a korszak büntetés-végrehajtási vezetői jól vizsgáztak, de ez komoly áldozatot követelt tőlük, amely egészségi károsodással, idő előtti kimerültséggel, elfáulsággal járt sokuknál.

D. F. I.

Közhasznúsági jelentés

a Segítő Kezek BVD Alapítvány 2005. évi tevékenységéről

I. Általános rész

A Segítő Kezek BVD Alapítvány 2005. évben, a korábbi évekhez hasonlóan, nehéz gazdasági körülmények között látta el feladatát. Ennek ellenére az egyszeri támogatások összegét egyes esetekben a korábbi évekhez képest megemeltük. Az elutasított kérelmek száma 2004-hez képest tovább csökkent. 2005-ben az összes kérelem mintegy 10 %-a került elutasításra. Az elutasítások oka többségében az volt, hogy a kérelmező olyan okokra hivatkozással kért támogatást, melyek nem egyeztek meg az alapítványi célok, Alapító okiratban rögzített feltételeinek, vagy a kérelmező által igazolt jövedelem messze meghaladta azt az összeget (a mindenkori köztisztviselői alapilletmény kétszerese a kérelmező családjának egy főre számított arányában). Az Alapítvány Kuratóriuma a kérelmeket körültekintően, kellő gondossággal vizsgálta, és a figyelme kiterjedt a kérelmezők által megadott anyagi és szociális körülményekre, azok valós tartalmára is.

2005-ben, követve hagyományainkat, egy súlyos balesetet szenvedett gyermek rehabilitációjának elősegítésében vettünk részt. A balesetet szenvedett gyermek egy egri kolléganőnk 15 éves fia volt.

Az Alapítvány 2005-ben is meg tudta szervezni a szociálisan rászorult büntetés-végrehajtási dolgozók gyermekeinek ingyenes üdültetését. Az üdültetés helyszíne változatlanul a Szelidi-tó partján lévő bv-s üdülőkomplexum volt. A gyermek-tábort néhai elnökünk, dr. Mészáros Józsefről neveztük el. Az üdültetésben 29 bv. intézetből, illetve bv-s Kft.-től, két csoportban, 88 gyermek vett részt, felügyelőtüket, programjaik lebonyolítását 5 fős szak személyzet (valamennyien hivatásos állományúak - vezénlyéssel) mindenki megalégedésére biztosította.

A gyermek-üdültetésnek, a benne szereplő programoknak kedvező fogadtatása volt a bv. személyi állománya körében. Ez, valamint munkatársaink nagylelkű adományai lehetővé tették azt, hogy a táboroztatást 2006-ban is megszervezzük.

Az Alapítvány Kuratóriumában 2005-ben is több személyi változás történt, a kuratóriumi tevékenység ennek ellenére folyamatos és zökkenőmentes volt.

II. Számviteli beszámoló

A Segítő Kezek BVD Alapítvány

forgóeszközei

2004. december 31-én: 7 839 279,- Ft

ezen belül pénzeszközök: 7 839 279,- Ft

Eszközök (aktívák)

összesen: 7 839 279,- Ft

Saját tőke 2005.

december 31-én: 7 839 279,- Ft

Induló tőke: 750 000,- Ft

Tőkeváltozás: 4 831 547,- Ft

Tárgyévi eredmény alaptevé-

kenységből (közhasznú

tevékenységből): 2 257 732,- Ft

Kötelezettségek: 0 Ft

Ezen belül rövid lejáratú kötelezettségek

2005. december 31-én: 0 Ft

Források (passzívák)

összesen: 2 257 732,- Ft

III. Költségvetési támogatások felhasználása

A Segítő Kezek BVD Alapítvány 2005. évben 3 500 000 Ft költségvetési támogatást kapott. Ebből 3 000 000 Ft az Alapítvány által szervezett és lebonyolított jótékonsági bál költségeihez való hozzájárulás, míg 500 000 Ft egy, a közreműködésünkkel megszervezett nemzetközi konferenciának az Igazságügyi Minisztériumtól származó költség-hozzájárulása volt.

IV. A vagyon felhasználásával kapcsolatos kimutatás

A Segítő Kezek BVD Alapítvány nyitó egyenlege
2005. január 1-jén 6 581 547,- Ft

2005. évben az összes cél szerinti bevétel: 8 179 607,- Ft

A bevételek megoszlása:
a./ Alapítványi támogatás 6 147 711,- Ft
b./ Kamat bevétel 16 322,- Ft
c./ SZJA 1% bevétel 2 015 574,- Ft
Cél szerinti kiadások: 6 921 875,- Ft

A kiadások megoszlása:
a./ Segélyezésre 1 035 000,- Ft
b./ Személyi jellegű kifizetés 14 fő részére (ebből 12 fő a jótékonyági bálon dolgozott) 653 000,- Ft
c./ Személyi jellegű kifizetés közterhei 137 852,- Ft
d./ Postaköltség 13 197,- Ft
e./ Egyéb költségek 181 925,- Ft
f./ Szociális alapon gyermek-üdültetés költségei 1 477 401,- Ft
g./ Jótékonyági bál költségei 2 923 500,- Ft
h./ Nemzetközi konferencia költség-hozzájárulása 500 000,- Ft

Záró egyenleg 2005. december 31-én: 7 839 279,- Ft

V. Bevételek és kiadások kimutatása

1./ BEVÉTELEK:

a./ A büntetés-végrehajtási szervezet dolgozóinak adományai 2 467 935,- Ft
b./ Bv. szervezetben belüli támogatás 3 619 776,- Ft
c./ A büntetés-végrehajtási szervezettől független, külső jogi személyek támogatása 60 000,- Ft
d./ Kamatbevétel 16 322,- Ft
e./ SZJA 1%-ából származó bevétel 2 015 574,- Ft
Összes bevétel: 8 179 607,- Ft

2./ KIADÁSOK:

a./ 4 fő rendszeres segélyezése 275 000,- Ft
b./ 48 fő egyszeri segélyezése 760 000,- Ft
c./ 88 fő szociális alapú üdültetése + 2x5 fő felnőtt személy költségterítése 1 477 401,- Ft
d./ postaköltség 13 197,- Ft
e./ Egyéb kiadások 181 925,- Ft
f./ 2004. XII. hóra TB+adók átutalása 45 030,- Ft
g./ 14 fő megbízási díja 2005. évben 618 000,- Ft
h./ 14 fő után 2005. I-XII. hóra TB+adók átutalása 127 822,- Ft
i./ Jótékonyági bál költségei 2 923 500,- Ft
j./ Nemzetközi konferencia költség-hozzájárulása 500 000,- Ft
Összes kiadás: 6 921 875,- Ft

Záró pénzkészlet 2005. december 31-én: 7 456 724,- Ft
Házipénztár 382 555,- Ft
Záró pénzkészlet összesen: 7 839 279,- Ft

VI. A közhasznú szervezetekről szóló 1997. CLVI. tv.19.§-ának (3) bek. e./ pontjában említett szervezetektől a Segítő Kezek BVD Alapítvány 2005. évben semmilyen támogatást sem kapott.

VII. 2005-ben a Segítő Kezek BVD Alapítvány kuratóriumának valamennyi tagja társadalmi munkában, díjazás nélkül végezte a munkáját.

SEGÍTŐ KEZEK BVD ALAPÍTVÁNY KURATÓRIUMA
Dr. Csernyánszky Lajos
ügyvezető elnök

Deák Ferenc István

Ajánló

Alkalmazott pszichológia. Szerk. Bagdy Emőke – Klein Sándor. Bp. Edge 2000 Kiadó. 2006. 451 oldal. 4290 Ft.

A könyv egy korábban hasonló címmel megjelent pszichológiai ismeretterjesztő sorozat „feltámasztását” szolgálja. A szerkesztők a kötetben található tanulmányokat a pszichológia főbb alkalmazási területei szerint tagolták.

Az első rész a felnövekedés, a személyiségfejlődés, a kibontakozás és a pályaválasztás szolgálatában álló pszichológiai szakágakat foglalja össze. A második rész a felnőtt ember életében alapvető szerepet betöltő munkát állítja középpontba. Ez az egység a munkalélektant, a vezetéslélektant, az ergonómiát és a közlekedés pszichológiát tartalmazza. A harmadik rész az együttélés, a kapcsolatok, a társas történések, illetve a környezet és az életminőség javításával foglalkozó pszichológiai szakágakat tekinti át. A következő rész az adaptív életvezetést elősegítő tanácsadásról és szupervízióról szól. A „Jog és igazságszolgáltatás” című ötödik részben - többek között - a kriminálpszichológiáról, s ezen belül a börtönpszichológiáról olvashatunk - Münnich Iván jóvoltából. A könyv utolsó két gondolati egysége a klinikai lélektani, orvosi pszichológiai, magatartástudományi és pszichoterápiás szakterületekről nyújt átfogó képet.

A neves hazai szakembergárda közreműködésével létrejött kiadványt a közérthetőség és a tudományosság egyaránt jellemzi. A kötetben szereplő írások természetesen csak mintegy bevezetőül szolgálhatnak a pszichológia egy-egy szakágának megismeréséhez, tanulmányok végén található irodalomjegyzékek jól segítik az olvasót abban, hogy tovább tájékozódjék az őt érdeklő témákban.

Bogár Péter – Margitán Éva – Vaskúti András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban. Bp. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2005. 231 oldal. 5040 Ft. (KJK-KERSZÖV kiadványok)

A kötet arra vállalkozik, hogy összefoglalja a kiskorúakra – így a gyermekkorúakra és a fiatalkorúakra – vonatkozó büntető anyagi-, eljárásjogi, szabálysértési és végrehajtási jogi ismeretanyagot. Ennek keretében a szerzők – a tudomány és a jogalkalmazás szakemberei – bemutatják a büntetőjogi felelősség kialakulásának folyamatát, a hazai szabályozás történetét, jelenét és javaslatokat is megfogalmaznak a jogalkotás számára. Mindezen túl a kötet nemzetközi kitekintést is nyújt, vizsgálva és elemezve, hogy a magyar szabályozás mennyire felel meg a kiskorúak védelmében megfogalmazott minimum-követelményeknek.

A legkisebbek nem csupán mint bűnelkövetők, hanem számos esetben mint áldozatok jelennek meg a büntetőjogban. A könyv a velük kapcsolatos szabályozást is tartalmazza.

A büntetőeljárás fejezet részletesen vizsgálja a mindennapi gyakorlatban felmerülő kérdéseket, olyan megoldási javaslatokat megjelölve, amelyek a jogalkalmazás során

hasznosíthatók. A büntetés-végrehajtást szorosabban érintő anyagrészen, a szankciók végrehajtásával foglalkozó fejezetben a szabadságvesztés végrehajtásának speciális szabályairól, a pártfogó felügyelet végrehajtásáról, valamint a javítóintézeti nevelés végrehajtásáról olvashatunk.

A kiadvány újszerűsége, illetve hiánypótló jellege folytán a jogi oktatásban, továbbá a kérdéskör tudományos kutatásában fontos szerepet tölthet be. A fentiekben túl a gyakorlatban dolgozó szakemberek munkájához is segítséget nyújthat.

Családi iszonyok. A családi erőszak kriminológiai vizsgálata. Szerk. Virág György. Bp. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2005. 276 oldal. 3780 Ft. (KJK-KERSZÖV kiadványok)

A családon belüli erőszakról a huszadik század második feléig nem sok szó esett. Amikor tehát a probléma bekerült a médiába és a közbeszéd részévé vált, úgy tűnt, mintha egy vadonatúj jelenségről, vagy legalábbis egy jelenség felfedezéséről lenne szó. Azonban sem a jelenség, sem pedig a róla való tényszerű tudás nem volt új...

A kötet az Országos Kriminológiai Intézetben a családi erőszak témakörében három évvel ezelőtt indult, és tavaly befejezett átfogó kutatás elsődleges eredményeiről ad tudósítást. A kutatást a Legfőbb Ügyészség kezdeményezte, az empirikus feldolgozáshoz szükséges aktákat az egyes ügyészségek bocsátották az Intézet rendelkezésére.

A könyv tárgyalja a családon belüli erőszak fogalmi kérdéseit, meghatározásának, kezelésének főbb problémáit, továbbá kutatási előzményeit. Ismerteti mintegy 1500 jogerősen lezárt ügy feldolgozásának eredményeit, és elemzi a kutatás megkezdését megelőző hat év (1997-2002) kriminálstatisztikai adatait. Áttekinti a nemzetközi dokumentumokat és modelleket, továbbá bemutatja a hatályos hazai jogi szabályozást. A kötet szerzőgárdája – Fehér Lenke, Gyurkó Szilvia, Herczog Mária, Szöllösi Gábor, Tamás Erzsébet, Virág György és Windt Szandra – arra törekedett, hogy megjelenítse a családi erőszak valamennyi aspektusát, szereplőjét és a közöttük felmerülő konfliktusokat.

A kiadvány a laikusok és a szakemberek számára egyaránt lehetőséget nyújt egy in-
dulatokkal telített, szerteágazó problémakör higgadt, minden részletet érintő végiggondolására.

Fehér Lenke – Horváth Tibor – Lévy Miklós: Magyar büntetőjog – Különös rész. 1. kötet. Bp. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2005. 277 oldal. 4305 Ft. (KJK-KERSZÖV kiadványok)

A kötet a Miskolci Egyetem Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszékének munkatársai által írt kétkötetes tankönyv új kiadásának első darabja.

A könyv a Büntető Törvénykönyv Különös Részének első öt fejezetét, úgymint az állam elleni, az emberiség elleni, a személy elleni, a közlekedés elleni, valamint a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények joganyagát tartalmazza.

A hatályos joganyag tárgyalása során a tankönyv az egyetemi oktatás követelményeinek megfelelően feldolgozza a bírói gyakorlat legjelentősebb döntéseit, követi a magyar szakirodalomban kialakult elméleti felfogást és módszert. Az egyes bűncselekményi törvényi tényállásokat a büntetőjog általános részében elfogadott elméleti tételek alapján meghatározott logikai rendben tárgyalja, figyelembe véve az oktatás didaktikai és a joggyakorlat jogértelmezési követelményeit. A joganyag feldolgozása során a szerzők támaszkodtak a több mint száz éves magyar büntetőjogi tankönyv-irodalom időtálló eredményeire. Egyaránt merítettek a múlt századforduló klasszikus tankönyveiből, a kortárs irodalomból, és saját kutatómunkájuk eredményeiből. A felhasznált – és egyben ajánlott – irodalmat a tankönyv függeléke tartalmazza.

A tankönyv elsősorban az egyetemi jogi felsőoktatásban résztvevők oktatására szolgál, de emellett a gyakorlatban működő, szakterületük elméleti anyagával lépést tartani kívánó jogászok is haszonnal forgathatják.

Kriminológiai tanulmányok 43. Szerk. Irk Ferenc. Bp. Országos Kriminológiai Intézet. 2006. 295 oldal. Ár nélkül.

A könyvben megjelent tanulmányok témájukat tekintve rendkívül szerteágazóak – példázva az Országos Kriminológiai Intézet munkatársainak sokirányú aktivitását.

Irk Ferenc előszavát követően Barabás A. Tünde, Gyurkó Szilvia és Virág György tanulmánya a média és az igazságszolgáltatás kapcsolatrendszerét elemzi két nagy nyilvánosságot kapott ügy kapcsán. Finszter Géza dolgozata a bűnügyi nyilvántartás helyzetét és fejlesztésének lehetőségeit tekinti át. Póczik Szilveszter tanulmánya – egy nagyobb lélegzetű munka első részeként – a terrorizmus kriminológiájának alapvető kérdését, a terrorizmus definiálhatóságát állítja középpontba. Windt Szandra az irreguláris migráció (szabálytalan vándorlás) hazai jellemzőit, Nagy László Tibor a hazai futballhuliganizmus helyzetét, jellemzőit vizsgálja dolgozatában. Herczog Mária és Gyurkó Szilvia tanulmánya egy, a partnerbántalmazás, s ezen belül az úgynevezett randevú-erőszak témakörében végzett kutatás, Parti Katalin tanulmánya a „Tiltott pornográf felvétellel visszaélés az interneten” című kutatás eredményeit mutatja be. Antal Szilvia és Vig Dávid dolgozatának témája a fiatalkorú fogvatartottakkal való bánásmód. (A felmérés Tökölön és Szirmabesenyőn készült 2005-ben.) Kerecsi Klára tanulmányában egy, a bűn és a büntetés megítéléséről készült lakossági attitűdvizsgálat tapasztalatait összegzi. Kis Anna dolgozata a hazai közvetítői eljárás bevezetésének esélyeit elemzi. Kármán Gabriella a DNS kriminalisztikai célú alkalmazásának németországi és hazai szabályait veti össze.

A megjelent tizenegy tanulmány hű az Országos Kriminológiai Intézet évkönyvének szokásosan magas színvonalához.

Weiss, Carol H.: Értékelés. Bp. Országos Közoktatási Intézet. 2005. 340 oldal. Ár nélkül.

A Sulinova Kht. Oktatáspolitikai Elemzések Központjában készült fordítás-kötet az értékelés (angolul: evaluation) kérését állítja középpontba.

Mint ahogy Radó Péter előszavából kiderül: az értékelés egy külön szakma, amely Magyarországon szinte ismeretlen. Vannak viszont olyan országok, ahol már évtizedek óta nem lehet projekteket és kormányzati célprogramokat indítani anélkül, hogy a projekttervek ne tartalmazzák az értékelés fázisát, és a költségvetések ne különítenék el az értékelés költségeit. Ezekben az országokban a közpolitikák leállításáról, korrekciójáról vagy éppen a folytatásukról szóló döntések elképzelhetetlenek azok független külső értékelése nélkül. Sok helyütt a közpolitikák tervezése és az azokról zajló párbeszéd mára jórészt a korábbi politikák értékelése révén felhalmozódott tapasztalatokon alapszik. Számos államban a közpénzből közszolgáltatást nyújtó egészségügyi, oktatási, szociális és más intézmények – amelyek közé a büntetés-végrehajtást is sorolhatjuk – működését rutinszerűen, rendszeresen és nyilvános szempontok alapján értékeli, az értékelés eredményeit pedig hozzáférhetővé teszik mindazok számára, akik igénye veszik e szolgáltatásokat, vagy egyszerűen tudni szeretnék, hogyan használják fel az adóként befizetett pénzüket.

Az értékelés szakterületén már életében klasszikussá vált amerikai szerző magyarul megjelent műve segít egy mindmáig hiányzó tudás megszerzésében mindazok számára, akik érintettek a közszolgáltatások világában.

*(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből)*

PRISON REVIEW

Professional and scientific bulletin of the Hungarian Prison Service

*Appears quarterly * Volume 25, Number 2*

CONTENTS

INTERNATIONAL CONFERENCE

1 Summary of the international conference entitled „The criminal policy, the security and the Hungarian draft of a new Law on the Enforcement of Sentences”

7 Katalin Gönczöl: Unconventional thoughts about the new chapters of the Hungarian criminal policy

13 Ferenc Kondorosi: The codification of criminal law and the current questions of prison matter

21 Péter Ruzsonyi: The role of corrective pedagogy in promoting prison adaptation and reintegration

34 Zsolt Bereczki: Treatment of special offender groups

41 André Vallotton: The enforcement of sentences taking into account the security principles

WORKSHOP

49 Katalin Kiss – Zoltán Sövény: Actual questions of the professional training of the staff

55 Tibor Sztodola: Problems of the introductory training and theirs

effects on the performance of duties in the field of security

65 Imre Lebujo: The psychic problems of the pre-trial detainees with special regard to deprivations

PAST

85 Katalin Kovacsics-Nagy: An almost forgotten criminal statistician, József Jekelfalussy

OUTLOOK

91 József Davola: Introduction to the French Prison Service (Part 1)

101 Klára Király: News from the prison world

IN BRIEF

107 Calendar of events (Compiled by Krisztina Kolesza)

113 Report on the professional forum of the Hungarian Prison Association which was held on 1st June 2006

115 Report of public utility

BOOK SHELF

117 Ferenc István Deák: Reference

JUSTIZVOLLZUGS-RUNDSCHAU

Fach- und Wissenschaftliche Zeitschrift des ungarischen Justizvollzuges

Erscheint vierteljährlich * Zweiter Band des Fünfundzwanzigsten Jahrgangs

INHALT

INTERNATIONALE KONFERENZ

1 Inhaltliche Zusammenfassung der Konferenz „Kriminalpolitik, Sicherheit und der neue ungarische Justizvollzugsgesetzentwurf“

7 Katalin Gönczöl: Ungewöhnliche Gedanken über das neue Kapitel der Ungarischen Kriminalpolitik

13 Ferenc Kondorosi: Kriminalpolitische Kodifikation und aktuelle Fragen des Gefängniswesens

21 Péter Ruzsonyi: Die Gelegenheit der Kriminalpädagogik für die Gefängnisadaptation und gesellschaftliche Integration

34 Zsolt Bereczki: Die Legitimitätsaufsicht des Ungarischen Justizvollzugs – die Prinzipien und Praxis der fachlichen Arbeit

41 André Vallotton: Die Vollstreckung der Freiheitsstrafe mit Rücksichtnahme auf die Sicherheitsprinzipien

WORKSHOP

49 Katalin Kiss – Zoltán Sövény: Die aktuellen Fragen der Fachausbildung des Personals

55 Tibor Sztodola: Die Problematik der Einführungskurse und die Wirkung dessen auf die Sicherheitstätigkeit

65 Imre Lebujos: Die psychischen Probleme der Untersuchungs-Häftlinge, insbesondere die Deprivation

VERGANGENHEIT

85 Katalin Kovacsics-Nagy: Über einen beinahe vergessenen Kriminalstatistikern, József Jekelfalussy

AUSBLICK

91 József Davola: Einführung in das französische Justizvollzugssystem (Teil I)

101 Klára Király: Nachrichten aus der Gefängniswelt

IN KURZEM

107 Kalender (zusammengestellt von Krisztina Kolesza)

113 Reportage über das fachliche Forum der Ungarischen Justizvollzugsgesellschaft am 1. Juni 2006

115 Gemeinnützige Meldung

BÜCHERREGAL

117 Ferenc István Deák: Empfehlung

TARTALOM

NEMZETKÖZI KONFERENCIA

1 A kriminálpolitika, a biztonság és az új magyar büntetés-végrehajtási törvénytervezet című nemzetközi konferencia tartalmi összefoglalója

7 Gönczöl Katalin: Rendhagyó gondolatok a magyar büntetőpolitika új fejezetéről

13 Kondorosi Ferenc: A büntetőjogi kodifikáció és a börtönügy időszerű kérdései

21 Ruzsonyi Péter: A kriminálpedagógia lehetősége a börtönadaptáció és a társadalmi integrálódás érdekében

34 Bereczki Zsolt: A magyar büntetés-végrehajtás törvényességi felügyelete – szakmai munkájának elvei, gyakorlata

41 André Vallotton: A szabadságvesztés büntetések végrehajtása a biztonsági elvek figyelembevételével

MŰHELY

49 Kiss Katalin – Sövény Zoltán: A személyi állomány szakmai képzésének aktuális kérdései

55 Sztodola Tibor: A bevezető képzés problémái, és ezek hatása a biztonsági tevékenység ellátására

65 Lebujos Imre: Az előzetesen letartóztatottak pszichés problémái, különös tekintettel a deprivációkra

MŰLT

85 Kovacsicsné Nagy Katalin: Egy majdnem elfelejtett kriminálstatisztikus, Jekelfalussy József

KITEKINTÉS

91 Davola József: A francia büntetés-végrehajtás rendszerének bemutatása (1. rész)

101 Király Klára: Hírek a börtönvilágból

RÖVIDEN

107 Eseménynaptár (Összeállította Kolesza Krisztina)

113 Tudósítás a Magyar Börtönügyi Társaság 2006. június 1-jei szakmai fórumáról

115 Közhasznúsági jelentés

KÖNYVESPOLC

117 Deák Ferenc István: Ajánló

2006. március 6-án Tiszalökön ünnepélyes keretek között helyezték el az új, 700 fogvatartott befogadására alkalmas büntetés-végrehajtási intézet alapkövét.

Az egész országot érintő tavaszi árvízi védekezésekben 9 bv. intézet 463 fogvatartottja vett részt.

2006. május 5-én átadták a Phare-támogatásból épült Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetét Pécsen.

